



PÕLLUMAJANDUS-
MINISTEERIUM

Kinnitatud
põllumajandusministri
03.02.2015 käskkirjaga nr 25

Lisa 1

ARENGUKAVA

Eesti aiandussektori arengukava aastateks 2015–2020

SISUKORD

Sisukord	2
Kasutatud lühendid	Error! Bookmark not defined.
Kasutatud mõisted	Error! Bookmark not defined.
Sissejuhatus	5
1. Visioon.....	7
2. Arengukava eesmärk	7
3. Aiandussektori tugevuste, nõrkuste, ohtude ja võimaluste analüüs (SWOT)....	8
4. Aiandussektori probleemid ja võimalused	9
5. Meetmed eesmärkide saavutamiseks	20
6. Mõõdikud.....	22
7. Seosed teiste arengukavadega.....	23
8. Arengukava rahastamine ja elluviimine.....	25
9. Aiandussektori olukorra kirjeldus	26
9.1. Aiandussaaduste tootmine sh mahetootmine.....	26
Üldiseloostus	26
Kasvupind.....	26
Saak	30
Saagikus.....	33
Puu- ja köögivilja ressurss ja tarbimine.....	36
Aianduskultuuride kasvatamine mahepõllumajanduslikult.....	38
Ilutaimede kasvatamine	40
9.2. Põllumajandustootjate majapidamiste struktuur (statistika andmebaas, põllumajanduse struktuuriuuring).....	42
Üldiseloostus	42
Majapidamiste arv	43
Majapidamiste ja kultuuride kasvupinna jagunemine suurusklassides	44
9.3. Aianduse ja püsilikultuuride tootmistüübi ettevõtete majandusnäitajate analüüs (FADN andmete põhjal)	47
9.4. Aiandussaaduste kaubandus.....	49
Köögivilja eksport ja import.....	49
Puuviljade ning marjade eksport ja import.....	51
9.5. Puu- ja köögivilja töötlemine ja tarbimine	52
Puu- ja köögivilja töötlemine	52
Puu- ja köögivilja tarbimine	54
9.6. Puu- ja köögiviljaga isevarustatuse tase.....	56
9.7. ÜPP ülevaade lähtudes aiandussektorist	58

9.8. ÜPP toetusmeetmed ja nende kasutamise näited aiandussektoris	
2007-2013.....	59
Ühtne pindalatoetus	60
Koolipuuvilja ja -köögivilja kava	61
Turukorralduse puu- ja köögiviljasektori tootjaorganisatsioonide toetus	63
MAK 2007–2013 alameede 1.4.1, investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks	64
MAK 2007–2013 meede 1.9, tootjarühmade loomise ja arendamise toetus	65
MAK 2007–2013 meede 1.1, koolitus ja teavitustegevus	65
MAK 2007–2013 meede 1.2, noore põllumajandustootja tegevuse alustamine ..	67
9.9. Aiandusharidus ja -teadus.....	67
9.10. Ühistegevus	70
9.11. Põllumajandusmaa turg	73
9.12. MTÜ Eesti Aiandusliit	75
9.13. Aiandussektori uuring	76

KASUTATUD LÜHENDID

EL – Euroopa Liit
EMÜ – Eesti Maaülikool
FADN – Põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas
Horisont 2020 – Euroopa Liidu teadusuuringute ja innovatsiooni rahastamisprogramm
KPK – koolipuuvilja ja -köögivilja kava
MAK – Eesti maaelu arengukava
MES – Maaelu Edendamise Sihtasutus
PKI – Eesti Maaülikooli Põllumajandus- ja keskkonnainstituut
PM – Põllumajandusministeerium
PMK – Põllumajandusuuringute Keskus
PRIA – Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet
TAI – Tervise Arengu Instituut
WHO – Maailma Terviseorganisatsioon
SA – Eesti Statistikaamet
ÜPP – Euroopa Liidu ühine põllumajanduspoliitika
ÜPT – ühtne pindalatoetus

KASUTATUD MÕISTED

Põllumajanduslik majapidamine – ühtse tehnilise ja majandusliku juhtimisega üksus, kus on vähemalt üks hektar põllumajandusmaad või kus toodetakse põllumajandussaadusi peamiselt müügiks (olenemata maa suurusest). Alates 2007. aastast loetakse põllumajanduslike majapidamiste hulka ka üksused, kus põllumajandussaadusi ei toodeta, kuid maad säilitatakse heades põllumajandus- ja keskkonnatingimustes (SA definitsioon).

Põllumajanduslik kodumajapidamine – majandusüksus, kus põllumajandusmaad on vähem kui üks hektar, kuid kus on vähemalt 50 ruutmeetrit köögiviljamaad või kolm viljapuud või kuus marjapõõsast või kümme küülikut või kümme kodulindu või teisi põllumajandusloomi või kolm mesipuud ja kus toodetakse põllumajandussaadusi peamiselt oma tarbeks (SA definitsioon).

Katmikköögivili – kogu kasvuperioodi või enamiku sellest klaasi, elastse või jäiga plastiga kaetud statsionaarsetes kasvuhoonetes asuv köögivili (SA definitsioon).

SISSEJUHATUS

Põllumajandus on mitmekülgseid tegevusi hõlmav majandusharu, mis tegeleb taimede, loomade, seente ja muude eluvormide kasvatamisega toiduks, kiu saamiseks, biokütusteks, ravimitööstuste tooraineks jm. Põllumajanduse suurimaks ülesandeks on varustada maailma elanikkonda toiduga. Aiandus on põllumajandusharu, mis tegeleb köögiviljade, puuviljade, marjade ja ilutaimede kasvatamise, töötlemise ja säilitamisega. Aiandussektori tulemuslikkus on otseses sõltuvuses edukast äritegevusest. Puu- ja köögiviljatootjad varustavad värskete puu- ja köögiviljadega tarbijaid ning tööstusi. Aiad ja pargid on muutunud inimeste eluruumi üheks osaks, kujundades seeläbi nõudlust erinevate teenuste ning toodete järele. Aiandus hõlmab lisaks põllumajanduslikule tootmisele ka teenuseid maastike kujundamiseks, taastamiseks ning hooldamiseks, aedade rajamiseks ja hoolduseks. Hooldatud maastikud ja haljasalad on tervikliku elukeskkonna üks osa, mille ülesanne on lisaks visuaalse ilu loomisele ka loodusliku mitmekesisuse säilitamine. Seeläbi on aiandusel tähtis roll inimeste elukeskkonna kujundamisel.

Aiandus on riigi seisukohalt mitmeti oluline, sest aiandussaadustel on kindel koht inimeste toidulaual ning puu- ja köögiviljade tarbimine on üks tervisliku toitumise tagajatest. Aiandussaadused varustavad inimorganismi vitamiinide, mineraalainete, kiudainete, vee ja fütotoitainetega. Lisaks annavad aiandusettevõtted maapiirkondades elavatele inimestele tööd. Paljud aianduses kasutatavad töövõtted on raskesti mehhaniseeritavad, seega vajatakse rohkesti inimtööjõudu.

Eesti turul valitseb olukord, kus enamik inimesi eelistab osta oma toidu suurtesse jaekettidesse kuuluvatest kauplustest. Väikeste tootmismahdade tõttu on paljudel aiasaaduste tootjatel toodangu turustamine problemaatiline, sest jaeketid soovivad sõlmida pikaajalisi lepinguid suurtele tootekogustele, mida ühel või mitmel tootjal on keeruline tagada. Samuti osutuvad aiasaaduste tootjad läbirääkimistes kaubanduskettidega tihti nõrgemaks pooleks, kellel ei õnnestu endale sobivaid lepingutingimusi saavutada. Importtoodangu osakaalu kasv siseturul võib aga viia kodumaise toodangu vähenemise ja teatud puu- ja köögivilja kasvatamise lõpetamiseni. Viimaste aastate energiahindade tõus on veelgi vähendanud sektori suhteliselt madalamat konkurentsivõimet. Madala investeerimisvõimekuse tõttu ei ole investeeritud aastaringssesse toodangu hoiustamise ja säilitamise võimalustesse, mistõttu võib väheneda toodangu kvaliteet.

Köögiviljade kasvupind moodustas Eestis kogu põllumajandusmaast 2012. aastal 0,3% ning puuvilja- ja marjaaiad 0,7%. Aiandussektori (köögivilja, puuvili, lilled, puukoolide toodang, püsiluultuuride istandikud) osa põllumajanduse majandusharu toodangust on 4%. Aiandussektori ettevõtete olukorra parandamiseks, konkurentsivõime tõstmiseks ja kodumaise toodangu osakaalu suurendamiseks on vajalik analüüsida aiandussektori praegust olukorda ning kavandada tegevusi aiandussektori nõrkuste ületamiseks.

Käesolevas Eesti aiandussektori arengukavas aastateks 2015–2020 (edaspidi *arengukava*) mõistetakse aiandussektori all puu- ja köögivilja (sh mahepõllumajandusliku puu- ja köögivilja) tootmist ning töötlemist, lillekasvatust, istikute kasvatust, maastikuehitust ja floristikat. Arengukava annab ülevaate Eesti aiandussektori hetkeseisust ning analüüsib sektori probleeme ja aiandussektori

arenguvõimalusi. Tulenevalt probleemidest ja arengueeldustest sätestab arengukava eesmärgid ning nende eesmärkide täitmiseks kavandatud tegevused, mille kaudu on võimalik kaasa aidata aianduse pikaajalise jätkusuutlikkuse tagamisele.

Arengukava ettevalmistamiseks loodi nõuandev tööriühm, kuhu kuulusid MTÜ Eesti Aiandusliidu, Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituudi, põllumajandus- ja keskkonnainstituudi ning põllumajandus- ja keskkonnainstituudi Polli Aiandusuuringute Keskuse, AS Sagro, AS Grüne Fee, AS Plantex, Nurmiko Hulgi OÜ, Liivi Aiad OÜ, Räpina Aianduskooli ja Põllumajandusministeeriumi esindajad. Lisaks tehti arengukava koostamise eeltööd tööriühmades, kus osalesid teised aiandussektori ettevõtjad ja eksperdid.

Ülevaate koostamisel on kasutatud Statistikaameti, Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti, Maamajanduse Infokeskuse, Eesti Maaülikooli, Põllumajandusameti ning Põllumajandusministeeriumi andmeid.

1. VISIOON

Eesti aiandussektor on 2020. aastal jätkusuutlik ja konkurentsivõimeline, aiandustoodangu lisandväärtus on võrreldes 2012. aasta tasemega suurenenud. Eesti aiandussektoris kasutatakse kaasaegset tootmistehnoloogiat, millega tagatakse efektiivne tootmine ja töötlemine ning luuakse eeldused Eestis kasvatatud aiandustoodangu heale mainele nii Eestis kui lähiriikides. Aiandussektori ettevõtjate vaheline koostöö on paranenud ning toodangu turustamiseks kasutatakse ühistegevust, tänu millele on suurenenud aiandussaaduste tarnekindlus kaubanduskettidele ja koostööpartneritele. Eesti aiandussektori ettevõtjatele on loodud toimiv kompetentsi- ja nõuandesüsteem. Tarbijad on teadlikud kohalike aiandussaaduste eelistest, need on hästi kättesaadavad ja teistest toodetest kergesti eristatavad. Väliseluruumide rajamisel ja hooldamisel on arvestatud funktsionaalsuse, esteetilisuse ja ökonoomsuse aspekte.

2. ARENGUKAVA EESMÄRK

Arengukava eesmärgiks on tagada jätkusuutlik Eesti aiandussektor ja toodangu lisandväärtuse kasv, paremad võimalused inimeste tervislikumaks toitumiseks kodumaise toodanguga läbi aiandussaadustega isevarustatuse taseme kasvu ning meeldiv elukeskkond.

Selle saavutamiseks on 2020. aastaks püstitatud järgmised alameesmärgid:

- 1) Eesti isevarustatuse tase köögiviljadega on 75% ning puuviljade ja marjadega 15% (2012. aastal vastavalt 58,5% ja 10,5%).
- 2) Eesti aiandussektoris on aianduse tootmistüübi ettevõtete netolisandväärtus vähemalt 10500 eurot tööjõu aastaühiku kohta (2012. aastal 8153 eurot tööjõu aastaühiku kohta).
- 3) Eestis kasvatatud köögivilja osatähtsus ostudes on 42% ning puuviljade ja marjade osatähtsus on 25% (2012. aastal vastavalt 36% ja 18%).
- 4) katmikala lillede ja ehistaimede kasvupind on 20 ha ja lillekasvatuse eksport on 4,8 mln eurot (2012. aastal vastavalt 10 ha ja 4,3 mln eurot).
- 5) meeldiva elukeskkonna ja aiandusvaldkonna edendamine.

3. AIANDUSSEKTORI TUGEVUSTE, NÕRKUSTE, OHTUDE JA VÕIMALUSTE ANALÜÜS (SWOT)

TUGEVUSED	NÕRKUSED
1. Ajaloolised puu- ja köögivilja kasvatamise traditsioonid 2. Aiandusalase oskusteabe olemasolu 3. Hea mainega kohalike sortide olemasolu 4. Rahvusvaheliste kontaktide ja koostöövalmiduse olemasolu 5. Kaasaegse erialase hariduse omandamise võimalus erinevatel haridustasemetel 6. Kogemustega esindusorganisatsiooni olemasolu 7. Sisendite kättesaadavus ja pakkumise mitmekesisus 8. Aiandussaaduste tarbimise traditsioon 9. Aiandusvaldkonna teadusliku katse- ja kompetentsikeskuse olemasolu (PKI Polli Aiandusuuringute Keskus)	1. Aiandusettevõtjate madal investeerimisvõime 2. Kvalifitseeritud ja motiveeritud tööjõu vähesus ning vananev töötajaskond 3. Madal tootlikkus 4. Hooajalisuse mõju aiandussaaduste tootmisele 5. Vähene lisandväärtuse andmine aiandussaadustele toidutarneahela esmatootmise etapis 6. Mentorluse puudumine alustavatele põllumajandustootjatele 7. Noorte vähene huvi aianduserialade vastu 8. Kutsetunnistuse vähene väärtustamine 9. Põllumajandustootjate omavaheline nõrk koostöö 10. Haridus- ja teadusasutuste ning ettevõtete vaheline nõrk koostöö 11. Erasektori ebapiisav aiandusalaste teadusuuringute rahastamine 12. Adekvaatsete statistiliste andmete puudumine
VÕIMALUSED	OHUD
1. Looduslikud eeldused koos aiandustegevust võimaldavate ressursside, sh taastuvenergia ressursi olemasoluga 2. Sobiv geograafiline asukoht, välisturgude lähedus 3. Majandus- ja tervishoiupoliitiliselt soosiv suhtumine puu- ja köögivilja tarbimisse 4. Tarbijate teadlikkuse ja huvi kasv tervisliku toitumise vastu 5. Tarbijate soosiv suhtumine Eesti põllumajandustootjasse ja aiandussaadustesse 6. Erinevate väikeses mahus kasvatatavate aiandussaaduste pakkumise ja nõudluse kasv 7. Ekspordi kasv 8. Koostöö jaemüügiketidega läbi ühistegevuse 9. Esindusorganisatsioonide aktiivsem	1. Sisendhindade kiirem kasv võrreldes tootjahindadega ning tootmise vähenemine vähese tasuvuse tõttu 2. Madalama hinnaga/kõrgema toetustasemega aiandussaaduste import 3. Uute taimehaiguste ja -kahjurite levik 4. Tarbijate ostuvõime piiratus 5. Siseturu väiksus ja kerge haavatavus 6. Jaekaubanduse suurenev turujõud läbirääkimistel põllumajandustootjatega 7. Põllumajandusmaa müük välisinvestoritele 8. Põllumajandusmaa hinna tõus 9. Madalamatest toetustest tulenev ebavõrdne konkurents võrreldes teiste EL riikidega

osalemine EL ühise põllumajanduspoliitika kujundamise protsessis	
--	--

4. AIANDUSSEKTORI PROBLEEMID JA VÕIMALUSED

PUU- JA KÖÖGIVILJA ISEVARUSTATUSE TASE

Eestis on puu- ja köögivilja kasvupind taasiseseisvumise järgsel ajal märgatavalt vähenenud ning isevarustatuse tase on madalam, kui kliimaatilised tingimused seda võimaldaksid. Kasvupindade ja sellest tulenevalt tootmise vähenemine aiandussektoris on toimunud mitmete tegurite koosmõjul: odavama importkauba sissetoomine, madalad kokkuostuhinnad, turustamisvõimaluste vähenemine, väike tootmisesfektiivsus, sisendite hinnatõus ning tootmise kaasajastamise probleemid.

2012/2013. aasta aruandeperioodil oli isevarustatuse tase köögivilja puhul 58,5% ning puuvilja ja marjade puhul 10,5%. See näitab, et Eestis on köögivilja, puuvilja ja marjade kasvatamisel arenguruumi, et katta koduturu vajadus aiandussaaduste järele. Puu- ja köögivilja isevarustatuse taset on võimalik tõsta mitme tegevuse kaudu. Saagikuse tõstmiseks ning kvaliteedi ja säilitustingimuste parandamiseks saab kasutada investeeringumeetmeid. Samuti saaks aiandussaaduste tootmises senisest paremini rakendada teadustöö tulemusi ja ühistegevuse põhimõtteid.

ÜHISTEGEVUS

Kui väiketootjatel on tihti raskusi toodangu ühtlase kvaliteedi tagamisega ning peamiseks turustamiskanaliks on otsemüük lõpptarbijatele, siis suurematel põllumajandustootjatel on väljakujunenud oma turupositsioon koos kindlate lepinguparterite ja pikaajaliste tarnelepingutega. Väiketootjatele loob ühistegevus paremad investeerimis- ja turustusvõimalused, lihtsustab sisendite ostmist ning loob võimalused toodangu väärindamiseks. Suurtele ettevõtetele on ühistegevusest saadav otsene kasu tagasihoidlikum. Põllumajandustootjate koondumisel suudetakse jaekettidele pakkuda suuremaid koguseid, mille tulemusel paranevad turustusvõimalused ja suureneb turujõud. Võrdsel tasemel põllumajandustootjate vähesus ja ebapiisav koostöö mõjutab ka nende positsiooni hinnaläbirääkimistel jaekettidega. Tihti põhjustab osade kodumaiste köögiviljade kõrget müügihinda jaekettide suur protsendipõhine juurdehindlus.

Tarneahelaga seotud suhted värske aiandussaaduste sektoris on muutunud keerukamaks, kuna müügitgevust kontrollib üha vähem jaemüüjaid.

Eelnevad ühistegevuse kogemused on näidanud, et koos tegutsemise takistuseks võib osutuda liikmete lühiajaliste huvide esiletõus, mis omakorda võib vastanduda ühistu pikaajalistele eesmärkidele. Liikmete omavaheline koostöö sujub kõige paremini majanduslikult rasketel aegadel, kuid parema turusituatsiooni ja kõrgema kokkuostuhinna tingimuste juures võib tekkida liikmetel soov toodangut ise turustada, kahjustades sellega enda ja ühistu usaldusvärsust.

Kui praegu tegelevad paljud puu- ja köögiviljakasvatavad korraga nii kasvatamise, töötlemise kui ka turustamisega, siis ühistegevuse kaudu oleks võimalik tegevusi jagada. Näiteks võiks ühine logistikakeskus toimida kohalikku päritolu aiandussaaduste jaotuskeskuse ja laona, mis aitaks vähendada logistika- ja halduskulusid ning parandada põllumajandustootjate omavahelist koostööd töötlemisel ja turustamisel. Logistikakeskuse tasuvuse hindamiseks on vaja läbi viia uuringud ja võrrelda teiste riikide parimaid praktikaid.

Koostöövõimalusi nähakse ka ühishangete läbiviimisel tootmissisendite hankimiseks näiteks elektrienergia ja väetiste ostmisel, kuid see saab toimida kõige paremini ühistu olemasolul. Turu nõudlusest lähtuvad ühisinvesteeringud sordiaretusse, tootmismeetoditesse ja toodetesse võimaldavad puu- ja köögiviljakasvatajatel säilitada elujõulist tootmisbaasi ja konkureerida edukalt erinevatel turgudel.

Kokkuvõttes on eduka ühistegevuse eelduseks põllumajandustootjate enda algatusvõime ja soov koos tegutseda. Ühistegevust tutvustavate seminaride, konverentside ja õpitubade kaudu on võimalik edastada informatsiooni ja tutvustada ühistegevust praktiliste näidete põhjal ning luua kontakte. Niisugused üritused peaksid toimuma mitme aasta vältel ning käsitletavad teemad peaksid hõlmama erinevaid valdkondi (näiteks finantsküsimused, seadusandlus jms).

TÖÖJÕUD

Aiandussektorit iseloomustab suur hooajaline tööjõuvajadus saagikoristamisel. Nagu ilmnes EMÜ uuringus¹ Valga- ja Võrumaa põllumajandustootjate kohta, siis võib suur inimtöö nõudlus muutuda marjakasvatuse arengut pidurdavaks teguriks. See puudutab nii suurtootjaid kui ka väiketootjaid, kes saavad hakkama valdavalt oma pere tööjõuga, aga vajaksid lisatööjõudu marjade korjamise ajaks. Kuna nii hooajalist kui ka stabiilset töötajaskonda on piiratud ressursside tõttu keeruline palgata, siis seab see piirangud tootmise laiendamisele. Eelpool mainitud uuringus selgus, et probleemiks on marjakorjajate suhteliselt kõrge palgaootus, samal ajal kui marjade müügist saadav tulu seda ei võimaldanud. Seetõttu on mitmed põllumajandustootjad viimastel aastatel loobunud marjade korjamisest ja nende marjakasvatustes käivet ei ole.

Põllumajandustootjate arvates saaks tööjõupuudust leevendada tööjõu värbamisega teistest riikidest saagikoristushooajaks. Selleks tuleks lihtsustada kolmandatest riikidest pärit tööjõu värbamise tingimusi. Teiseks lahenduseks, mida on teistes sektorites kasutatud, on EL riikide tööjõu kasutamine (näiteks Bulgaariast, Rumeeniast, Horvaatiast). Kolmas võimalus on kasutada laialdasemalt mehhaniseeritud saagikoristust.

Aiandussektori arengut takistavaks teguriks on ka noore järelkasvu puudumine, kes rajaks uusi tootmisüksuseid või võtaks vanemalt generatsioonilt üle juba

¹http://www.agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/UURINGUD/turuarendustoetus_uuringud/uu-ring_turuarendustoetus_2008_marjakasvatus.pdf

olemasolevate tootmisüksuste tegevuse ning arendaks seda aktiivselt edasi. Aiandussektoris töötamist ei tajuta atraktiivse karjäärivalikuna, mistõttu on puudus kvalifitseeritud töötajatest, kellel oleksid olemas vajalikud erialased teadmised.

Aiandussektori kuvandi parandamiseks, ettevõtlusvõimaluste tutvustamiseks ja tööjõuprobleemide vähendamiseks on vaja suurendada teadlikkust ja teabekampaaniate läbiviimist eelkõige noorte hulgas. Lisaks saavad koolid ja ettevõtted teha omavahel koostööd, et ettevõtete juures praktiliselt olles täiendaksid õpilaste teoreetilised teadmised praktiliste teadmiste ja oskustega. Samuti on aiandusettevõtjatel võimalus aiandusharidust andvates koolides tutvustada noortele enda tegevusvaldkonda ja elukutset kui ühte võimalikku karjäärivalikut.

PUUKOOLID

Eestis on puukoolide arv viimase kahekümne aasta jooksul vähenenud. Puuvilja- ja marjakasvatustes on uute tootmisaedade rajamist ja olemasolevate laiendamist piiranud puukoolide madal võimekus varustada põllumajandustootjaid sordiehtsate istikute ja pookokstega. Puuviljakasvatajatele on oluline, et Eestis toimuks ka eliitistikute tootmine. Praegust olukorda aitaks parandada, kui rajada üleriigiline emaistandike võrgustik. Geograafiliselt võiksid emaistandikud paikneda kahes kuni kolmes kohas üle Eesti – võimalike variantidena on välja pakutud Polli, Räpina, Rõhu ja juba olemasolevaid tootmisaedu. Emaistandike sordivalikul tuleks lähtuda Eesti Aiandusliidu puuviljanduskomisjoni poolt soovitatust ning lisaks võiks kasvatada ka traditsioonilisi sorte säilitamise ja sordipuhtuse tagamise eesmärgil. Tootmisaedade jaoks on vaja kasvatada umbes 15-20 sorti viljapuu- või marjaistikuid, mis sobivad kõige paremini kõrget müügitoodangut andvate aedade rajamiseks.

Puukoolides kasvatatud istikute ekspordivõimalusi takistavad praegu väikesed mahud ja kvaliteet, mida saab parandada investeeringute abil tehnoloogiasse. Eesti puukoolide konkurentsieeliseks võib pidada siinset kliimat ja head sortimenti. Kõige paremad ekspordivõimalused on põhjamaistel kultuuridel (näiteks mustikas), millel on potentsiaali Eestist põhjapoolsematel turgudel. Uutele turgudele sisenemisest aitab soodustada puukoolide osalemine rahvusvahelistel messidel. Siinjuures tuleb arvestada, et enne uutele turgudele sisenemist peavad puukoolid saavutama piisavalt suured tootmismahud, et välisurgudel jätkusuutlikult tegutseda.

PUUVILJAKASVATUS

Puuvilja- ja marjakasvatustes on kaasaegseid tootmisaedu vähe ja olemasolevad aiad on suures osas amortiseerunud, mistõttu tuleb lähiaastatel arvestada edasise toodangu vähenemisega. Pealegi kulub uute puuvilja- ja marjaaedade tootmistaseme saavutamiseks kolm kuni kuus aastat ja viljapuudel kuus aastat alates rajamisest. Puuviljade ja marjade isevarustatuse taseme tõstmiseks tuleb parandada viljapuude ja marjakultuuride saagikust ning suurendada tootmisaedade kasvupinda. Kasvupind suureneb kui olemasolevaid aedasid laiendada, istutades uute sortide istikuid, mida ei ole Eestis kasvatatud või on kasvatatud ainult väikestel pindadel.

Suuremat tähelepanu tuleb pöörata konsulentide täiendkoolitusele, et põllumajandustootjatel oleks ligipääs vajalikule ja ajakohasele informatsioonile. On juhuseid kui alustatakse aedade rajamist ilma erialase hariduseta ja sellega kaasnevad sageli ebaõnnestumised, sest liiga hilja või liiga vähe kasutatakse konsulentide abi.

Õunad

Eesti puuviljakasvatuses on suurima tootmispotentsiaaliga kultuuriks õunapuu, mis on Eestis olnud puuviljakultuuride hulgas kasvupinnalt ja saagi poolest esirinnas. Õunakasvatajate hinnangul on Eestis müügitoodangut andvate äriliste õunaaedade pindala ligikaudu 600 hektarit. Turu-uuringud näitavad, et tarbijad on järjest enam hakanud eelistama eestimaist õuna², kuid mahult ei kata Eesti enda õunatoodang tarbijate vajadusi, mistõttu on suurenenud importõuna osakaal. Puuviljade isevarustatuse taseme tõstmisel on oluline õunakasvatuse potentsiaali ära kasutamine. Ekspertarvamusele tuginedes on Eesti õunale ka Skandinaaviamaades turg ja nõudlus olemas, kuid ekspordivõimalusi pidurdab tehnoloogia (tootmine, säilitamine) mahajäämus, ühistegevuse vähesus ja mahtude väiksus.

Vähesed majapidamised on rajanud suuremaid õunaaedu või kombineerinud tootmise marjakasvatuse ja puukooliga. Aedade rajamist on raskendanud selliste uute sortide puudus, mis sobiksid kõige paremini Eesti kliimas nüüdisaegsetesse nõrga- või poolnõrgakasvuliste alustega õunaaedadesse. Seetõttu on kasutatud laia sortimenti nii uutest kui ka vanadest sortidest, et oma kogemuste põhjal valida kõige paremad ja sobivamad sordid. Kuna palju sorte on osutunud meie tingimustesse mittesobivaks, siis juba tehtud kulutused on muutnud tootmise kallimaks³.

Peamine takistus eestimaise õuna kaubanduskeskuste polettidele jõudmiseks on olnud väikesed pakutavad kogused (suurematel põllumajandustootjatel lõppevad varud detsembris või jaanuaris) ja kaubastatavate õunte kiire kvaliteedi langus kauplustes. Õunakasvatajate hinnangul võib õunahoidlate kehvast olukorrast tingitud kahju ulatuda sõltuvalt saagiaastast 6-20%-ni hoiustatud õunte mahust. Puu- ja köögiviljade saagikadude vähendamiseks tuleb teha investeeringuid sobiva temperatuuri- ja niiskussrežiimi saavutamiseks, sest puu- ja köögiviljade säilivuse kujundab saaduste kiire jahutamine hoiustamistemperatuurini. Õige säilitamise juures on kodumaiseid õunu võimalik tarbida värske puuviljana aastaringselt.

Õunaistandiku rajamisel on väga oluline sortide valik, sest saagikate, heamaitsete ja haigusekindlate õunasortide kasvatamisega on võimalik suurendada õunakasvatuse tasuvust. Hiljuti rajatud istandustes on keskendutud lauaõunte tootmisele, kus perspektiivsed on madal-tihedad õunaistandused keskkonnasäästliku viljelustehnoloogia rakendamisega. Uute õunasortide kasutuselevõtuga on võimalik suurendada ka Eesti õunatoodangu konkurentsivõimet turul ja vähendada taimekaitsevahendite kasutamist. Paljusid erinevaid sorte on keeruline koos turustada, sest kokkuostjad eelistavad kindlaid sorte. Ainult väheste arvu õunasortide

² http://www.emor.ee/public/documents/agriseire/Elanike_ostuk2itumine_2011.pdf

³ <http://www.pikk.ee/upload/files/Taimakasvatus/Puuviljandus%20Eestis.pdf>

kasvatamisel peab saagikoristus toimuma lühikese aja jooksul, seega vajatakse sel perioodil rohkem tööjõudu.

MARJAKASVATUS

Eesti marjakasvatustes on suurima kasvupotentsiaaliga kultuurideks aedmaasikas, must sõstar, vaarikas, viinamari, kultuurmustikas ja must aroonia. Punane ja valge sõstar on jäänud eelkõige koduaias oma tarbeks kasvatatavateks kultuurideks. Lisaks toiduainetööstusele on marju üha enam kasutama hakatud ka farmaatsiatööstuses. Hetkel ületab turu nõudlus kodumaise marjatoodangu osas pakkumist. EMÜ poolt läbiviidud uuringu⁴ kohaselt on marjakasvatavate hinnangul marjatootmise arendamisel üheks peamiseks takistuseks tehnoloogia või tehniliste vahendite puudumine, mis on eriti suureks probleemiks väiketootjatele, mõjutades oluliselt marjade koristus-, säilitamis- ja turustamisvõimalusi. Suuri investeeringuid saavad lubada piisavaid rahalisi vahendeid, suurt tootmismahu ja pikaajalist äriplaani omavad põllumajandustootjad.

Marjakasvatustes aitaks põllumajandustootjate vaheline ühistegevus ja organiseeritud toorme kokkuost suurendada toormekogust ja seeläbi parandada tarnekindlust suurematele kaubanduskettidele. Kaubanduskettide peamiseks tingimusteks on stabiilsed tarned ja marjade ühtlane kvaliteet. Väike tootmismahut piirab muuhulgas ka erinevate tootmise ja töötlemisega seotud teenuste tasuvust. Näiteks kohapealne marjade külmutamine ja pakendamine või korjemasina ostmine, mis on väikese mahu juures liiga kulukas. Tavaliselt toimub väiksemates marjaistandikes saagi koristamine käsitsi. Aianduse valdkonna käsiraamatus⁵ toodud näite põhjal korjab üks inimene kobaratena 15-20 kilogrammi musti sõstraid päevas. Korjajate tööjõudlus oleneb sordist, saagikusest, põõsa hooldusest ja muudest teguritest. Kui arvestada, et ühe hektari suuruse musta sõstra istandiku saagiks on viis tonni ja päeva tööjõudluseks 20 kilogrammi, siis kulub ühel inimesel istandiku koristamiseks 250 päeva. Seega 25 inimest jõuaksid istandiku koristada kümne päevaga, siinjuures ei ole arvestatud puhkepäevi ega võimalikke vihmaseid päevi. Suuremates istandikes kasutatakse korjemasinat, mis koristab päevas keskmiselt 2,1 hektarit ehk 2,2-4,0 tonni marju (näiteks korjemasin Joonas). Paljude Eesti marjakasvatavate jaoks on probleemiks toodangu turustamine ja väärindamine. Välisurgudele müümist takistab turgude vähenenud tundmine. Marjatootmise arengule aitaks kaasa marjakasvatuse alase info suurem kättesaadavus. Põllumajandustootjatele on vajalik täpne turuinformatsioon, mille alusel planeerida oma tootmisüksuse toodangut, investeeringuid ja turustuskanaleid. Marjakasvatavate ühtse elektroonilise andmebaasi kaudu oleks võimalik leida toodangule tarbijaid nii marja kokkuostjate, töötlevate kui ka eratarbijate hulgas. Samuti annab elektrooniline andmebaas võimaluse kontaktide loomiseks põllumajandustootjate vahel ühistegevuse arendamiseks⁶.

⁴ <http://www.epkk.ee/2840>

⁵ <http://www.setomaa.ee/docs/File/Aianduse%20kasiraamat.pdf>

⁶ http://www.agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/UURINGUD/turuarendustoetus_uuringud/uu-ring_turuarendustoetus_2008_marjakasvatus.pdf

Sõstrad

SA andmetel oli mustsõstra kasvupind põllumajanduslikes majapidamistes ja põllumajanduslikes kodumajapidamistes 2013. aastal kokku 495 hektarit ning punase ja valge sõstra kasvupind 279 hektarit. Punase ja valge sõstra kasvupinnad põllumajanduslikes majapidamistes olid kõige suuremad Viljandi ja Tartu maakonnas (35 hektarit ja 29 hektarit) ning mustsõstraistandike pinnad Viljandi (153 hektarit), Lääne-Viru (47 hektarit) ja Põlva maakonnas (33 hektarit).

Olemasolevate aedade või uute marjaaedade rajamist raskendab importmarjade (peamiselt Poolast) madalam hind, millega Eesti põllumajandustootjad peavad siseturul konkureerima. Lisaks ohustavad meie kliimas istandike saaki talvised ilmastikuolud ja kevadised öökülmad, kuid ka haigused ja kahjurid, mis võivad marjaaedade saaki märkimisväärselt vähendada.

Punast ja musta sõstart müüakse suures osas otse tööstusele ja kokkuostjatele. Oluline on suurendada tööstuse huvi kodumaise marja kasutamiseks toorainena ja põllumajandustootjate huvi oma toodangut väärindada.

Astelpaju

Viljapuu- ja marjaaedade (v.a maasikas) kasvupindades on Eestis suurim osakaal astelpajuistandikel, suurem osa neist on mahepõllumajanduslikud istandikud. Ühtse pindalatoetuse taotluste andmetel oli 2012. aastal astelpajuistandike pindala kokku 851 hektarit.

Astelpajuistandike hooldustööd ei ole keerulisemad kui teistel marjakultuuridel ja soodsate tingimuste korral võivad astelpajud anda rohket saaki. Astelpajukasvatustes on saagi koristamine töömahukas, sest seda tehakse valdavalt käsitsi. Üksikud suuremad põllumajandustootjad müüvad külmutatud astelpajumarju, astelpajumahla ja -moosi suuremates poekettides üle Eesti, kuid kuna Eesti turu nõudlus selle toote järele on väike, siis püütakse astelpajutooteid kaubastada ka välisriikides. Lisaks on astelpaju viljad õlirikkad ja seetõttu kasutatakse astelpaju ka farmaatsiatööstuses.

Aedmaasikas

Maasikas on ülekaalukalt kõige müüdavam marjakultuur, olles tarbijate seas väga populaarne ja kasvatajale kõige kiiremini tulu teenima hakkav kultuur. Enamus maasikasaagist turustatakse koduturul laua- ja tööstusmarjana. Suuremad maasikakasvatajad kasvatavad maasikat üle kümne hektari suurustel pindadel. Samas on palju maasikakasvatajaid, kes tegelevad marjakasvatusega põhitöö kõrvalt ja istandike pinnad jäävad tavaliselt alla kolme hektari.

SA andmetel oli 2013. aastal maasikaistandike kasvupind põllumajanduslikes majapidamistes ja põllumajanduslikes kodumajapidamistes kokku 640 hektarit. Kõige sobivamad kasvatuspiirkonnad on peamiselt Eesti lõunapoolsemad maakonnad – suurimad maasikaistandike kasvupinnad on Tartu (160 hektarit), Võru (85 hektarit) ja Põlva maakonnas (62 hektarit). Maasikakasvatus on suures osas mehhaniseeritav, mille tulemusel on kasvupinda võimalik kiiresti suurendada.

Eesti maasikakasvatuse puuduseks on madal efektiivsus ja finantsvõimekus, väikesed mahud, vähene oskusteave, sobiva tööjõu puudus ning maasikakasvatuseks sobiv põllumajandusmaa. Ohtudeks võib pidada ilmastiku riske ja kohaliku turu väiksusest tingitud ohte (ületootmine ja hindade kõikumine)⁷.

Eesti maasikakasvatuse tugevusteks on sobilik kliima, geograafiline asukoht turgude suhtes, kogemustele tuginev ja meie tingimustes toimiv kasvatustehnoloogia, tugisüsteemide olemasolu (eritehnika rentimise võimalus, nõuande- ja teaduskoostöö võimalused) ning kvaliteetne mari (maitse, välimus ja säilivus). Eesti kliimas saab maasika kasvuaega pikendada kasvatunnelite kasutamisega või kasvatades samaaegselt varavalmivaid ja hiliseid sorte.

Maasikakasvatuse võimalustena nähakse põllumajandustootjate omavahelist koostööd hooajalise tööjõu kasutamisel korjeperioodil ja ühise kesklao rajamisel, kus maasikaid oleks võimalik säilitada korjest kuni kaubastamiseni.

Vaarikas

Vaarikat kasvatatakse Eestis rohkem koduaedades. Seda seetõttu, et vaarikas on nõudlik kultuur ja Eesti tingimustes ei saa loota iga-aastast stabiilset saaki. Ebasoodne talvitumine võib mõnel aastal viia saagi miinimumini. Samas on viimastel aastatel vaarikaistandike pind suurenenud. PRIA andmetel on ÜPT taotluste alusel vaarika kasvupind Eestis 93 hektarit ja kultuur on jõudnud ka tootmisaedadesse. Siiski jäävad toodetavad kogused välisturgudele müümiseks väikeseks.

Viinamari

Eesti geograafilisest asukohast tingitult on kodumaise viinamarja kasvatamiseks head tingimused, sest erinevalt Lõuna-Euroopast ei ole meie kliimas taimehaiguste levik probleemiks. Teisest küljest on meil ohuks ebaühtlased ilmastikutingimused talvel ja kevadel (võimalikud külmakahjud), pikk valmimisperiood ning loomad (rebased ja kährikud), kes võivad teha kahju viinapuudele. Kevadel on probleemiks öökülmad, mis kahjustavad esimesi võrseid.

Eestis kasvatatakse viinamarju nii veini tootmiseks kui ka lauaviinamarjaks. Viinamarjaveini tootmine on Eestis väikesemahuline ja suunatud peamiselt turistidele. Ekspertarvamuse järgi on viinamarjaistandike pindala kokku ligikaudu 40 hektarit. Veiniviinamarjade kasvatamise eeliseks on toodangu pikk realiseerimise aeg, mis vähendab oluliselt tootmise riske. Sordivalik ja teatud kasvatusvõtted võimaldavad kasvatada marju, mis vastaksid veinivalmistamise nõuetele. Seadusega sätestatud piirangud alkoholsete jookide tootmisele mõjutavad ka viinamarjaveini tootmist Eestis, mistõttu võib eeldada, et veiniviinamarja kasvatamine jääb tulevikus pigem väiketootjate tegevusalaks. Seega on Eestis lauaviinamarja kasvatamisel suurem potentsiaal kui viinamarjaveini tootmisel.

⁷ http://www.balticagro.ee/multimedia/03_valdis_maasikakasvatus-t6na-tulevik_ValdisKaskema_2013.pdf

Kultuurmustikas

Kultuurmustikaistandike pindala on ekspertarvamuse kohaselt 60-80 hektarit, aktiivselt tegeleb mustikakasvatusega 40 põllumajandustootjat. Vähesed kasvatajad on suutnud rajada tulutoova mustikakasvatuse, kus kasvatakse peamiselt Põhja-Ameerikast pärit ahtalehist mustikat.⁸ Kodumaine kultuurmustikas on hooajaliselt värskelt saadaval ja aastaringsest külmutatult kaubanduskettides.

AVAMAA KÖÖGIVILJAKASVATUS

Avamaa köögiviljakasvatuses on arengut takistavateks teguriteks investeeringuteks vajalike eelarvevahendite puudumine (näiteks taristu väljaehitamiseks, uute masinate soetamiseks), vähene müüki toetav tegevus ja põllumajandustootjate vähene koostöö turustamisel.

Lisaks tekitavad probleeme köögivilja halvad säilitamistingimused, mis põhjustavad toodete riknemist. Näiteks võib kapsakasvatuses aastati ja ilmastikust sõltuvalt säilitamise kadu ulatuda kuni 40%-ni hoiustatud mahust. Raskusi tekitavad ka tööjõupuudus ja väike investeerimisvõimekus kaasaegse koristustehnoloogia soetamiseks. Köögiviljade töötlemise osas on arenguruumi tootearendusel (näiteks funktsionaalne toit) ja töötlemise optimeerimisel.

Eesti köögiviljasektori konkurentsieeliseks võib pidada taimekaitsevahendite vähest kasutamist, suuri tootmisüksusi, väikest ökoloogilist jalajälge, värsket kohalikku toodangut ja lühikest tarneaehelat. Köögiviljasektori konkurentsivõimet aitab tõsta lihtsam juurdepääs pikaajalisele rahastamisele, et suurendada investeeringuid tootmistehnoloogiatesse. Toodangule annab lisandväärtust selle puhastamine, pesemine, tükeldamine, pakendamine ja muu esmatöötlus, et parandada kogu sektori toodete ja teenuste konkurentsivõimet.

Valdkonna edendamise võimalusteks on veel kasutada valdkonda tutvustavaid üritusi teiste riikide parimast praktikast õppimine ja teadusuuringute tulemustest teavitamine.

KATMIKALA KÖÖGIVILJAKASVATUS

Eestis on kaks suuremat katmikköögivilja kasvatajat, kelle kasvuhoonetes kasvatatakse köögivilja aastaringsest. Ülejäänud katmikköögiviljakasvatajate kasvuhoonetes toimub köögivilja kasvatamine kuni seitse kuud aastas. Köögivilja ekspordiga tegeleb ainult üks põllumajandustootja, peamised sihtriigid on Läti, Leedu ja Soome.

Katmikköögivilja kasvatajatele tekitab probleeme kohaliku köögivilja kõrge omahind ja sellest tulenev väike konkurentsivõime võrreldes odavama importköögiviljaga. Katmikala köögiviljade omahind sõltub suurel määral gaasi- ja elektrienergia hindadest, mida kasutatakse kasvuhoonete kütmiseks ja valgustamiseks. Kasvav energiahind ja konkurents importviljadega nõuab tootmisprotsessi efektiivsuse

⁸ <http://www.pikk.ee/upload/files/Taimekasvatus/Puuviljandus%20Eestis.pdf>

suurendamist, mis on võimalik investeeringutega tootmise energiasäästu ja efektiivsuse suurendamiseks. Kasvav energiahind mõjutab ka teiste sisendite hindasid. OECD prognoosi kohaselt tõuseb nafta hind perioodil 2014–2023 109 USD barrelilt (2013. aastal) 147 USD barrelile (2023. aastal) ehk dekaadi jooksul kallineks nafta hind 35%, mis teeb keskmiseks aastaseks hinnatõusuks 2,8%⁹.

Tootmise automatiseerimisega saab luua taimede kasvuks ideaalsed tingimused ja selle abil tõsta saagikust. Katmikköögiviljade tootmise sõltuvust kütteenergia hindadest saab vähendada, kui asendada maagaas alternatiivsete kütteallikatega.

ILUAIAMED

Iluaianduse ühistegevuses nähakse koostöövõimalusi eelkõige ühises turunduses (ühise kaubamärgi loomine välisturgude jaoks) ja ekspordivõimaluste realiseerimises. Ekspordi osas on oluliseks küsimuseks toodangu mahu ja kvaliteedi tagamine. Selle saavutamiseks tuleb vähendada tehnoloogilist mahajäämust ja muuta tootmisprotsess efektiivsemaks. Oluline on põllumajandustootjate osalemine ka ekspordi sihtriikides toimuvatel iluaianduse messidel. Lisaks on võimalus kasutada finantsinstrumente (sooduslaenud ja garantiid), mille abil soodustada arenguhüppeks vajalike investeeringute tegemist taristusse, tehnikasse ja seadmetesse (kasvuhoonetes näiteks kastmine ja valgustus või väetamine, pakendamine). Finantsinstrumente on võimalik kasutada ka teiste arengukavas toodud aiandusvaldkondade puhul.

Koduturul peab pöörama suuremat tähelepanu müüki toetavatele tegevustele kohalikku päritolu toodete osas ja realiseerida olemasolevad konkurentsieelised, milleks on hooegade erisus, sordiaretus ja väikese energiamahukusega tooted.

MAASTIKUEHITUS

Maastikuehituse valdkonnas on üheks probleemiks statistika puudumine, mis annaks informatsiooni valdkonnas tegutsevate ettevõtete arvu kohta, mille alusel oleks võimalik hinnata turu suurust jms. Teiseks probleemiks on inseneri haridusega töötaja puudumine ettevõtetes, et osaleda ehitushangetel. Üks võimalus probleemi lahendamiseks on kajastada maastikuehitust eraldi tegevusalana majandustegevuse registris. Lisaks tuleb senisest enam väärtustada maastikuehitajate kutsetunnistust. Maastikuehituses tuleb rohkem tähelepanu pöörata teavitus- ja selgitustööle, et seeläbi luua selgem tähendus ja arusaam maastikuehitusest. Messidel osalemine aitab luua kontakte ja saada uut informatsiooni. Maastikuehituse populaarsust noorte seas aitaks tõsta näidisaedade rajamine koolide juurde, et tekitada õpilastes huvi maastikuehituse õppimise võimaluste vastu. Kindlasti tuleks kajastada olulisemaid ettevõtmisi meedias, et jõuda suurema hulga inimesteni ning tõsta nende teadlikkust ja arusaama maastikuehitusest üldiselt.

Lisaks väljapoole suunatud tegevustele tuleb parandada erialaste koolituste abil juba tegutsevate maastikuehitajate kvalifikatsiooni. Siinjuures on üheks võimaluseks

⁹ OECD-FAO AGRICULTURAL OUTLOOK 2014 – © OECD/FAO 2014; Box 1.1 Macroeconomic and policy assumptions, tödodokument TAD/CA/APM/WP(2014)4 (APM 19.-21.05.2014).

toetada maastikuehitajate osalemist väliskoolitustel või tuua Eestisse koolitama kõrgetasemelised välisspetsialistid. Samuti tuleb soodustada õppurite praktikavõimalusi maastikuehitusega tegelevate ettevõtjate juures, eelkõige koolide ja ettevõtjate omavahelise koostöö tõhustamise teel.

AIANDUSHARIDUS

Aiandusharidus ei ole noorte seas eriti populaarne ja kõige suurem probleem on põhikooli baasil toimivas kutseõppes, kus õpilaste arv on viimastel aastatel järjest vähenenud. Palju on mittestatsionaarses õppes õppijaid, kes õpivad aiandust hobikorras. Kõrghariduses on traditsiooniline aiandussaaduste tootmine jäänud uute erialade varju. Samuti on probleemiks lõpetajate vähesed praktilised teadmised aiandussaaduste tootmisest.

Õppekava arendamisel on võimalus teha koostööd ettevõtetega, et suurendada praktika osakaalu ja kvaliteeti. Lisaks kutseõppurite praktiliste oskuste täiendamisele tuleb panustada õpetamise taseme parandamisse. Praegu ei koolitata spetsiaalselt aianduse eriala õpetajaid ja tihti ei taha hea spetsialist õpetaja ametit pidada. Õppejõudude professionaalsust ja õppetöö kvaliteeti saab tõsta täiendkoolituste ning stažeerimise kaudu. Üheks probleemiks on kutsetunnistuse vähene väärtustamine aiandusettevõtete poolt, mis ei motiveeri aianduses töötajaid kutset taotlema ning selle läbi teadmisi ja oskusi tõstma.

AIANDUSALANE TEADUSTEGEVUS

Aianduse teadustöö baseerub praegu põhiliselt riiklikult rahastatud rakendusuuringutel, millega püütakse hõlmata kõiki aianduse suundi. Riigieelarvest rahastavate rakendusuuringute probleemiks on olnud iga-aastase eelarve suuruse muutumine ja aiandussektori uuringute konkureerimine teiste põllumajandussektorite uuringutega, mis kahandab rahastuse saamise võimalusi. Eestis on aianduse teadustöö põhisuund olnud tootmisaiaandusel, mida viiakse läbi EMÜ teadlaste (PKI Polli Aiandusuuringute Keskus ja PKI aianduse osakond) poolt. Aianduslike teadusuuringute rahastamisel (eriti eelarvepiirangute tingimustes) tuleks julgustada kolmandate isikute poolset rahastamist, mis peaks olema kooskõlas kogu sektori teadusuuringute seotud huviga. Sageli erinevad põllumajandustootjate ja teadlaste vajadused ning võimalused aianduslase teadustöö sisu osas. Teadustegevus ei tohiks keskenduda ainult põllumajandustootjate poolt eelistatud sortide ja kultuuride uurimisele (näiteks maasikas ja astelpaju), sest vastasel juhul jääb uute kultuuride ja sortide uurimistöö tagaplaanile. Tulevikus tuleb tagada, et aiandusuuringud hõlmaksid kõiki aianduse suundasid, sest ühekülgse teadustegevuse tagajärjel võib kaduda järjepidevus ja uute teadlaste pealekasv. Praegusel hetkel rahastatakse puuviljakultuuride (õun, pirn, ploom, kirss) sordiaretust „Sordiaretusprogramm 2009-2019” raames püsivalt. Siiski on osadel suundadel probleeme teadlaste järelkasvuga, näiteks puuviljakultuuride sordiaretuses. Lahendusena on välja pakutud suuremat riigipoolset rolli ja vastutust puuviljakultuuride sordiaretuses, nagu seda on tehtud teravilja sordiaretuses. Samuti peab toidusektor ja teadlaskond süsteemsel viisil koostööd tegema, et järgmist teadlaste generatsiooni välja koolitada ning olemasolevat tööjõudu täiendada.

Teadusuuringute tulemuste rakendamine praktikasse on erilise tähtsusega tõstmaks aiandussektori konkurentsivõimet.

STATISTILISED ANDMED

Arengukava koostamise käigus selgus, et SA andmed ei ole ekspertide hinnangul piisavalt täpsed, et anda aiandussektori hetkeolukorrast adekvaatne ülevaade. Eelkõige puudutab see andmeid, mis annaksid ülevaate ettevõtetest, mille põhitegevus on puu- ja köögiviljade kasvatamine. Mõne valdkonna kohta puuduvad statistilised andmed peaaegu täielikult (näiteks maastikuehitus), mistõttu on raske hinnata turu suurust jms.

Üheks võimaluseks on statistiliste andmete kogumise põhimõtete selgitamine, andmete vajaduse kaardistamine ja viimasest lähtuvalt lahenduste leidmine andmete kogumiseks. Aiandusstatistika peab hõlmama kõiki aiandussektori valdkondi, olema kasutajasõbralik ja seda tuleb regulaarselt ajakohastada, et saada paremat valdkondlikku teavet.

PUU- JA KÖÖGIVILJA TÖÖTLEMINE

Sarnaselt värske puu- ja köögivilja madalale isevarustatuse tasemele ja sellest tulenevatele võimalustele on vajadus suurendada ka töötlevale tööstusele tarnitavaid koguseid, et suurendada aiandussektoris toodetavat lisandväärtust. Väiksemate tootmismahdade juures on võimalus lisandväärtust luua oma kasvatatud puu- ja köögivilja väärimises.

Töödeldava toodangu maht saab suureneda kui kasvab tarbijate nõudlus antud toote järele. Eesti väiksuse tõttu on sisenõudlus piiratud, mistõttu tuleb suurendada välisnõudlust. Eksportturgudele sisenemise teeb Eesti ettevõtjatele raskeks madal tootlikkus, väikesed tootmisvõimsused ja suured riskid välisturgudel tegevuse alustamisega.

Lisaks on kasvamas tarbijate nõudlus mahepõllumajanduslikult toodetud ja töödeldud aiandussaaduste järele. Peamiseks takistuseks mahetoidu laialdasemaks turule tulekuks on töötlejate vähesus ja madal tootmisvõimsus.

5. MEETMED EESMÄRKIDE SAAVUTAMISEKS

Meetmed on kavandatud vastavalt püstitatud eesmärkidele.

Värske köögivilja tarbimine on Eestis u 1,7 korda suurem kui kodumaise köögivilja toodangumaht ning puuvilja ja marjade tarbimine on koguni 9,6 korda suurem puuvilja ja marjade toodangumahust. Eesti isevarustatuse tase puu- ja köögiviljadega on võrreldes teiste põllumajandustoodetega tagasihoidlik. Samas kui võtta arvesse kliimatilisi tingimusi, puu- ja köögivilja kasvatamise traditsioone ja tarbija nõudlust Eestis kasvatatud aiandussaaduste järele, on puu- ja köögivilja isevarustatuse taseme tõstmiseks eeldused olemas. Kõrgemal isevarustatuse tasemel on lisaks majanduslikule mõjule ka positiivne sotsiaalne mõju.

Meetmed isevarustatuse taseme tõstmiseks:

- investeeringud tootmise efektiivsuse tõstmiseks ja tõhustamiseks;
- ühistegevuse soodustamine ja rakendamine aiandussektoris;
- aiandushariduse ja -teaduse arendamine ning teadusuuringute tulemuste tutvustamine aiandussektorile;
- põllumajandustootjate teadmiste tõstmine;
- aiandussektori ülevaadete ja analüüside koostamine, statistiliste andmete kogumine;
- toetusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine.

Ettevõtte konkurentsivõime suurendamiseks ja parema tulemuse saavutamiseks tuleb toodangut müüa kõrgema hinnaga. Üheks võimaluseks kõrgema hinna saamiseks turult on toodangule väärtuse lisamine. Põllumajandustoodetele on võimalik väärtust lisada tootmis- ja töötlemistehnoloogia uuendamisega või uute aiandussaaduste turuletoomisega.

Meetmed aiandussektori toodete lisandväärtuse suurendamiseks:

- tootmistehnoloogia kaasajastamine;
- töötlemistehnoloogia kaasajastamine;
- uute tootmis- ja töötlemisvõimaluste analüüs ja leidmine;
- turuseire ja -info kogumine läbipaistvuse tagamiseks.

Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) soovib süüa päevas 400–450 grammi puu- ja köögivilja. 2012. aastal tarbisid eestlased 350 grammi puu- ja köögivilja päevas, mis on suhteliselt hea tulemus, kuid ei küündi veel soovitusliku koguseni. Lisaks soovitatakse süüa vilju, mis on kasvatatud inimese elupaiga lähipiirkonnas. Arvestades, et Eestis kasvatatakse puu- ja köögivilja enamasti keskkonnasõbralikult ja inimestel on huvi tasakaalustatud toitumise vastu, näeb arengukava ette Eestis kasvatatud puu- ja köögivilja tarbimist suurendavad meetmed ja tegevused.

Meetmed Eestis kasvatatud puu- ja köögivilja tarbimise suurendamiseks:

- kohaliku toidu tarbimise edendamine;
- aiandussaaduste tervislikkusest teavitamine;
- toodangu realiseerimisvõimaluste laiendamine läbi lühikese tarneahela.

Ilutaimede kasvatamisel ja maastikuehituse käigus loodaval lisaväärtusel on inimeste heaolu oluline roll. Ilutaimede kasvatamise valdkonna ekspordipotentsiaal on veel

suures osas kasutamata. Maastikuehituse puhul on väljakutseks valdkonna üldine tutvustamine ja seeläbi arenguvõimaluste otsimine.

Meetmed aiandusvaldkonna laiemaks tutvustamiseks ja meeldiva elukeskkonna kujundamiseks:

- meeldiva elukeskkonna kujundamine;
- aianduse edendamine;
- tehnoloogia ja tehnika kaasajastamine.

6. MÕÕDIKUD

Mõõdikud	Algtase	Sihttase
	2012. aasta	2020. aasta
Mõõdik 1 Köögivilja isevarustatuse tase Puuvilja ja marjade isevarustatuse tase ¹⁰ <i>Statistikaamet</i>	58% 10%	75% 15%
Mõõdik 2 Avamaaköögivilja kasvupind Katmikköögivilja kasvupind Viljapuu- ja marjaaedade kasvupind ¹¹ Avamaalillede ja ehistaimede kasvupind Katmikala lillede ja ehistaimede kasvupind ¹² <i>Statistikaamet</i>	2 923 ha 242 ha 6 892 ha 20 ha ¹³ 10 ha ¹⁴	3 800 ha 255 ha 7 400 ha 40 ha 20 ha
Mõõdik 3 Eesti päritolu köögivilja osatähtsus elanike ostudes Eesti päritolu puuvilja ja marjade osatähtsus elanike ostudes <i>PM uuring</i> ¹⁵	36% 18%	42% 25%
Mõõdik 4 Netolisandväärtus aianduse tootmistüübi tööjõu aastaühiku kohta ^{16 17} <i>FADN</i>	8 153 €	10 500 €
Mõõdik 5 Eesti päritolu köögiviljade eksport Eesti päritolu köögiviljade eksport Lillekasvatuse eksport <i>Statistikaamet</i> ¹⁸	3,2 mln € 2 000 t 4,3 mln €	9,6 mln € 6 000 t 4,8 mln €
Mõõdik 6 Puukoolide pind (iluaiandus- ja tarbetaimed) ¹⁹ Puukoolide toodangumahud, viljapuu- ja marjaistikute arv ²⁰ <i>PMA</i>	497 ha 635 221 tk	650 ha 800 000 tk

¹⁰ Arvutatakse köögivilja ja värske puuvilja ja marja ressursi ja kasutamise põhjal

¹¹ Põllukultuuride kasvupind maakonna järgi ning viljapuu ja marjaaiad maakonna järgi, PM060 (põllumajanduslike majapidamiste ja põllumajanduslike kodumajapidamiste andmed)

¹² Avamaa- ja katmiklillede ning ehistaimede kasvatuse valdaja õigusliku vormi järgi, PMS119

¹³ Algtase 2010. a kuna tegemist struktuuriuuringuga

¹⁴ Algtase 2010. a kuna tegemist struktuuriuuringuga

¹⁵ Eesti elanike toidukaupade ostueelistused ja hoiakud 2012, % vastanutest, kes märkis, et eelistab ainult kodumaise päritoluga vilju

¹⁶ Puudutab FADN aianduse tootmistüübi kultuuride kasvatajaid ja arvestatakse ettevõtte tasandil

¹⁷ Netolisandväärtuse arvutamise skeem Maamajanduse Infokeskuse kodulehel:

<http://www.maainfo.ee/index.php?page=787>

¹⁸ Kaupade eksport ja import 2012. aastal kaubakoodi (KN 4-kohaline kood) järgi. Statistikaamet VK200

¹⁹ Põllumajandusametile esitatud tootmispindade andmed

²⁰ Põllumajandusametile esitatud tootmismahutuste andmed, algtase 2013. a

7. SEOSSED TEISTE ARENGUKAVADEGA

- **Eesti maaelu arengukava 2014–2020;**

MAK-i eesmärkideks on tagada elujõulise ja jätkusuutliku toidutootmisele suunatud põllumajandussektori konkurentsivõimelisus ja ressursitõhusus ning tulenevalt tõhusast koostööst põllumajandustootja ja -töötaja turujõu säilimine. Aiandussektori iseseisvustase taseme tõus ja lisandväärtuse kasv on otseses seoses MAK-iga, mis pakub võimalusi saada erinevaid avaliku sektori kaasrahastatavaid toetusi konkurentsivõime tõstmiseks ja keskkonnasõbraliku aianduse toetamiseks.

- **Eesti mahepõllumajanduse arengukava aastateks 2014–2020;**

Eesti mahepõllumajanduse arengukava aastateks 2014–2020 eesmärk on pinnase ja vee seisundit, taimede ja loomade tervist ning heaolu parandava keskkonnasäästliku majandamise, samuti toetuse tõhusa kasutamise kaudu mahepõllumajanduse konkurentsivõime parandamine ja kohaliku mahetoidu tarbimise suurendamine. Maheaiandus on üks osa mahepõllumajandusest, seetõttu esineb arengukavade vahel otsene seos.

- **Taimekaitsevahendite säästva kasutamise tegevuskava 2013–2017;**

Taimekaitsevahendite säästva kasutamise tegevuskavaga 2013–2017 panustatakse eelkõige vähese taimekaitsevahendite sisendiga põllumajandustootmise edendamisele.

- **Põllumajandussektoris kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise tegevuskava 2012–2020;**

Antud tegevuskava üks eesmärke on kaardistada ja analüüsida meetmeid ning uurimisvaldkondi, mis võimaldavad tagada kliimamuutustest tulenevate riskide maandamist põllumajanduses. Aiandustoodangu saaki ja saagikust mõjutavad oluliselt ilm ning ilmastik. Kasvanud temperatuuri ja süsihappegaasi tasemete mõju tähendab, et praeguste kultuuride kasvatamisala liigub Euroopas põhja suunas. Aiakultuurid on muutuvate tingimuste suhtes vastuvõtlikumad kui põllukultuurid.

- **Põllumajandus-, toidu- ja kalamajandusteaduse ning teadmussiirde arengukava aastateks 2015–2021;**

Nimetatud arengukava on raamdokument, mis annab suunad Põllumajandusministeeriumi valitsemisala põllumajandus-, toidu- ja kalamajandussektori arenguks vajalike meetmete koordineerimisel ja planeerimisel.

- **Põllumajandusministeeriumi valitsemisala arengukava 2014–2017;**

Elujõulise toidutootmise tagamiseks on Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas kavandatud peamiselt viis meetet: teadlik põllumajandustootja; hästiarenenud tootmistehnoloogia; edukad põllumajandusettevõtted tulenevalt ettevõttetasandi struktuurimuudatusest; tagatud stabiilne majandusruum ja toidutootjate turujõu kasv; optimaalselt ära kasutatud põllumajandusmaa ressurss. Kõik need meetmed on aluseks ka Eesti aiandussektori arengukava aastateks 2015–2020 edukaks rakendamiseks.

- **Eesti seemnemajanduse arengukava aastateks 2014–2020**

Seemnemajanduse arengukava aastateks 2014–2020 üheks eesmärgiks on sertifitseeritud seemne ja seemnekartuli ning Eesti tingimustes sobivate sortide kasutamise osatähtsuse suurendamine. Eesti aiandussektori arengukava aastateks

2015–2020 üheks peamiseks eesmärgi, isevarustatuse taseme tõusu, saavutamise üheks eelduseks ongi sertifitseeritud seemne ning Eesti tingimustesse sobivate ja siin levivate taimekahjustajate suhtes vastupanuvõimeliste sortide kasutamine.

- **Eesti toidu tutvustamise ja müügiesitanduse kava „Eesti toit 2015–2020”**

Eesti toidu tutvustamise ja müügiesitanduse kava „Eesti toit 2015–2020” põhieesmärk on aidata kaardistada toidu tootmise, töötlemise, turustamise ja tarbimise olukorda, kujundada tüüpilise Eesti toidu kuvandit positiivsemaks, suurendada toidukaupade konkurentsivõimet ja kodumaise ning aidata kaasa toidusektori osaliste hea koostöö arendamisele, välistarbija rahulolu Eesti toidu ja toidukaubaga. Hea Eesti toidu üheks suurimaks eelduseks on kvaliteetsete kodumaiste aiandussaaduste, kui otsese toidutoorme, kasvatamine.

- **Eesti elukestva õppe strateegia 2014–2020**

Eesti elukestva õppe strateegia 2014–2020 eesmärgiks on luua strateegiline raamistik haridusvaldkonna sidustatud juhtimiseks ja Euroopa Liidu struktuurivahendite kasutamise tõhustamiseks eesmärgiga tagada riigi konkurentsivõime suurendamine ajavahemikul 2014–2020. Strateegia koostamisega luuakse eeldused üldiseks ja terviklikuks hariduspoliitika arenguks sidustatud planeerimisprotsessi abil. Strateegiaga peetakse muuhulgas silmas, et Eesti hariduskorraldus on efektiivne ja kvaliteetne ning Eesti haridussüsteem rahuldab töötajate ja tööandjate vajadusi. Antud strateegia raames analüüsitakse kutse- ja kõrghariduse tasemel õppemeetodite, auditoorse ja iseseisva töö, praktika mahtude, hindamismeetodite ning õppekava eesmärkide ja õpiväljundite sidusust, vastavust tööturuvajadustele ning pakutakse välja muudatusettepanekud, arvestades parimaid rahvusvahelisi kogemusi. Praktikakorralduse kvaliteedi tagamiseks luuakse keskne arendusprogramm, mis pakub eri majandusharude vajadusi arvestades meetodilist tuge nii kutseõppeasutustele, kõrgkoolidele kui ka tööandjatele. Viimaseid näiteid saab kasutada ka aiandussektoris.

- **Riiklik programm „Sordiaretusprogramm aastatel 2009–2019”**

Riiklikus programmis „Sordiaretusprogramm aastatel 2009–2019” esitatakse Eesti põllumajanduskultuuride sordiaretusprogrammi koostamise vajadus, kirjeldatakse valdkonna hetkeolukorda ja lahendamist vajavaid probleeme, sätestatakse programmi eesmärgid ning nende täitmiseks vajalikud tegevused.

- **Põllumajanduslikud rakendusühtsused ja arendustegevus aastatel 2015–2021**

Programmi „Põllumajanduslikud rakendusühtsused ja arendustegevus aastatel 2015–2021” ülesanne on aidata kaasa „Põllumajandus-, toidu- ja kalamajandusteaduse ning teadmussiirde arengukava aastateks 2015–2021” eesmärkide „Kompetentne teadustugi ühise põllumajanduspoliitika ja kalamajanduspoliitika kujundamisel ja rakendamisel” ning „Eesti teadlased osalevad rahvusvahelises teaduskoostöös” elluviimisele.

- **Eesti biomajanduse strateegia aastani 2030 (kavandamisel)**

Eesti biomajanduse strateegia koostamise põhieesmärk on luua biomajanduse valdkondi siduv strateegiline raamistik, mis aitab inimeste heaolu kasvu nimel muuta biomassi tootmise ja kasutamise võimalikult efektiivseks ning samas keskkonnasäästlikuks, väärintades seeläbi maksimaalselt olemasolevat maa- ja veeressurssi. Aiandus on üks osa biomajandusest, mille lisandväärtuse suurendamine on muuhulgas biomajanduse sihiks. Biomajanduse strateegia võib anda olulise tõuke aianduse arengule (sh investeeringud).

8. ARENGUKAVA RAHASTAMINE JA ELLUVIIMINE

Arengukava elluviimine ning rahastamine toimub läbi erinevate arengukavade, programmide ja projektide:

- Põllumajandusministeeriumi valitsemisala arengukava 2015–2018;
- Eesti maaelu arengukava 2014–2020;
- Eesti mahepõllumajanduse arengukava aastateks 2014–2020;
- Põllumajandus-, toidu- ja kalamajandusteaduse ning teadmussiirde arengukava aastateks 2015–2021;
- Eesti seemnemajanduse arengukava aastateks 2014–2020;
- Eesti toidu tutvustamise ja müügiarenduse kava „Eesti toit 2015–2020” (väljatöötamisel);
- Taimekaitsevahendite säästva kasutamise tegevuskava 2013–2017;
- Eesti biomajanduse strateegia aastani 2030 (kavandamisel);
- Põllumajanduslikud rakendusühtlused ja arendustegevus aastatel 2015–2021;
- Riiklik programm „Sordiaretusprogramm aastatel 2009–2019”;
- Euroopa Liidu kaasrahastatavad projektid;
- muudest vahenditest rahastatavad projektid.

Arengukava elluviimiseks on koostatud rakendusplaan, mis sisaldab rakendatavaid meetmeid, tegevusi, alategevusi, rahastamise võimalusi, sihtgruppi ja täitjaid. Rakendusplaan on indikatiivne ja mittesiduv riigieelarve, Eesti maaelu arengukava 2014–2020 ja teiste rahastamise võimaluste suhtes. Arengukavas seatud eesmärkide saavutamine on planeeritud rakendusplaanis toodud tegevuste ja rahastamise võimaluste kaudu. Teatud tegevused on elluviidavad administratiivselt igapäevase töö käigus ilma lisakuludeta. Mitmete rakendusplaanis sisalduvate meetmete elluviimiseks on vajalik läbi viia ka erainvesteeringuid. Arengukava rakenduslik pool vaadatakse üle ja vajadusel korrigeeritakse vähemalt kord aastas.

9. AIANDUSSEKTORI OLUKORRA KIRJELDUS

9.1. AIANDUSSAADUSTE TOOTMINE SH MAHETOOTMINE

ÜLDISELOOMUSTUS

Aiandussaaduste tootmist iseloomustas aastatel 2004–2012 kasvupindade vähenemine ja saagikuste tõus. Avamaaköögiviljade kasvupinnad on viimase kümne aasta jooksul püsinud suhteliselt muutumatuna, kuid puuvilja- ja marjaaedade kasvupindade osas toimus EL liitumise järgselt märkimisväärne vähenemine. Avamaaköögivilja saak on suurenenud, kuid puuviljade saak on kasvupindade vähenemise tõttu jäänud samale tasemele. Samuti ei ole oluliselt muutunud katmikköögivilja saak.

Võrreldes lähinaabrite Läti ja Soomega on puuviljade ja marjade saagikus madalam, välja arvatud maasikal. Varasemate aastatega võrreldes on vähesel määral suurenenud avamaa- ja katmikköögivilja saagikus. Tuleb märkida, et kõigi puu- ja köögiviljade saagikust iseloomustab suhteliselt suur varieeruvus aastate lõikes.

Aiandussaaduste tootmise olulisemateks mõjuteguriteks on ilmastik (temperatuur, niiskus), poliitilised otsused (kaudsed – näiteks maksud, teiste riikide toetused, otsesed – näiteks EL ja siseriiklikud toetused), ettevõtjate otsuse (investeeringisotsused, ühistegevus jms), ettevõtete vaheline konkurents, suurte jaekaubandusettevõtete ning tarbijate otsused.

KASVUPIND

Avamaaköögivilja ning puuvilja- ja marjaaedade kasvupind

2012. aastal kasvatati Eestis avamaaköögivilja kolmel tuhandel hektaril (vaata joonis 1). 1990. aastal oli avamaaköögivilja kasvupind 5,2 tuhat hektarit ja 2004. aastal 3,5 tuhat hektarit. Võrreldes 1990. aastaga on avamaaköögivilja kasvupind vähenenud 42% ja 2004. aastaga võrreldes 14%.

Avamaaköögiviljade kasvupind moodustas Eestis 2012. aastal kogu põllukultuuride kasvupinnast 0,5%, mis on suurem kui 1990. aastal (0,4%), kuid väiksem kui 2004. aastal (0,7%). Sama näitaja oli 2004. aastal Euroopa Liidu (25 liikmesriiki) keskmisena kolm korda kõrgem ehk 2,1%, Lätis 1,4% ja Soomes 0,5%. 2011. aastal oli Lätis avamaaköögiviljade kasvupind kogu põllukultuuride kasvupinnast vähenenud kaks korda (0,7%), samas kui Soomes püsis antud näitaja muutumatuna (0,5%).

Avamaaköögivilja kasvatati 2012. aastal põllumajanduslikes majapidamistes 1,9 tuhandel hektaril (64% kogu avamaa köögivilja kasvupinnast) ja põllumajanduslikes kodumajapidamistes 1,1 tuhandel hektaril (36%).

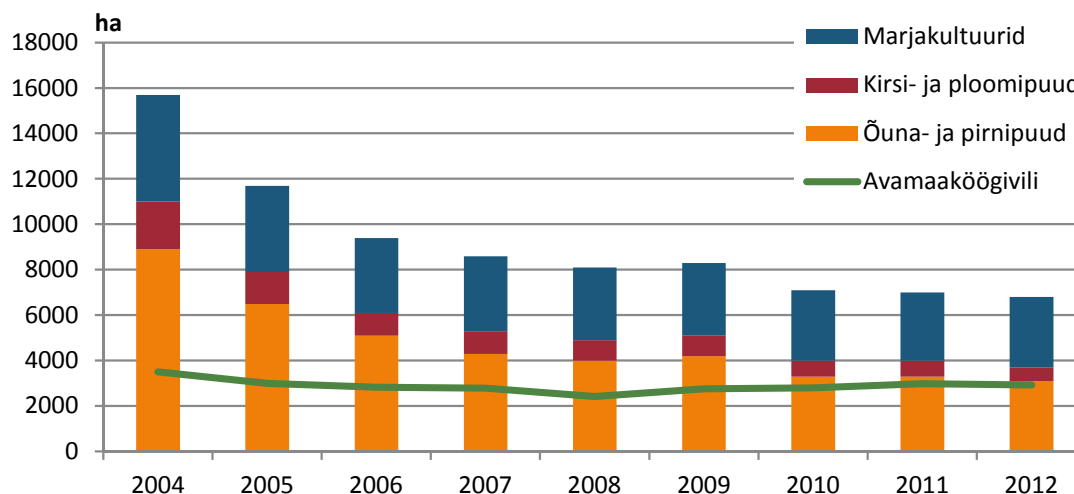
Avamaaköögivilja kasvupinda on aastati mõjutanud oluliselt sügisese koristusperioodi ilm. Näiteks on vihmase sügisega aastatel kasvupind oluliselt vähenenud, sest liigniiskete tingimuste tõttu ei ole olnud võimalik kõikidelt põldudelt saaki koristada. Puuvilja- ja marjaaiad moodustasid Eestis 2011. aastal kogu kasutatavast põllumajandusmaast 0,7%, mida on üle kahe korra vähem kui 2004. aastal (1,8%).

Lätis moodustas 2011. aastal puuvilja- ja marjaaedade kasvupind kogu kasutatavast põllumajandusmaast 0,4%. Soome põllumajanduslikes majapidamistes kasvatati 2013. aastal marju kokku ligi 6 tuhandel hektaril (1805 ettevõtet) ja puuvilju ligi 700 hektaril (357 ettevõtet; õunaaiad 660 hektarit), mis kokku moodustab kogu kasutatavast põllumajandusmaast 0,3%²¹.

Eestis oli 2012. aastal õuna- ja pirniaedu kokku 3,4 tuhat hektarit (põllumajanduslikes majapidamistes 1,7 tuhat hektarit), mida on üle kahe korra vähem kui 1990. aastal (7,8 tuhat hektarit) ja 2004. aastal (8,9 tuhat hektarit). Õuna- ja pirniaedade kasvupinnad on võrreldes 1990. ja 2004. aastaga vähenenud vastavalt 56% ja 61%.

Puuvilja- ja marjaaedade pindala on alates 1990. aastast kõige suurem olnud 2001. aastal, ulatudes 18,5 tuhande hektarini. 2012. aastal suurenes puuvilja- ja marjaaedade pindala eelneva aastaga võrreldes 59% (6,9 tuhat hektarit). Viimase kolme aasta (2010–2012) kasvupind on püsinud stabiilsena, jäädes 7,0–7,2 tuhande hektari piiridesse. Pikaajaline (alates 1990. aastast) keskmine puuvilja- ja marjaaedade kasvupind on 11,4 tuhat hektarit, mis tähendab, et viimaste aastate kasvupind on jäänud sellele oluliselt alla.

Puuvilja- ja marjaaedade kasvupind oli 2012. aastal põllumajanduslikes majapidamistes 4,3 tuhat hektarit (see on 60% kogu puuvilja- ja marjaaedade pindalast) ja põllumajanduslikes kodumajapidamistes 2,6 tuhat hektarit (40%). Märkimisväärne vähenemine põllumajanduslike majapidamiste puuvilja- ja marjaaedade kasvupinnas toimus aastatel 2004–2012, kui kogukasvupind vähenes 12,8 tuhandelt hektarilt 4,3 tuhande hektarile. Põllumajanduslike kodumajapidamiste kasvupind on püsinud 2,5–2,8 tuhande hektari juures.



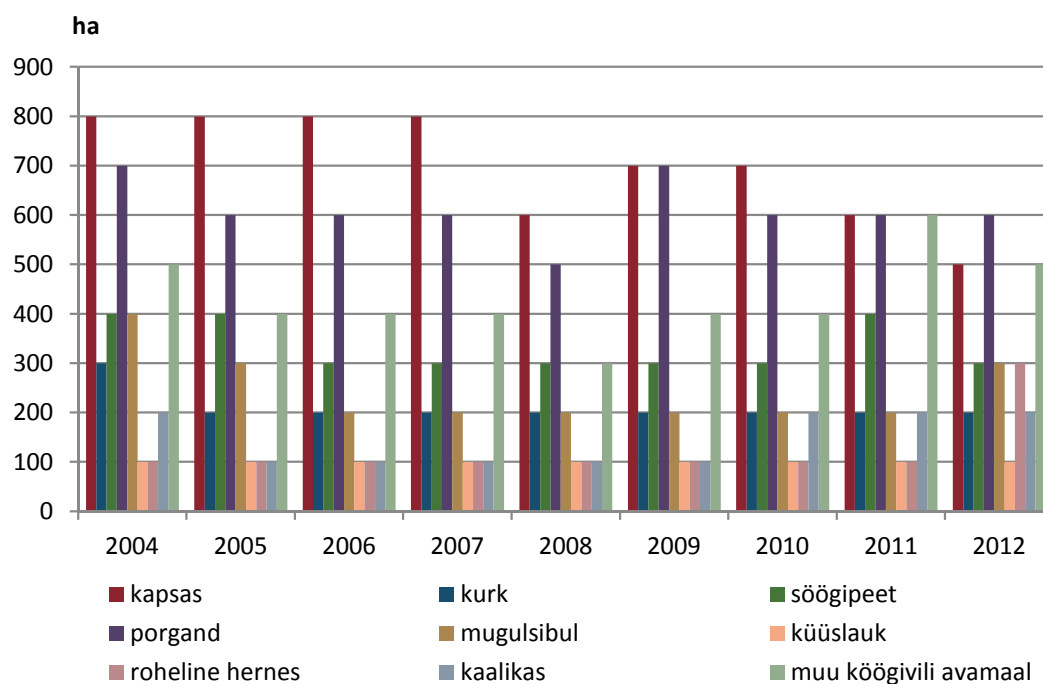
Allikas: SA

Joonis 1. Avamaaköögivilja ning puuvilja- ja marjaaedade kasvupind aastatel 2004–2012, hektarit

²¹ Arvestatud on põllumajanduslike majapidamisi, mille toodangu väärtus on suurem kui 2000 €/a. <http://www.maataloustilastot.fi>

Avamaaköögiviljade kasvupind

Peamiste avamaaköögiviljade kasvupind on olnud aastatel 2004–2012 stabiilne (vaata joonis 2). Kõige rohkem on selle ajaperioodi jooksul vähenenud kapsa kasvupind: 800 hektarilt 500 hektarile ehk 37%. Põllumajanduslike kodumajapidamiste avamaaköögivilja kasvupind ei ole aastatel 2004–2011 muutunud, olles kõigil aastatel 1,1 tuhat hektarit. 2012. aastal vähenes kasvupind tuhandele hektarile. Põllumajanduslike majapidamiste kasvupind on samal ajaperioodil vähenenud suuremal määral, vastavalt 2,4 tuhandelt hektarilt 1,9 tuhandele hektarile.



Allikas: SA

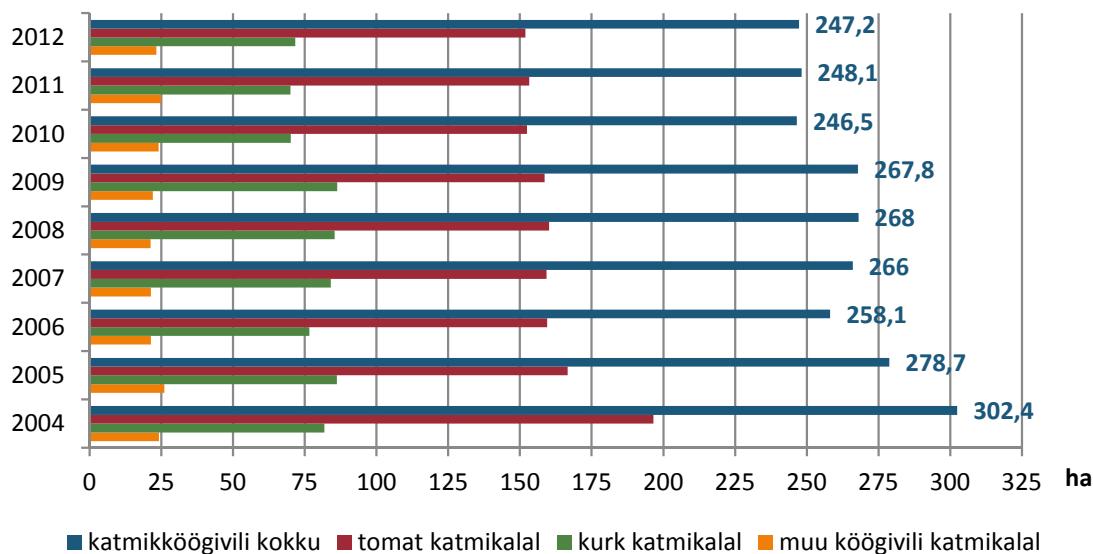
Joonis 2. Avamaa köögivilja kasvupind aastatel 2004–2012, hektarit

Katmikköögivilja kasvupind

Katmikköögivilja kasvupind (vaata joonis 3) oli 2012. aastal 247,2 hektarit, mida on 18% vähem kui 2004. aastal (302,4 hektarit). Vähenemine on toimunud eelkõige katmiktomati kasvupinna muutuse tõttu aastatel 2004–2005, kui tomati kasvupind vähenes 29,9 hektari võrra. Järgnevatel aastatel ei ole katmikköögivilja kasvupind vähenenud. Alates 2004. aastast on katmikköögivilja aastate keskmine kasvupind olnud 264,8 hektarit, seega on viimastel aastatel kasvupind olnud väiksem pikaajalisest keskmisest katmikköögiviljade kasvupinnast.

Katmikköögivilja kasvatati põllumajanduslikes majapidamistes 2012. aastal 30,2 hektaril (12% kogu katmikköögivilja kasvupinnast) ja põllumajanduslikes kodumajapidamistes 217 hektaril (88%). Põllumajanduslike kodumajapidamiste katmikköögivilja kasvupind on aastatel 2004–2012 olnud stabiilselt 200 hektarit.

Põllumajanduslike majapidamiste katmikköögivilja kasvupind on aga vähenenud 80 hektarilt 20 hektarile.

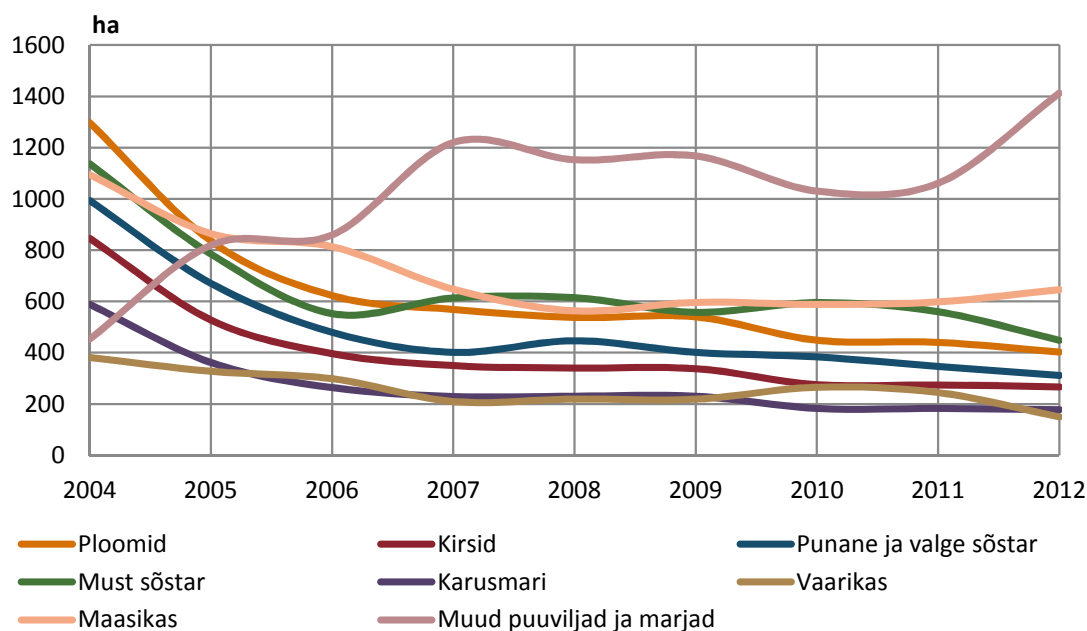


Allikas: SA

Joonis 3. Katmikköögivilja kasvupind aastatel 2004–2012, hektarit

Puuvilja- ja marjaaedade kasvupind (v.a õuna- ja pirniaiad)

Puuvilja- ja marjaaedades kasvatati 2012. aastal kõige suuremal kasvupinnal (v.a õuna- ja pirniaiad) muid puuvilju ja marju, mis moodustas 19% kogu puuvilja- ja marjaaedade kasvupinnast (vaata joonis 4). Muude puuviljade ja marjade kasvupind on kaheksa aastaga suurenenud üle kahe korra, olles 2004. aastal 454 hektarit ning 2012. aastal 1413 hektarit. Selles grupis on suurima kasvupinnaga puuviljakultuur astelpaju 851 hektariga (2012. aasta ühtse pindalatoetuste andmetel). Kõigi teiste peamiste puuvilja- ja marjakultuuride kasvupinnad vähenesid oluliselt aastatel 2004–2007. Kasvupinnad vähenesid sel perioodil kokku 45%. Alates 2007. aastast on puuvilja- ja marjaaedade kasvupinnad olnud stabiilsed või vähenenud.



Allikas: SA

Joonis 4. Puuvilja- ja marjaaedade (v.a õuna- ja pirniaiad) kasvupind aastatel 2004–2012, hektarit

SAAK

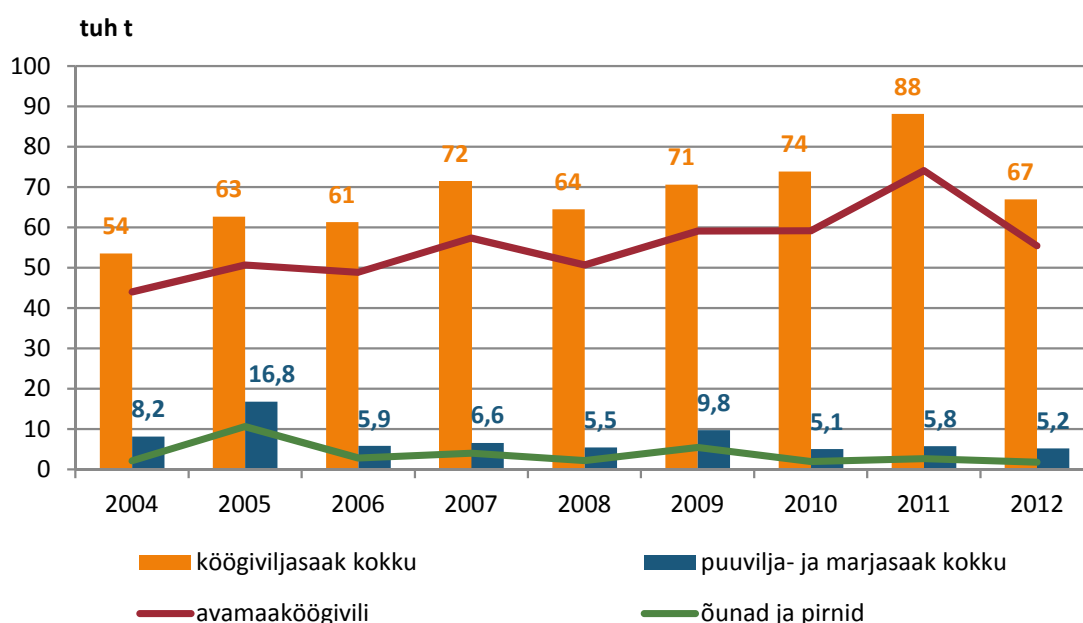
Köögililja- ning puuvilja- ja marjasaak

Kuigi köögivilja kasvupind on viimastel aastatel vähenenud, on nende saak aasta-aastalt siiski suurenenud. Köögivilja kogusaak oli 2012. aastal 67 tuhat tonni, mida on 25% rohkem kui 2004. aastal ning millest avamaaköögivilja saak moodustas 82%. Samas oli 2011. aastal köögivilja saak 88,1 tuhat tonni, mis on 2012. aastaga võrreldes 31% suurem. Alates 2004. aastast on keskmine saak 68,1 tuhat tonni ja see on võrreldav 2012. aasta saagiga (vaata joonis 5). Põllumajanduslike majapidamiste saak moodustas 2012. aastal 66% kogu avamaaköögivilja saagist. Põllumajanduslike majapidamiste saak on ajaperioodil 2004–2012 jäänud vahemikku 40,1–59,6 tuhat tonni ja oli 2012. aastal 44,3 tuhat tonni. Põllumajanduslike kodumajapidamiste saak on alates 2004. aastast olnud tõusva trendiga – 13,5 tuhandest tonnist kuni 28,5 tuhande tonnini 2011. aastal. Järgmisel aastal köögivilja saak mõnevõrra langes ja oli 21,7 tuhat tonni.

Katmikköögivilja saak on võrreldes 2004. aastaga suurenenud 20% ja moodustas 2012. aastal 11,5 tuhat tonni. Katmikköögivilja saak on püsinud stabiilsena, alates 2004. aastast on keskmine saak olnud 12,6 tuhat tonni. Kuigi põllumajanduslike majapidamiste katmikköögivilja kasvupind moodustas kogu katmikköögivilja kasvupinnast vaid 12%, siis kogu katmikköögivilja saagist moodustas põllumajanduslike majapidamiste saak 63%. Põllumajanduslike majapidamiste saak on aastatel 2004–2012 olnud vahemikus 6,1–7,7 tuhat tonni, samas põllumajanduslike kodumajapidamiste saak on jäänud vahemikku 4,5–7,3 tuhat tonni. Tuleb märkida, et

viimatinimetatud kõrgeima ja madalaima saagiga aastad on üksteisele järgnevad (kõrgeim 2011. aastal ja madalaim 2012. aastal).

Puuvilja- ja marjasaak oli 2012. aastal 5,2 tuhat tonni, mida on üle kolmandiku võrra vähem kui 2004. aastal, kui saak oli 8,1 tuhat tonni. Üheksa aasta keskmine saak on olnud 7,6 tuhat tonni (aastatel 2004–2012). Õuna- ja pirnisaak oli 2012. aastal 1,8 tuhat tonni, mis on 14% väiksem kui 2004. aastal. EL liitumisest alates on õuna ja pirni keskmine saak olnud 3,7 tuhat tonni. Viimastel aastatel on seega saak olnud keskmisest madalam. Põllumajanduslike majapidamiste saak moodustas 2012. aastal kogusaagist 69% ja kodumajapidamiste saak 31%. Põllumajanduslike majapidamiste saak on varieerunud vahemikus 3,4–13 tuhat tonni. Põllumajanduslike kodumajapidamiste saak on olnud tunduvalt madalam, 1,3–2,8 tuhat tonni. Kõõgi- ja puuviljade ning marjade saaki mõjutab olulisel määral kasvuperioodi ilm.

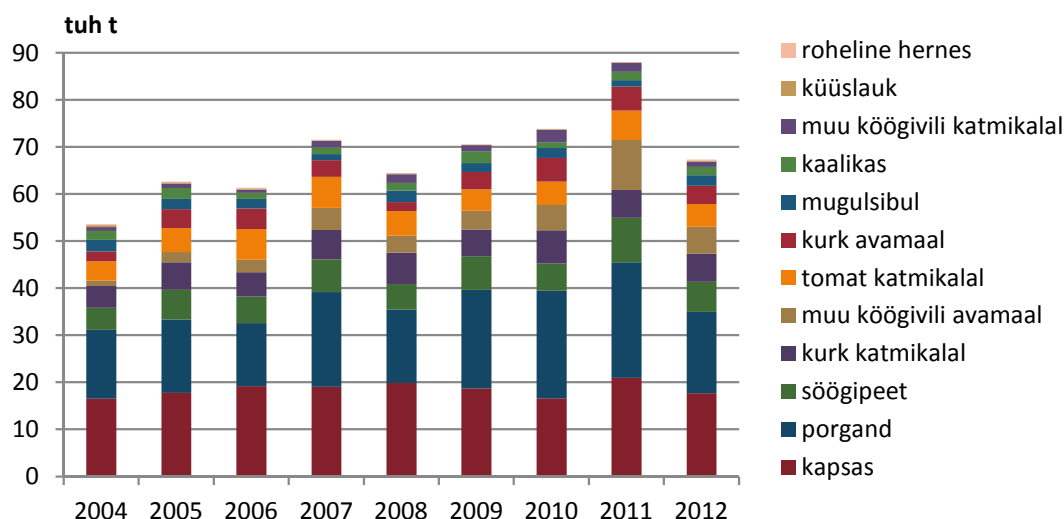


Allikas: SA

Joonis 5. Kõõgi- ja puuviljasaak aastatel 2004–2012, tuhat tonni

Peamiste kõõgiviljade saak

Avamaakõõgiviljadest on kõige suuremad kogusaagid olnud kapsal ja porgandil (vaata joonis 6). 2012. aastal oli kapsasaak 17,7 tuhat tonni, mis on 18% väiksem kui 2011. aastal, aga 7% võrra suurem kui 2004. aastal. Üheksa aasta keskmine kapsasaak on olnud 18,8 tuhat tonni. Porgandisaak oli 2012. aastal 17,2 tuhat tonni, mis on 29% vähem kui 2011. aastal, kuid 15% võrra suurem kui 2004. aastal. Aastate keskmine porgandisaak on alates 2004. aastast olnud 20,2 tuhat tonni. Teiste kõõgiviljade saak on jäänud alla kümne tuhande tonni ja saakide aastane varieerumine on olnud väiksem.

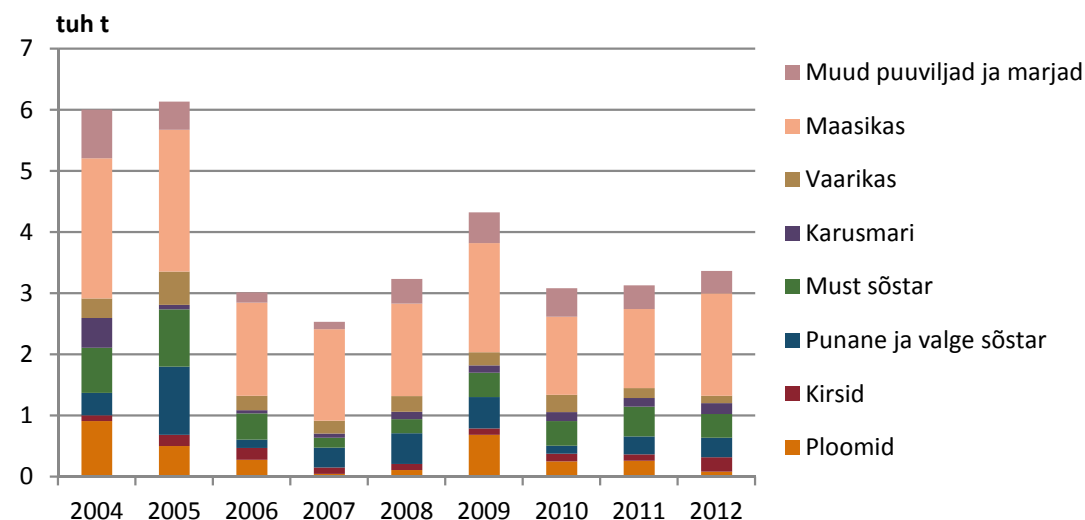


Allikas: SA

Joonis 6. Köögiviljasaak aastatel 2004–2012, tuhat tonni

Peamiste puuviljade ja marjade saak (va õunad ja pirnid)

Kõige suurem saak puuviljade ja marjade grupis (vaata joonis 7) on olnud maasikal, mis ulatus 2012. aastal 1,6 tuhande tonnini. Vastupidiselt köögiviljasaagile on maasikasaak võrreldes 2011. aastaga tõusnud ja seda 30% võrra. Samas on 2012. aasta saak võrreldav viimase üheksa aasta keskmise saagiga. 2004. aastaga võrreldes on maasikasaak vähenenud 36%. Teiste viljade saakides ei ole suuri muutusi toimunud.



Allikas: SA

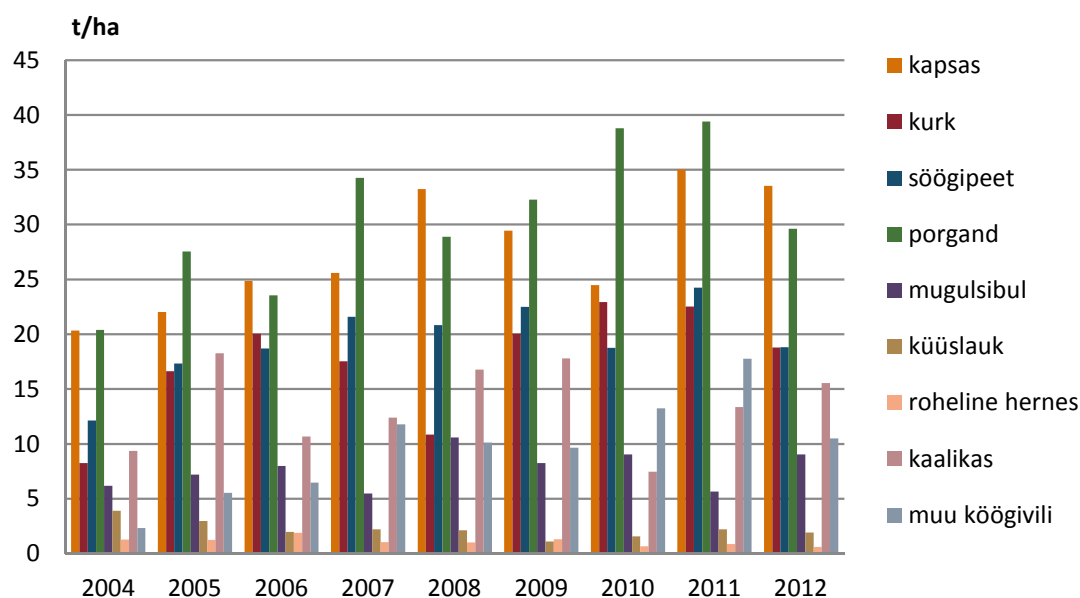
Joonis 7. Puuvilja- ja marjasaak aastatel 2004–2012, tuhat tonni

SAAGIKUS

Avamaaköögilja saagikus

Porgandi saagikus oli 2012. aastal 29,6 t/ha, mis on sarnane pikaajalise keskmise saagikusega (30,5 t/ha), kuid 33% väiksem kui 2011. aasta saagikus (39,4 t/ha) (vaata joonis 8). Võrreldes 2004. aastaga on porgandi saagikus suurenenud 45%. Kapsa saagikus oli 2012. aastal 33,5 tonni hektari kohta, mis on 64% enam kui 2004. aastal ja 21% rohkem üheksa aasta keskmisest. Eurostati andmetel oli 2012. aastal porgandi saagikus Lätis 22,8 t/ha ja Soomes 37,5 t/ha. Kapsa saagikus oli Lätis 28 t/ha ja Soomes 38,6 t/ha. Jõudsalt on kasvanud ka söögipeedi saagikus, mis oli 2012. aastal 18,8 t/ha. 2004. aastaga võrreldes on saagikus kasvanud 54%.

Põllumajanduslikes majapidamistes on avamaaköögilja keskmiseks saagikuseks aastatel 2004–2012 saadud 13,8–27,7 t/ha. Põllumajanduslikes kodumajapidamistes on keskmine saagikus olnud väiksem: 9,6–19,7 t/ha.

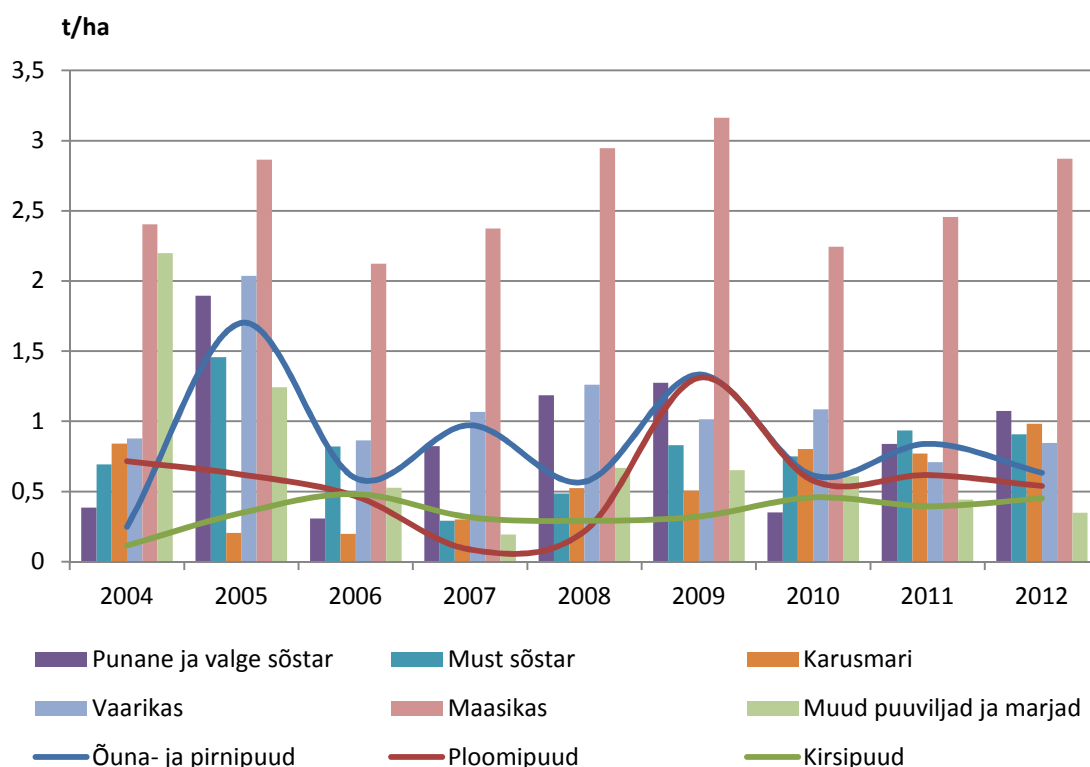


Allikas: SA

Joonis 8. Avamaaköögilja saagikus aastatel 2004–2012, tonni hektari kohta

Puuvilja- ja marjakultuuride saagikus

Alates 2004. aastast on marjakultuuridest kõige suurem saagikus olnud maasikal, mille pikaajaline keskmine (aastatel 2004–2012) on 2,6 t/ha. 2012. aastal saadi maasika saagikuseks 2,8 t/ha (vaata joonis 9). Eurostati andmetel oli 2012. aastal maasika saagikus Lätis 3 t/ha ja Soomes 4,1 t/ha. Musta sõstra keskmine saagikus on aastatel 2004–2012 jäänud vahemikku 0,291 tonni (2007. aastal) kuni 1,458 tonni (2005. aastal) kandeealise istandiku hektari kohta. Aastati on märkimisväärsed erinevused esinenud ka vaarika ning punase ja valge sõstra saagikustes (vaarikal 0,708–2,037 t/ha, sõstardel 0,307–1,896 t/ha). Karusmarja saagikus on alates 2005. aastast kasvanud, olles 2012. aastal 0,982 t/ha, mis on 0,412 tonni rohkem pikaajalisest keskmisest saagikusest (0,570 t/ha).

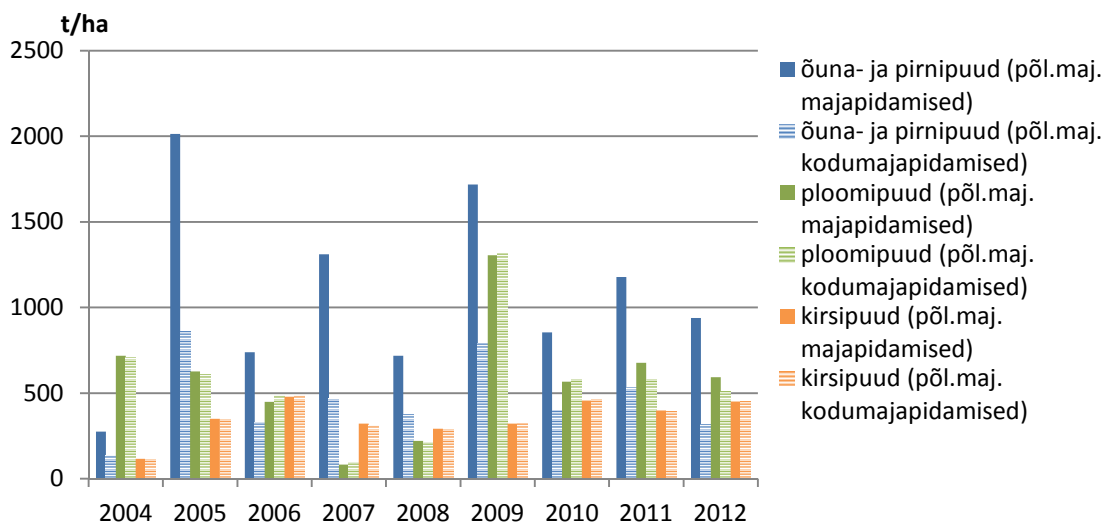


Allikas: SA

Joonis 9. Puuvilja- ja marjakultuuride saagikus aastatel 2004–2012, tonni kandeealise istandiku hektari kohta

Viljapuudest olid 2012. aastal kõige suurema keskmise saagikusega õuna- ja pirnipuud – 0,6 tonni kandeealise istandiku hektari kohta. Eurostati andmetel oli 2012. aastal Lätis õuna saagikus 3,7 t/ha ja Soomes 8,2 t/ha. Ploomipuude saagikus on vaadeldavatel aastatel (vaata joonis 9) suurim olnud 2009. aastal – 1,3 t/ha, mida on üle kahe korra rohkem kui 2012. aastal (0,539 t/ha). Ploomipuude pikaajaline keskmine saagikus on 0,572 t/ha. Kirsipuude saagikus on võrreldes teiste viljapuudega aastati vähem muutunud. 2012. aastal oli kirsipuude saagikus 0,451 t/ha, mis on ligi 100 kilogrammi rohkem keskmisest saagikusest aastatel 2004–2012 (0,353 t/ha).

Puuvilja- ja marjakultuuride saagikuste juures on arvestatud keskmisi saagikusi põllumajanduslikes majapidamistes ja põllumajanduslikes kodumajapidamistes. Kõige suuremad erinevused põllumajanduslike majapidamiste ja põllumajanduslike kodumajapidamiste saagikuste vahel esinevad õuna- ja pirnipuude juures (vaata joonis 10). Põllumajanduslikes majapidamistes oli aastatel 2004–2012 õuna- ja pirnisaagikus kandeealise istandiku hektari kohta keskmiselt 1,083 tonni, mida on 0,615 tonni rohkem kui põllumajanduslikes kodumajapidamistes (0,467 t/ha).



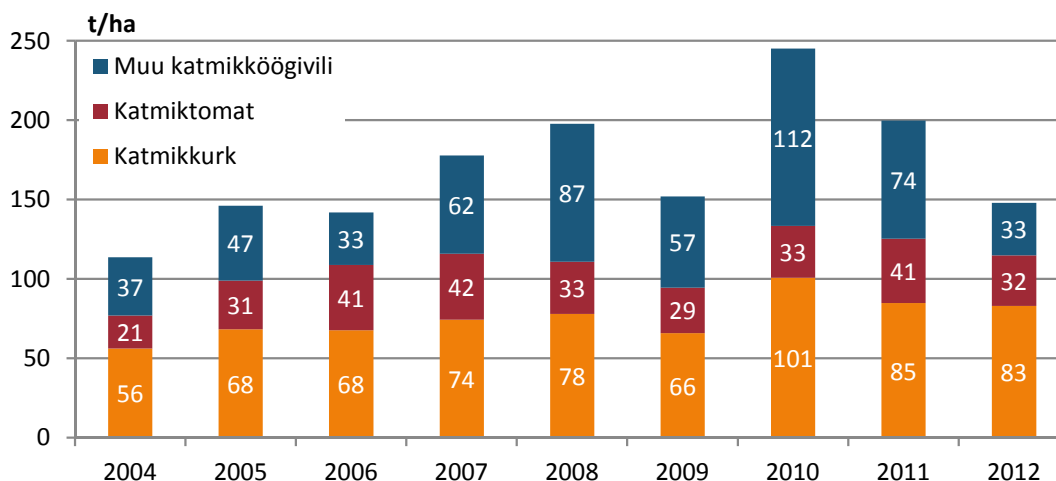
Allikas: SA

Joonis 10. Viljapuude saagikus aastatel 2004–2012 põllumajanduslikes majapidamistes ja põllumajanduslikes kodumajapidamistes, tonni kandeealise istandiku hektari kohta

Põllumajanduslikes majapidamistes oli 2012. aastal õuna- ja pirnipuude keskmine saagikus 0,939 t/ha, samas kui põllumajanduslikes kodumajapidamistes oli saagikus 0,319 t/ha. Põllumajanduslikes majapidamistes oli ploomipuude saagikus aastate keskmisena 15 kilogrammi hektari kohta suurem ja kirsipuude saagikus ainult 2 kilogrammi hektari kohta suurem kui põllumajanduslikes kodumajapidamistes.

Katmikköögivilja saagikus

Katmikkurgi saagikus (vaata joonis 11) oli 2012. aastal 83 t/ha, mis on 2004. aastaga võrreldes 47% ja pikaajalise keskmisega võrreldes 10% rohkem. Katmiktomati saagikus oli 2012. aastal 31,7 t/ha, mis on 2004. aastaga võrreldes 52% rohkem, kuid pikaajalisest keskmisest 5% vähem.



Allikas: SA

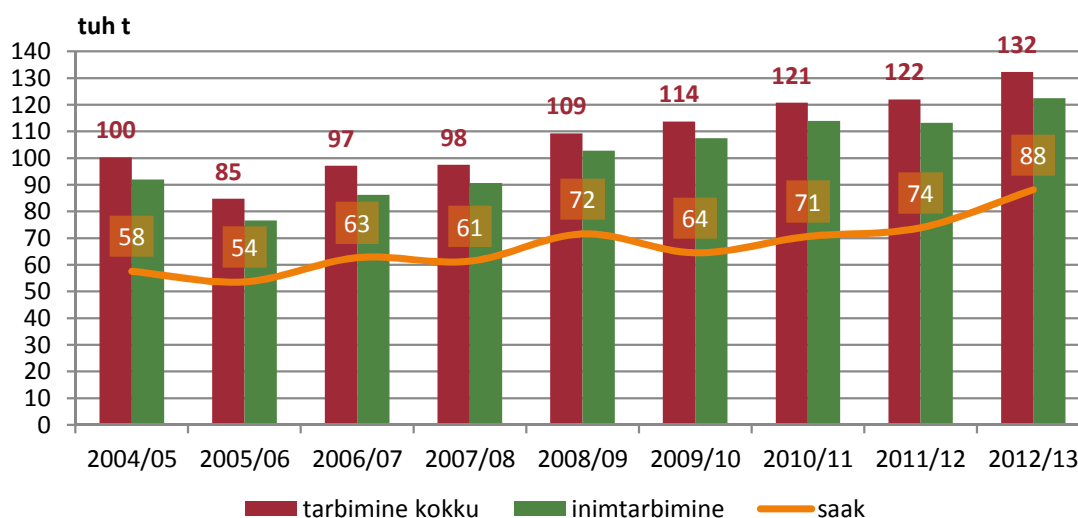
Joonis 11. Katmikköögivilja saagikus aastatel 2004–2012, tonni hektari kohta

Muu katmikköögivilja (näiteks maitsetaimed, salat) saagikus oli 2012. aastal 33 t/ha. Tulenevalt suure saagikusega aastatest on pikaajaline keskmine saagikus kõrge – 60 t/ha.

PUU- JA KÖÖGIVILJA RESSURSS JA TARBIMINE

Köögivilja ressurss ja tarbimine

Köögivilja tarbimisest (vaata joonis 12) moodustas 2012. aastal (132 tuhat tonni) inimtarbimine²² 92% (122 tuhat tonni). Alates 2004. aastast on köögivilja inimtarbimine kasvanud 33%. Viimastel aastatel ei ole köögivilja enam loomasöödana ega tööstuslikult²³ kasutatud, samuti ei ole köögivilja kasvatatud seemne tootmise eesmärgil.



Allikas: SA

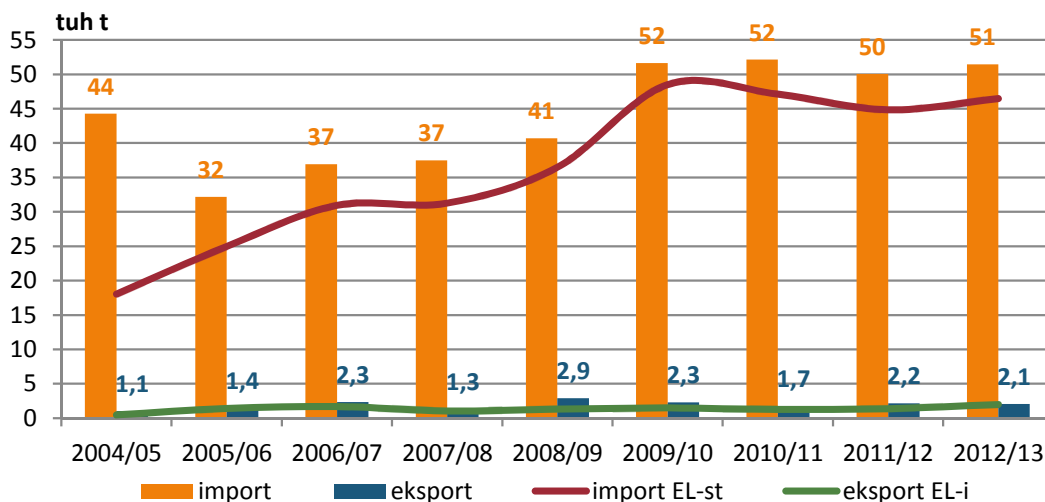
Joonis 12. Köögivilja tarbimine ja saak, 2003. aasta juuli – 2012. aasta juuni, tuhat tonni

Eestis kasvatatud köögivilja saak moodustas 2012. aastal inimtarbimisest 72%, 2004. aastal oli vastav näitaja 62%.

Köögivilja import (vaata joonis 13) on võrreldes 2004. aastaga kasvanud 16% ja kokku imporditi 2012. aastal köögivilja 51 tuhat tonni, peamiselt teistest EL riikidest (2012/2013. saagiaastal 86%). Köögivilja import on stabiilselt kasvanud, sarnaselt köögivilja tarbimisega. Eksport on üheksa aastaga kasvanud peaaegu kaks korda, kuid sellele vaatamata oli eksporditava köögivilja kogus 2012/2013. saagiaastal ainult 2,1 tuhat tonni, millest 84% eksporditi teistesse EL riikidesse.

²² Inimtarbimine – põllumajandussaaduste tarbimine olenemata toidu töötlusastmest.

²³ Tööstuslik tarbimine – põllumajandussaaduste kogused alkoholsete jookide, õlle ja muude toodete, v.a toidu ja loomasööda valmistamiseks.

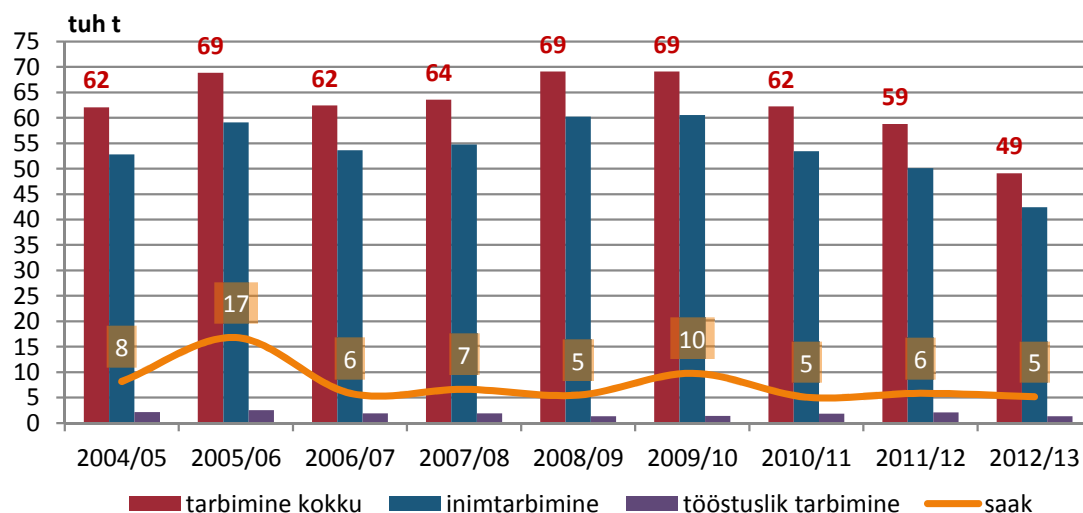


Allikas: SA

Joonis 13. Kõõgililja import ja eksport, 2003. aasta juuli – 2012. aasta juuni, tuhat tonni

Värske puuvilja ja marja ressurss ning tarbimine

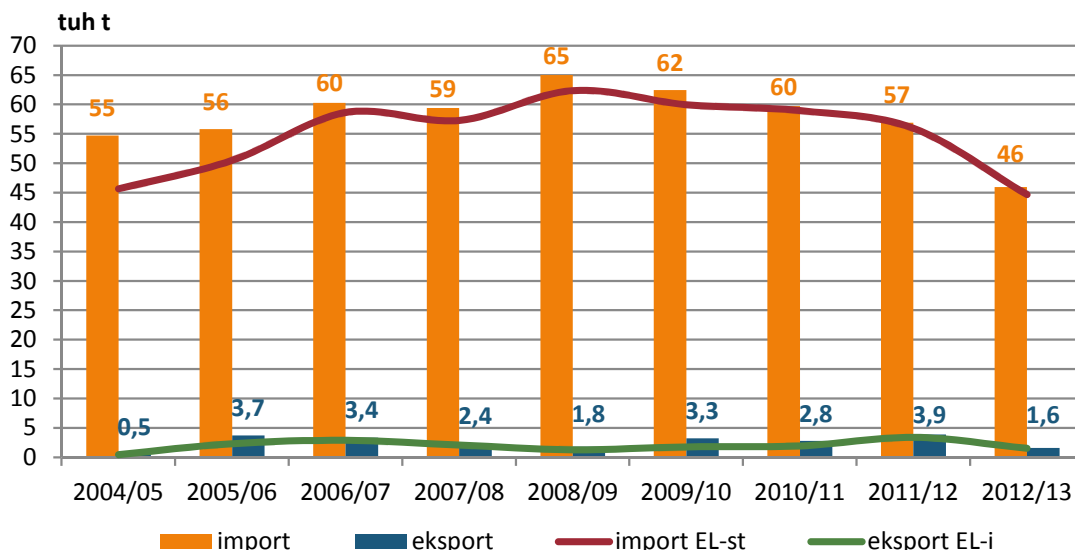
Värsket puuvilja ja marja tarbiti 2012. aastal kokku 58,7 tuhat tonni (vaata joonis 14), millest inimtarbimine moodustas 85%. 2004. aastal tarbiti värsked puuvilju 72 tonni, millest inimtarbimine moodustas samuti 85%. Tarbimine on seega ajavahemikul 2004–2012 vähenenud 18%. Kodumaine puuviljade ja marjade kogusaak katab elanikkonna tarbimise vajadusest vaid veidi üle kümnendiku, 2004. aastal oli sama näitaja 16%. Samas tuleb arvestada asjaolu, et värsket puuvilja ja marja tarbimise juures võetakse arvesse ka tsitruseliste ja troopiliste puuviljade ning marjade tarbimine.



Allikas: SA

Joonis 14. Värske puuvilja ja marja ressurss kasutamine koos tsitruseliste ja troopiliste puuviljadega ja saak, 2003. aasta juuli – 2012. aasta juuni, tuhat tonni

Puuviljade ja marjade import oli 2011/2012. saagiaastal 56,9 tuhat tonni, mida on 9% vähem kui 2004. aastal (vaata joonis 15). Sarnaselt köögiviljale on enamus puuviljadest ja marjadest imporditud teistest EL riikidest (2012/2013. saagiaastal 97%). Impordi langus puuviljade ja marjade puhul on seotud tarbimise langusega samas tootegrupis. Kuigi puuvilja ja marja ekspordimaht oli 2012. aastal kolm korda suurem kui 2004. aastal, on see ikkagi väga madalal tasemel – 1,6 tuhat tonni. Puuviljadest ja marjadest eksporditakse teistesse EL riikidesse 95%. Puuviljade ja marjade eksport sõltub teatud määral saagist (kõrgema saagiga aastatel võib täheldada ka suuremat eksporti), mis omakorda sõltub ilmast ja seda eelkõige õitsemise ajal.



Allikas: SA

Joonis 15. Värsked puuviljad ja marjad: import ja eksport, 2003. aasta juuli – 2012. aasta juuni, tuhat tonni

AIANDUSKULTUURIDE KASVATAMINE MAHEPÕLLUMAJANDUSLIKULT²⁴

2012. aastal kasvatati mahepõllumajanduslikult avamaaköögivilja 108,6 hektaril, mis moodustab 0,6% kogu avamaaköögivilja kasvupinnast. Võrreldes 2004. aastaga on mahepõllumajanduslikult kasvatatud köögiviljade kasvupind suurenenud 93%. Samas 2011. aastal kasvatati mahepõllumajanduslikult köögivilja 168 hektaril, mis näitab, et kasvupindade osas toimuvad suhteliselt suured kõikumised. Mahepõllumajanduslikult kasvatatud köögivilja tootmist iseloomustab kasvatamine väikestel pindadel. Mahepõllumajanduslikult kasvatatud avamaaköögiviljadest olid 2012. aastal suurima kasvupinnaga till, kõrvits, küüslauk ja porgand.

²⁴ Mahepõllumajandusliku tootmise arengusuunad on toodud Eesti mahepõllumajanduse arengukavas aastateks 2014–2020

2011. aastal toodeti kokku 425 tonni mahepõllumajanduslikult kasvatatud köögivilja, mida on 29% rohkem kui eelneval aastal (2010. aastal 328,6 tonni). Köögiviljadest kasvatati mahepõllumajanduslikult enim peeti ja porgandit, vastavalt 39,2 tonni ja 32,8 tonni. Mahepõllumajanduslikult kasvatatud köögivilja saak moodustas 2011. aastal kogu köögivilja saagist 0,5% ehk 0,1% rohkem kui viimasel neljal aastal.

Mahepõllumajanduslikke puuvilja- ja marjaaedasid oli 2012. aastal 1569,7 hektaril, mis on 153% võrra rohkem kui 2004. aastal. Kõige suurema kasvupinnaga on astelpajuistandikud (749 hektarit) ja õunaaiad (414 hektarit).

Mahepõllumajanduslikult kasvatatud marjade ja puuviljade saak oli 2011. aastal aasta varasemast saagist 87% suurem ehk 501 tonni. Mahepõllumajanduslikult kasvatatud puuviljade kogusaagist (182 tonni) moodustasid õunad 70%, mahepõllumajanduslikult kasvatatud marjade kogusaagist (184 tonni) oli suurima osakaaluga astelpaju (77%). Mahepõllumajanduslikult kasvatatud puuviljade ja -köögiviljade sektor on ELi turul kõige kiiremini kasvav mahesektor, mille väärtus oli 2011. aastal hinnanguliselt 19,7 miljardit eurot ning kasvumäär ajavahemikul 2010–2011 9%, aastakasvuga 5–10% kümnendi jooksul. Istutusalaade lõikes suurenes ajavahemikul 2010–2011 mahepõllumajanduslikult kasvatatud puuviljade osa 18,2% ja mahepõllumajanduslikult kasvatatud köögiviljade osa 3,5%²⁵. Eurostati raporti²⁶ järgi moodustas 2011. aastal mahepõllumajanduslikult kasvatatud köögiviljade kasvupind kogu mahepõllumajandusmaast EL-s keskmiselt 1,2% ehk 110 955 hektarit 9,6 miljonist hektarist. Enamus mahepõllumajanduslikult kasvatatud köögivilja pindalast on koondunud EL15²⁷ liikmesriikidesse (97 118 hektarit, 87,5% EL27²⁸ mahepõllumajanduslikult kasvatatud köögivilja kasvupinnast). Kõige suuremad mahepõllumajanduslikult kasvatatud köögivilja kasvupinnad olid 2011. aastal Itaalias (23 405 hektarit, 2,1% mahepõllumajandusmaast), Saksamaal (18 800 hektarit, 1,9%) ja Prantsusmaal (14 529 hektarit, 1,5%). Eestis oli vastav näitaja 113 hektarit (0,1%), Lätis 336 hektarit (0,2%), Leedus 98 hektarit (0,1%) ja Soomes 230 hektarit (0,1%).

Suurimad mahepõllumajanduslikult kasvatatud püsilikultuuride (sh puuviljad, pähklid, tsitruselised, viinamarjad, oliivid) kasvupinnad olid Hispaanias (636 019 hektarit) ja Itaalias (302 000 hektarit), kuid ka Poolas (85 594 hektarit; 2011. aastal). Mahepõllumajanduslikult kasvatatud viljapuude kasvupind (va tsitruselised, viinamarjad ja oliivid) oli 2011. aastal Euroopa Liidus kokku 263 787 hektarit, mis moodustas kogu mahepõllumajanduslikult kasvatatud püsilikultuuride pinnast 21%.

²⁵ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A7-2014-0048+0+DOC+PDF+V0//ET>

²⁶ http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/more-reports/pdf/organic-2013_en.pdf

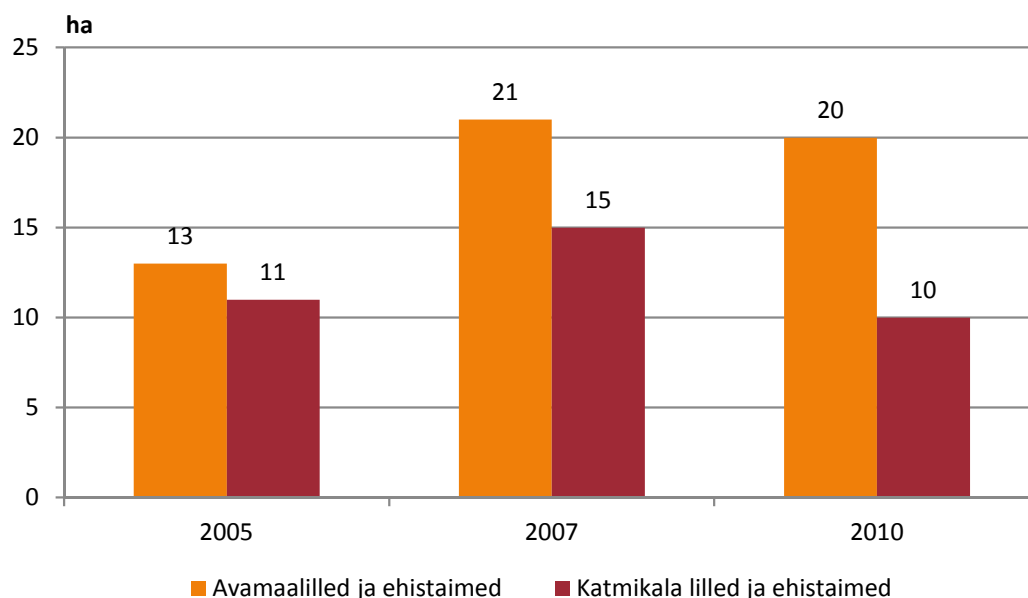
²⁷ Euroopa Liidu liikmesriigid enne 2004. a laienemisprotsessi

²⁸ Euroopa Liidu liikmesriigid enne 2013. a laienemisprotsessi

ILUTAIMEDE KASVATAMINE

2010. aasta seisuga oli Eestis kokku 189 puukooli, kusjuures ajavahemikul 2007–2010 kasvas puukoolide arv 11%. Samuti on alates 2005. aastast suurenenud puukoolide kasutuses olev põllumajandusmaa. 2010. aastal oli puukoolide kasutuses olevat põllumajandusmaad kokku 554 hektarit, mida on 55% enam kui 2007. aastal.

Lillede ja ehistaime kasvatamisega tegelevaid majapidamisi oli 2010. aastal kokku 101. 2010. aastal tegeles nendest majapidamistest 52 katmikala lillede ja ehistaime kasvatamisega ning 49 avamaalilled ja ehistaime kasvatamisega. Võrreldes 2007. aastaga langes majapidamiste arv 11%, eelkõige katmikala lillede ja ehistaime majapidamiste arvu vähenemise tõttu. Kuigi katmikala lillede ja ehistaime majapidamiste arv oli 2010. aastal suurem, moodustas 2010. aastal katmikala lillede ja ehistaime pind kolmandiku kogu lillede ja ehistaime kasvupinnast (10 hektarit) (vaata joonis 16). Avamaalilled ja ehistaime kasvupind oli 2010. aastal 20 hektarit, mis on võrreldes 2007. aastaga 5% väiksem.



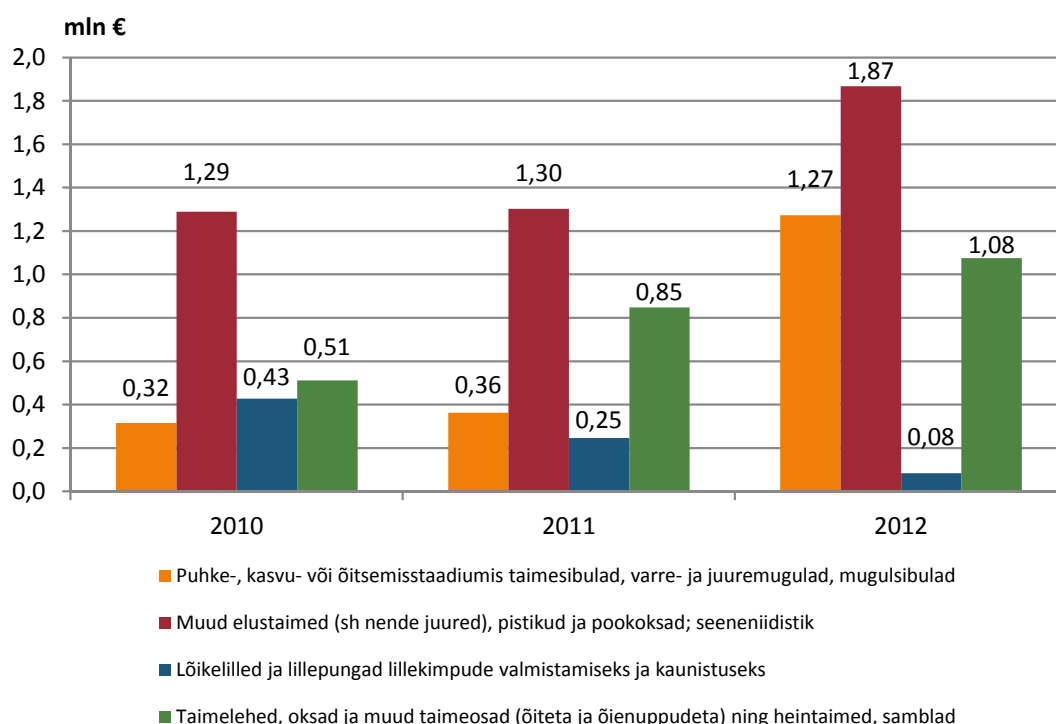
Allikas: SA

Joonis 16. Avamaalilled ja ehistaime kasvupinnad 2005., 2007. ja 2010. aastal, hektarit

Põllumajandusametile esitatud andmete põhjal oli 2012. aastal taimse materjali paljundamise ning müügiga tegelevaid ettevõtteid kokku 125 ning neile ettevõtetele kuulus 497,5 hektarit pinda. Võrreldes 2011. aastaga oli puukoolide arv 2012. aastal vähenenud 7%, kuid kasvupind suurenenud 25%. Kasvupinna suurenemine toimus ilupuude ja põõsaste istutus- ning paljundusmaterjali pinna suurenemise tõttu (86 hektarit) ja marjakultuuride istutus- ning paljundusmaterjali pinna suurenemise tõttu 23 hektari võrra. Võrreldes 2011. aastaga vähenes 2012. aastal viljapuu istutus- ning paljundusmaterjali pind 9,5 hektari võrra ja lillesibulate ning mugulate pind 0,1 hektari võrra.

Lillekasvatuse eksport ja import

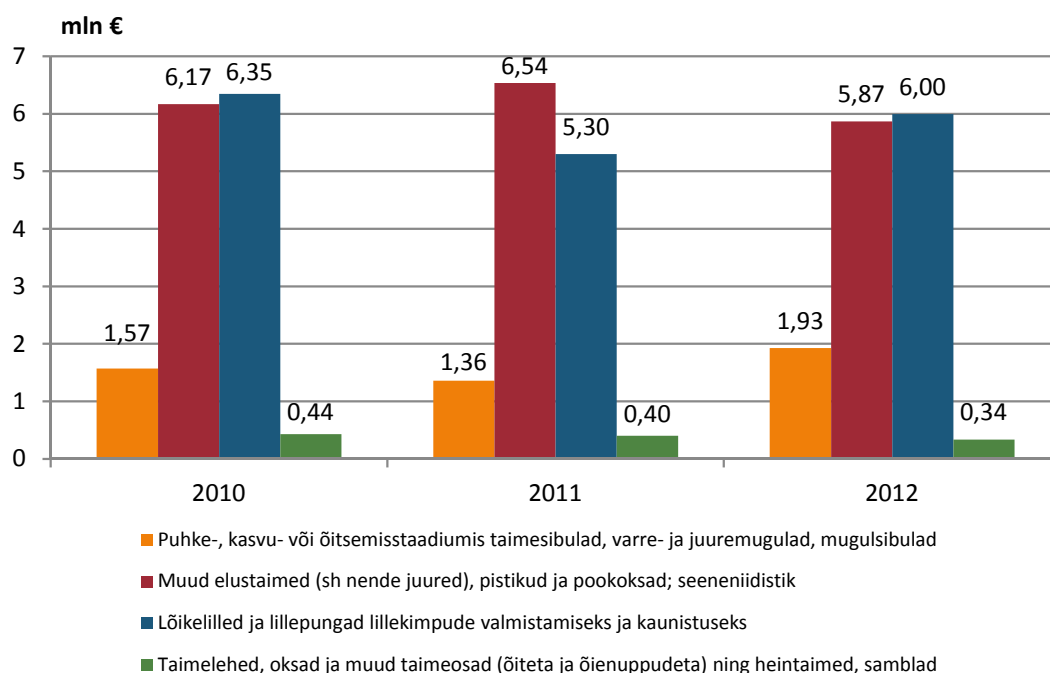
Eluspuude ja muude taimede, sealhulgas taimesibulate ja -juurte jms ning lõikelilled ja dekoratiivse taimse materjali, ekspordi väärtus (vaata joonis 17) oli 2012. aastal 4,3 miljonit eurot, mida on 55% rohkem kui aasta varem. Eestist eksporditava toodangu väärtusest andsid suurima osa muud elustaimed (sh nende juured), pistikud ja pookoksad ning seeneniidistik – kokku 1,8 miljonit eurot, mida on võrreldes 2011. aastaga 43% rohkem. Kõige rohkem suurenes aga eksporditava toodangu väärtus puhke-, kasvu- või õitsemisstaadiumis taimesibulate, varre- ja juuremugulate ning mugulsibulate kaubagrupis, kus eksporditava toodangu väärtus kasvas aastaga 300 tuhandelt eurolt 1,2 miljoni euroni. Võrreldes 2011. aastaga suurenes ka taimelehtede, okste ja muude taimeosade (õiteta ja õienuppudeta) ning heintaimede ja sambla eksport (27%). Samas vähenes lillekimpude valmistamiseks ning kaunistuseks kasutatavate lõikelilled ja lillepungade eksporditava toodangu väärtus 65%, 84 953 eurole (2012. aasta).



Allikas: SA

Joonis 17. Eksporditavate elustaimede toodangu väärtus miljonites eurodes 2010., 2011. ja 2012. aastal

Imporditavate eluspuude ja muude taimede sealhulgas taimesibulate ja -juurte jms ning lõikelilled ja dekoratiivse taimse materjali impordi väärtus oli 14,1 miljonit eurot (vaata joonis 18). Imporditavast toodangust moodustasid enamuse lõikelilled ja lillepungad lillekimpude valmistamiseks ning kaunistuseks, mida imporditi 2012. aastal 5,9 miljoni euro väärtuses. Muud elustaimi (sh nende juuri), pistikuid, pookoksi ja seeneniidistikku imporditi 2012. aastal 5,8 miljoni euro väärtuses.



Allikas: SA

Joonis 18. Imporditavate elustaimede toodangu väärtus miljonites eurodes 2010., 2011. ja 2012. aastal

Eesti ilutaimede kasvatamine on osa EL ilutaimede sektorist, mis on suurim lille-, lillesibulate ja potitaimede kasvataja maailmas (44% ülemaailmsest toodangust) ning kus lilli ja ilutaimi kasvatatakse suurima tihedusega hektari kohta. EL ilutaimede sektoris on hinnanguline käive kasvatamise puhul 20 miljardit eurot, hulgikaubanduse puhul 28 miljardit eurot ning jaekaubanduse puhul 38 miljardit eurot ja see annab tööd ligikaudu 650 000 inimesele²⁹.

9.2. PÕLLUMAJANDUSTOOTJATE MAJAPIDAMISTE STRUKTUUR (STATISTIKA ANDMEBAAS, PÕLLUMAJANDUSE STRUKTUURIUURING)

ÜLDISELOOMUSTUS

Viimasel kümnendil on põllumajanduslike majapidamiste arv Eestis oluliselt vähenenud ja sealhulgas on vähenenud ka puu- ja köögivilja ning marju kasvatavate majapidamiste arv. Samas on põllumajandussektoris endiselt väga palju majapidamisi, kus kasvupinnad on väga väikesed. Üldistatult võib väita, et majapidamistest, mis tegelevad avamaaköögivilja, maasikate, katmikköögivilja, puuviljade või marjade

²⁹ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A7-2014-0048+0+DOC+PDF+V0//ET>

kasvatamisega, on juriidilisi isikuid ligikaudu 10–15% ja nad kasutavad 50–75% aiandussektori kasvupinnast. Majapidamiste arvu ja kasvupinna koondumist võib märgata avamaaköögivilja ning puuviljade ja marjade kasvatamisega tegelevate majapidamiste juures. Nende puhul on suurematel pindadel kasvatavate majapidamiste arv ja kogukasvupind suurenenud. Katmikköögivilja majapidamiste arv ja kasvupind on aastate jooksul vähenenud.

EL--s on ligi miljon põllumajandustootjat, kes on spetsialiseerunud puu- ja köögivilja kasvatamisele ning kelle toodangu väärtus moodustab ligi 17% EL põllumajandussektori kogutoodangu väärtusest. Üle poole EL puu- ja köögivilja kasvatavatest majapidamistest asuvad Hispaanias, Itaalias ja Poolas³⁰.

Üheks peamiseks EL-i puu- ja köögiviljasektori probleemiks on põllumajandusettevõtete väiksus. 2007. aastal oli üle 70% puu- ja köögivilja tootvate põllumajandusettevõtetest väiksem kui viis hektarit. See põhjustab kõrgeid tootmiskulusid, piirab tootmise tõhusust ja vähendab konkurentsivõimet. Puu- ja köögivilju tootvad põllumajandusettevõtted on Põhjamere riikides suuremad kui Vahemere riikides.³¹

Enamus 2004. aastal EL liitunud liikmesriikide puu- ja köögivilja kasvatamisega tegelevate majapidamiste põllumajandusmaa keskmine suurus on väiksem kui üks hektar.³²

MAJAPIDAMISTE ARV

2001. aasta põllumajandusloenduse andmetel oli Eestis kokku 245 300 põllumajanduslikku majapidamist koos põllumajanduslike kodumajapidamistega. 2010. aasta põllumajandusloendusel loendati põllumajanduslikke majapidamisi kokku 19 460 (ligi 36 tuhat vähem kui 2001. aastal) ja 2011. aasta rahva ja eluruumide loendusel põllumajanduslikke kodumajapidamisi 174 500 (15 tuhat vähem kui 2001. aastal).³³ Kuigi põllumajanduslike majapidamiste arv on ühe kümnendi jooksul märkimisväärselt vähenenud, oli 2010. aastal nende kasutuses 940 tuhat hektarit põllumajandusmaad, mida on 8% rohkem kui 2001. aastal.

Põllumajanduslike kodumajapidamiste kasutuses olev põllumajandusmaa moodustas 2011. aastal Eesti kogu põllumajandusmaast vaid 0,9% (2001. aastal 2,1%). Samas on aiakultuuride kasvatamisel kodumajapidamiste osatähtsus väga suur, ulatudes pinna järgi arvestatuna isegi üle 80% katmikköögiviljast, peaaegu 50% puuviljadest ja

³⁰ <http://edepot.wur.nl/244941>

³¹ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A7-2014-0048+0+DOC+PDF+V0//ET>

³² <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/57990/2/Camanzi.pdf>

³³ www.stat.ee/dokumendid/70128

marjadest ning 36% avamaaköögiviljast ja maasikatest. See näitab, et vähemalt suveperioodil on paljudel leibkondadel mitmeid aiasaadusi omast käest võtta.³⁴

Avamaaköögivilja, maasikad, katmikköögivilja

Avamaaköögivilja ja maasikate kasvatamisega tegeles 2010. aastal 2550 majapidamist, kes kasutasid põllumaad kokku 2004 hektarit ehk 0,3% kogu põllumaast. Avamaaköögivilja ja maasikate kasvatamisega tegelevad majapidamised moodustavad 19% kogu majapidamiste arvust. Majapidamiste omanikest valdav enamus ehk 95% olid füüsilised isikud. Avamaaköögivilja ja maasikate kasvatamisega tegelevate majapidamiste arv on võrreldes 2001. aastaga vähenenud 62% ja nende kasutatav põllumaa 11%.

Katmikköögivilja kasvatamisega tegeles 2010. aastal 199 majapidamist (8% juriidilised isikud), kasutades kokku 30 hektarit katmikala (46% sellest kasutasid juriidilised isikud). 2001. aastal oli katmikköögivilja kasvatamisega tegelevate majapidamiste arv 813 (96% füüsilised isikud), mis tähendab, et majapidamiste arv on üheksa aastaga vähenenud 75%. Samuti on samal ajavahemikul vähenenud katmikköögivilja kasvatamiseks kasutatava tootmispinna kasutamine – kokku 68% (juriidilised isikud kasutasid 19% katmikköögivilja tootmispinnast).

Puuvilja- ja marjaaiad

Puuvilja- ja marjakasvatamisega tegelevate majapidamiste arv oli 2010. aastal 1869 (kõigist majapidamistest 9%). Võrreldes 2001. aastaga (3470) on majapidamiste arv vähenenud 46% ja kasutatav põllumajandusmaa suurenenud 10% võrra (2010. aastal – 2567 hektarit; 2001. aastal – 2303 hektarit). 2010. aastal olid 90% majapidamistest füüsilised isikud, kes kasutasid 51% puuvilja ja marjakasvatamisega tegelevate majapidamiste põllumajandusmaast. 2001. aastal olid samad näitajad 97% ja 69%.

MAJAPIDAMISTE JA KULTUURIDE KASVUPINNA JAGUNEMINE SUURUSKLASSIDES

Avamaaköögivilja, maasikad, katmikköögivilja

Majapidamiste arv oli 2010. aastal avamaaköögivilja ja maasikate puhul suurusklassides 0–1 ha, 1–2 ha ja 2–5 ha võrreldes 2001. aastaga oluliselt vähenenud (vaata tabel 1). Ainult suurusklassis üle 5 ha on majapidamiste arv 2010. aastal kasvanud võrreldes 2001. aastaga ja seda 56%. Kõige suurem vähenemine toimus suurusklassis 0-1 ha, kus majapidamiste arv vähenes 64%.

Sarnaselt majapidamiste arvule on ka kultuuride kasvupind suurusklassides kuni 1 ha, 1–2 ha ja 2–5 ha vähenenud ja suurusklassis üle 5 ha suurenenud. Kõige märkimisväärsem vähenemine on toimunud suurusklassis kuni 1 ha ja seda 46%, suurusklassis üle 5 ha on kasvupind suurenenud 62%.

³⁴ www.stat.ee/dokumendid/70128

2010. aastal oli suurusklassi 0–1 ha ühes majapidamises kasvatatava maasika ja avamaaköögilja kasvupind 0,2 hektarit, suurusklassis 1–2 ha 1,3 hektarit, suurusklassis 2–5 ha 2,8 hektarit ja suurusklassis üle 5 ha 18 hektari. 2010. aastal kasutas 88% majapidamistest 22% kasvupinnast ja 2% majapidamistest 54% kasvupinnast.

Seega näitavad nii majapidamiste arvu ja kasvupinna vähenemine väiksemates suurusklassides ning suurenemine suuremates suurusklassides avamaaköögiljakasvatuse koondumist.

Tabel 1. Avamaaköögilja ning maasikakasvatuse majapidamiste arv ja kasvupinna suurusklasside jagunemine

		Kokku	<1 ha	1-2 ha	2-5 ha	≥ 5 ha
2001	Majapidamiste arv	6700	6254	262	145	39
	Kasvupind, ha	2255	858	317	404	677
2003	Majapidamiste arv	3370	2807	319	177	67
	Kasvupind, ha	2541	596	396	465	1084
2005	Majapidamiste arv	2173	1790	219	127	36
	Kasvupind, ha	1876	418	278	351	828
2007	Majapidamiste arv	2264	1949	162	102	51
	Kasvupind, ha	1902	392	207	298	1005
2010	Majapidamiste arv	2550	2244	164	81	61
	Kasvupind, ha	2004	456	216	234	1097

Allikas: SA

Katmikköögilja puhul on majapidamiste arv 2010. aastal vähenenud kõigis suurusklassides võrreldes 2001. aastaga ja seda vahemikus 72–76% (vaata tabel 2). Samuti on vähenenud kasvupind kõigis suurusklassides: kuni 0,1 ha 77%; 0,1–0,3 ha 73% ja üle 0,3 ha 65%.

Kõige rohkem majapidamisi oli 2010. aastal suurusklassis 0,1 kuni 0,3 ha – 133, mis moodustas 66% kõigist majapidamistest. Samas kasutasid nimetatud suurusklassi kuuluvad ettevõtted 4 hektarit kasvupinda, mis oli 13% kõigi majapidamiste kasvupinnast. Kõige suurema suurusklassi, üle 0,3 ha, majapidamiste arv moodustas 9% kõigist majapidamistest ja kasvupind moodustas 60% kõigi majapidamiste kasvupinnast.

Keskmiselt oli ühes majapidamises 2010. aastal 0,15 hektarit katmikköögiljapinda, kõige suuremas suurusklassis oli sama näitaja üks hektarit. SA hinnangul kasvatatakse põllumajanduslikes kodumajapidamistes (kasvupind alla ühe hektari) avamaaköögilja ja maasikaid keskmiselt 77 m²-l ja kasvuhoone on keskmiselt ligi 20 m² suurune. Võrreldes avamaaköögilja majapidamistega ei ole katmikköögiljakasvatuse puhul tootmise koondumist toimunud. Pigem on üldiselt vähenenud nii majapidamiste arv kui ka kasvupind. Ilmselt mängib siin rolli asjaolu,

et vanad kasvuhooned on amortiseerunud ja nende asemele ei ole ehitatud uusi kasvuhooneid. Samuti võib olla põhjuseks sisendite kulude tõus viimastel aastatel.

Tabel 2. Katmikköögivilja majapidamiste arv ja kasvupinna suurusklasside jagunemine

		Kokku	<0,1 ha	0,1-0,3 ha	≥0,3 ha
2001	Majapidamiste arv	813	564	172	77
	Kasvupind, ha	95	18	26	52
2003	Majapidamiste arv	330	140	148	42
	Kasvupind, ha	54	5	20	30
2005	Majapidamiste arv	658	533	98	27
	Kasvupind, ha	48	13	13	22
2007	Majapidamiste arv	348	236	73	39
	Kasvupind, ha	47	8	9	30
2010	Majapidamiste arv	199	133	48	18
	Kasvupind, ha	30	4	7	18

Allikas: SA

Puuvilja- ja marjaaiad

Puuvilja- ja marjaaedasid omavate majapidamiste arv on vähenenud peaaegu kõigis maakasutuse suurusklassides, va klassid 2–5 ha ja üle 5 ha, kus majapidamisi on 2001. aastaga võrreldes lisandunud vastavalt 10 ja 20 (vaata tabel 3). 2010. aastal oli kõige rohkem majapidamisi suurusklassis 0,3–0,5 ha (385), moodustades kõigist majapidamistest 20%. 2001. aastal oli kõige rohkem majapidamisi suurusklassis 0–0,1 ha (788), moodustades kõigist majapidamistest 2%. Üle 5 ha majapidamisi oli 2001. aastal 2 % ja 2010. aastal 4% kogu majapidamiste arvust.

Kasvupinna suuruse osas on olukord võrreldav majapidamiste arvuga. Kasvupinda on juurde tulnud võrreldes 2001. aastaga suurusklassides 1–2 ha, 2-5 ha ja üle 5 ha ja seda vastavalt 30%, 14% ja 37%. Kõige rohkem on vähenenud kasvupind suurusklassis 0–0,1 ha, 74%.

95% majapidamistest (suurusklassid 0–0,1 ha kuni 2,0–5 ha) kasutavad 44% kasvupinnast ja 5% majapidamistest kasutavad 56% puuvilja- ja marjaaedade kasvupinnast.

Keskmiselt oli ühes majapidamises 1,3 hektarit kasvupinda, samas kõige väiksemas suurusklassis oli keskmiselt 0,04 hektarit ja kõige suuremas keskmiselt 18 hektarit kasvupinda. SA hinnangul on põllumajanduslikus kodumajapidamises keskmiselt 145 m² suurune viljapuu- ja marjaaed. 92% põllumajanduslikest kodumajapidamistest kasvatabki ainult viljapuid ja marjapõõsaid, köögivilja ja kartulit.

Sarnaselt avamaaköögivilja kasvatavatele majapidamistele on puuviljade ja marjade puhul toimunud majapidamiste arvu ja kasvupinna vähenemine väiksemates

suurusklassides ja suurenemine suuremates suurusklassides, mis viitab tootmise koondumisele suurematesse majapidamistesse.

Tabel 3. Puuvilja- ja marjaaedade majapidamiste arv ja kasvupinna suurusklasside jagunemine

		Kokku	0-0,1 ha	0,1-0,2 ha	0,2-0,3 ha	0,3-0,5 ha	0,5-1 ha	1-2 ha	2-5 ha	≥ 5 ha
2001	Majapida- miste arv	3470	788	784	588	451	468	215	117	59
	Pind, ha	2303	27	88	123	153	281	254	331	1047
2003	Majapida- miste arv	4425	27	1651	1115	525	510	358	165	75
	Pind, ha	2753	1	171	227	173	313	401	450	1018
2005	Majapida- miste arv	2964	306	713	438	488	398	373	172	76
	Pind, ha	2725	11	78	90	167	248	454	481	1196
2007	Majapida- miste arv	2906	360	688	432	530	371	304	137	85
	Pind, ha	2837	12	75	90	181	236	369	382	1493
2010	Majapida- miste arv	1869	162	337	219	385	296	264	127	79
	Pind, ha	2567	7	40	47	136	194	330	379	1434

Allikas: SA

9.3. AIANDUSE JA PÜSIKULTUURIDE TOOTMISTÜÜBI ETTEVÕTETE MAJANDUSNÄITAJATE ANALÜÜS (FADN ANDMETE PÕHJAL)

Aianduse tootmistüüp 2012. a andmetel

Põllumajandustootjate üldkogumis oli aiandusega tegelevaid ettevõtteid 354 (4% üldkogumist) ja FADN valimis 30. Kuna aiandusettevõtteid on vähe, siis on nad jagatud kolme suurusegruppi: standardkogutoodanguga 4000 kuni 25 000 eurot, 25 000 kuni 100 000 eurot ja rohkem kui 100 000 eurot. Aianduse tootmistüübi ettevõtted hõlmavad aiandust avamaal, katmikikalal ja muud aiandust (sh puukoolid).

Aiandusettevõtte kasutuses oli keskmiselt 14 hektarit põllumajanduslikku maad (2005. aastal 22,8 hektarit, edaspidi sulgudes 2005. aasta andmed), millest 43% (48%) oli renditud või muudel alustel kasutada võetud. Aiandusettevõtete kasutuses olevast põllumajandusmaast oli 74% tootmisest kõrvale jäetud toetusõiguslik maa, valdavalt hooldatav püsirohumaad.

Majandusliku suuruse poolest väiksemate põllumajandustootjate gruppides oli 84–90% põllumajandusmaast kasutusest kõrvale jäetud, suuremate põllumajandustootjate grupis 11%. Väiksemate põllumajandustootjate gruppides oli peamiseks tootmissuunaks köögiviljakasvatus, keskmiselt 4 hektaril ettevõtte kohta. Suuremate

põllumajandustootjate grupis olid peamisteks tootmissuundadeks puukoolid (58% maast) ning köögivilid ja lilled (24 % maast).

Aiandusettevõtete kogutoodangu väärtus oli ettevõtte kohta keskmiselt 28 188 eurot, toetusi (v.a investeeringutoetused) saadi 1525 eurot (1408 eurot) ettevõtte kohta, sh kõige suurema osa 1124 eurot (75%) moodustas ühtne pindalatoetus. Valdava osa kogutoodangust (84%) moodustas taimekasvatustoodang (peamiselt köögivilid ja lilled). Toetused moodustasid 5% kogutoodangu väärtusest. Kogukulud moodustasid keskmiselt 22 460 eurot aiandusettevõtte kohta, sh üldkulud 37%, erikulud 26%, tööjõukulud 21%, kulum 15% ning intressid 1%.

Võrdlusena oli taimekasvatuse tüübi ettevõtete kogutoodangu väärtus ettevõtte kohta keskmiselt 98 876 eurot, toetusi (va investeeringutoetused) saadi 26 947 eurot ja kogukulud olid ettevõtte kohta keskmiselt 92 271 eurot.

Kogutoodang põllumajandusmaa hektari kohta moodustas 1955 eurot (6621 eurot koos toetustega), toetused (va investeeringutoetused) 104 eurot ning kogukulud 1558 eurot (6822 eurot). Kogutoodangu väärtuse suhe kogukuludesse oli aianduse tootmistüübis keskmiselt 1,25, seega kogutoodangu tootmiseks tehtud kulud olid väiksemad kui kogutoodangu väärtus. Positiivse tulemuseni jõudsid põllumajandustootjad kõigis suurusgruppides. Arvestades kogutoodangu väärtusele juurde ka toetused (va investeeringutoetused), oli see indikaator aiandusettevõtetes keskmisena 1,32.

Netolisandväärtus oli aianduse tootmistüübis 8153 eurot (5866 eurot) tööjõu aastaühiku kohta, kusjuures kõige kõrgem oli see näitaja (9361 euro/tjü) põllumajandustootjatel suurusgrupis standardkogutoodanguga 25 000 kuni 100 000 eurot. Töötajaid oli aiandusettevõttes keskmiselt 1,51 aastaühikut (6,0 aastaühikut), kusjuures 40% (83,7%) tööjõust oli tasustatud. Tasustatud töötajate tööjõukulu oli 3,49 eurot tunnis (2,82 eurot tunnis).

Keskmine varade maksumus (va maa) oli 62 528 (150 025 eurot) eurot. Varad olid finantseeritud 14% (65,4%) ulatuses võõrkapitali ning 76% omakapitaliga (34,6%) ja see näitaja oli samal tasemel kõigis kolmes suurusgrupis.

Brutoinvesteeringuid tehti keskmiselt 8033 eurot ettevõtte kohta. Taimekasvatustüübi ettevõtetes tehti samal ajal brutoinvesteeringuid 24 719 eurot ehk kolm korda rohkem. Põllumajandusmaa hektari kohta investeeriti keskmiselt 557 eurot (2688 eurot), sh kõige väiksemate põllumajandustootjate grupis 37 ja kõige suuremate grupis 754 eurot hektari kohta. Investeeringutoetust saadi keskmiselt 1517 eurot ettevõtte kohta (10 665 eurot).

Püsilikultuuride tootmistüüp 2012. aasta andmetel

Põllumajandustootjate üldkogumis oli püsilikultuuride kasvatusena tegelevaid ettevõtteid 40 (0,5% üldkogumist) ja FADN valimis 8. Kuna ettevõtteid on vähe, siis

ei ole neid suurusgruppidesse jagatud. Püsilikultuuride tüübi ettevõtte tegelevad viinamarjakasvatuse, puuviljakasvatuse ja erinevate püsilikultuuride kasvatamisega. Ettevõtte kasutuses oli 2012. aastal keskmiselt 29 hektarit põllumajanduslikku maad (2005. aastal 24 hektarit; edaspidi sulgudes 2005. aasta andmed), millest 60% (60%) oli renditud või muudel alustel kasutusele võetud. Rohkem kui kolmandik (40%) põllumajandusmaast moodustas tootmisest kõrvale jäetud toetusõiguslik maa.

Püsilikultuuride kasvatusega tegeleva ettevõtte kogutoodangu väärtus oli keskmiselt 17 714 eurot, toetusi (va investeeringutoetused) saadi 8709 eurot, sh kõige suurema osa (32%) moodustas ühtne pindalatoetus (2749 eurot). Poole kogutoodangu väärtusest (49%) moodustas taimekasvatustoodang, 18% muud sissetulekud ning 33% toetused. Kogukulud moodustasid keskmiselt 16 029 eurot ettevõtte kohta, sh üldkulud 53%, tööjõukulud 6%, kulum 18%, erikulud 20% ning intressid 3%.

Kogutoodang põllumajandusmaa hektari kohta moodustas 613 eurot (2201 eurot koos toetustega), toetused (va investeeringutoetused) 301 eurot ja kogukulud 555 eurot (2223 eurot).

Kogutoodangu väärtuse suhe kogukuludes oli püsilikultuuride kasvatusega tegelevatel ettevõtetel keskmiselt 1,11, seega kogutoodangu tootmiseks tehtud kulud olid väiksemad kui kogutoodangu väärtus. Positiivse tulemuseni jõudsid selle tootmistüübi põllumajandustootjad kõigis suurusgruppides. Arvestades kogutoodangu väärtusele juurde ka toetused (va investeeringutoetused), oli see indikaator aiandusettevõtetes keskmisena 1,65. Netolisandväärtus oli püsilikultuuride kasvatamisega tegelevate ettevõtete tootmistüübis 13 210 eurot tööjõu aastaühiku kohta (4947 eurot). Töötajaid oli 0,95 aastaühikut (4,4 aastaühikut), sh 14% tööjõust oli tasustatud (86,8%). Tasustatud töötajate tööjõukulu oli 3,16 eurot tunnis (2,6 eurot tunnis).

Keskmine varade maksumus (va maa) oli 38 900 eurot (114 085 eurot). Varad olid finantseeritud 32% ulatuses võõrkapitaliga (30%) ja 68% omakapitaliga (70%).

Brutoinvesteeringuid tehti keskmiselt 7850 eurot (samuti kolm korda vähem kui taimekasvatustüübi ettevõtete puhul), investeeringutoetusi saadi 1274 eurot (2005. aastal ei saadud investeeringutoetust) ettevõtte kohta. Põllumajandusmaa hektari kohta investeeriti 272 eurot (483 eurot).

9.4. AIANDUSSAADUSTE KAUBANDUS

KÖÖGIVILJA EKSPORT JA IMPORT

Aastatel 2004–2012 eksporditi köögivilju keskmiselt 4,3 miljoni euro väärtuses (vaata joonis 19). Võrreldes 2004. aastaga on köögiviljade ekspordimaht rahalises väärtuses kasvanud 2,7 korda (2,3 miljonit eurot 2004. aastal ja 6,2 miljonit eurot 2012. aastal). Köögiviljade ekspordi osakaal kogu põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordist oli aastatel 2004–2012 keskmiselt 0,6%. Aastate lõikes on suurimateks

ekspordiartikliteks rahalises väärtuses olnud aedsalat ning kuivatatud kaun- ja köögiviljad.

Kui 2004. aastal eksporditi köögivilju 1,3 tuhat tonni, siis 2012. aastal kasvas eksporditav kogus 5,1 tuhande tonnini. Koguseliselt viidi varasematel aastatel enim välja värsket aedsalatit ning kapsast, alates 2009. aastast tõusis koguseliselt esimeseks ekspordiartiklikuks aga kuivatatud kaunviljad, mille eksport on aastani 2012 püsinud kõige kõrgem.

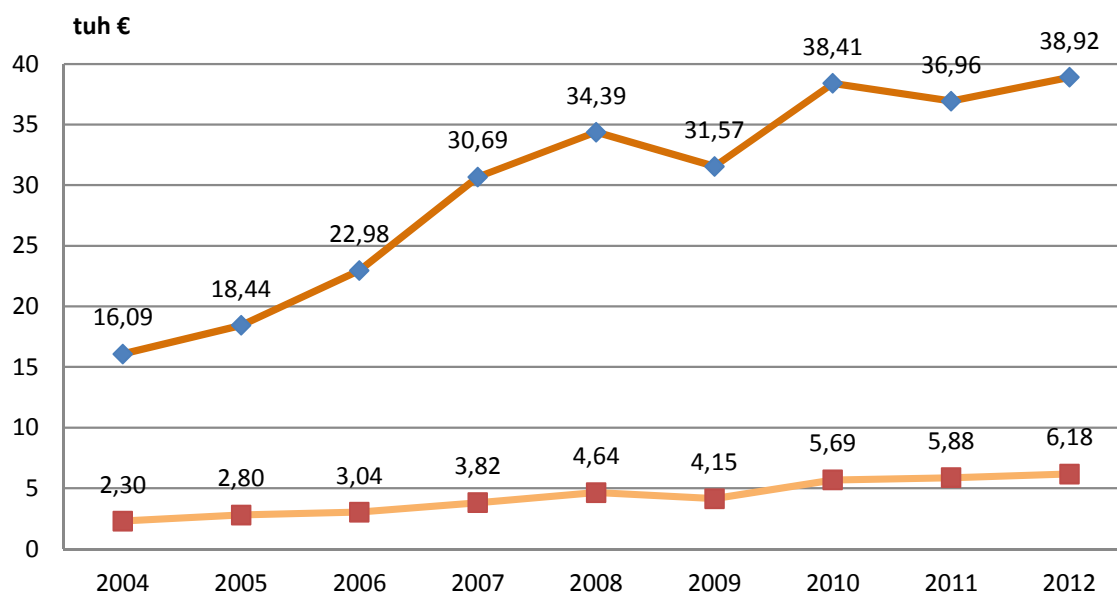
Suurim köögivilja ekspordi sihtriik (rahalises väärtuses) oli aastatel 2004–2006 Leedu. 2007. aastal tõusis esikohale Läti, ent aastatel 2008–2009 oli suurim taas Leedu. 2010. ja 2011. aastal viidi köögivilju enim Soome ja 2012. aastal Lätti.

Perioodil 2009–2012 oli Eesti päritolu köögiviljade ekspordi osakaal kogu köögiviljade ekspordist keskmiselt 51,9% rahalises väärtuses (2009. aastal 53,8%, 2010. aastal 51%, 2011. aastal 50,8%, 2012. aastal 51,8%).

Köögivilju imporditi aastatel 2004–2012 keskmiselt 29,8 miljoni euro väärtuses (vaata joonis 19). Võrreldes 2004. aastaga on köögiviljade impordimaht rahalises väärtuses suurenenud 2,4 korda (16,1 miljonit eurot 2004. aastal ja 38,9 miljonit eurot 2012. aastal). Aastate jooksul moodustas köögiviljade import kogu põllumajandussaaduste ja toidukaupade impordist keskmiselt 3%. Suurimaks impordiartiklikuks rahalises väärtuses on üheksa aasta jooksul olnud tomat, mida 2012. aastal toodi sisse kaks korda enam kui 2004. aastal. Peale tomati on läbi aastate enim imporditud köögivilju, mida rühmitatakse „muude köögiviljadena” ja kuhu kuuluvad spargel, baklažaan, seller, seemed ja trühvlid, spinat, artišokid, oliivid, kõrvitsad jms viljad.

Koguseliselt on köögiviljade import kasvanud ligi kaks korda – kui 2004. aastal imporditi köögivilju 26,6 tuhat tonni, siis 2012. aastal juba 43,4 tuhat tonni. Nagu rahalises väärtuses, nii ka koguseliselt on üheksa aasta suurim impordiartikkel olnud värsked tomat, mille osakaal kogu köögivilja impordis on keskmiselt olnud 30%.

Aastatel 2004–2012 oli suurim (rahalises väärtuses) köögiviljade impordipartner Holland, kelle osatähtsus köögiviljade impordis on läbi aastate olnud keskmiselt 37,5%. Suuremad saatjariigid on üheksa aasta jooksul olnud veel Poola, Hispaania, Leedu ja Läti.



Allikas: SA

Joonis 19. Kõögivilja eksport ja import rahalises väärtuses, tuhat eurot

PUUVILJADE NING MARJADE EKSPORT JA IMPORT

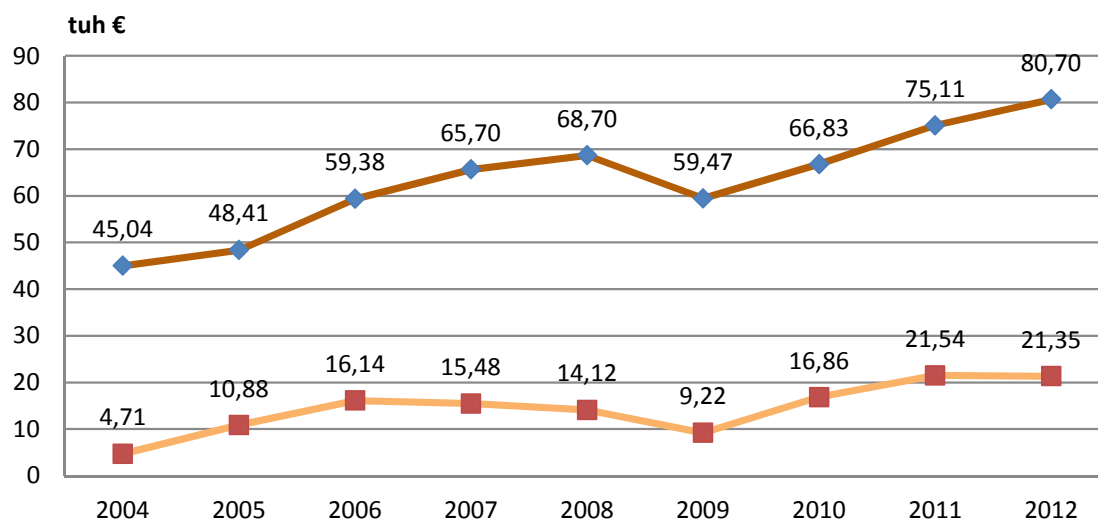
Puuvilju eksporditi aastatel 2004–2012 keskmiselt 14,5 miljoni euro väärtuses. 2012. aastal oli aga ekspordimaht rahalises väärtuses kasvanud võrreldes 2004. aastaga peaaegu viiekordseks (4,7 miljonit eurot 2004. aastal ja 21,3 miljonit eurot 2012. aastal) (vaata joonis 20). Puuviljade eksport on üheksa aasta jooksul moodustanud kogu põllumajandussaaduste ja toiduainete ekspordist keskmiselt 2%. Suurim eksporditavade rahalises väärtuses on läbi aastate olnud külmutatud puuviljad ja marjad, mille osakaal kogu puuviljade ekspordis on keskmiselt 77,2%. Koguseliselt viidi puuvilju 2004. aastal välja 3,0 tuhat tonni ja 2012. aastal kasvasid kogused poole võrra – 2012. aasta eksport oli 6,1 tuhat tonni. Ka koguste osas on läbi aastate suurimaks eksporditavaks olnud külmutatud puuviljad ja marjad. Puuvilju on eksporditud peamiselt Soome, Hiinasse, Rootsi ja Saksamaale.

Eesti päritolu puuviljade ja marjade osakaal kogu puuviljade ja marjade ekspordis oli aastatel 2009–2012 keskmiselt 19,4% rahalises väärtuses (2009. aastal 15,6%, 2010. aastal 17,3%, 2011. aastal 27,7%, 2012. aastal 16,8%).

Puuviljade import oli aastatel 2004–2012 keskmiselt 63,3 miljonit eurot, mis on selle aja jooksul rahalises väärtuses suurenenud 1,8 korda (45 miljonit eurot 2004. aastal ja 80,7 miljonit eurot 2012. aastal). Puuviljade impordi osakaal kogu põllumajandussaaduste ja toidukaupade impordis on üheksa aasta jooksul olnud keskmiselt 6,5%. Enim on üheksa aasta jooksul rahalises väärtuses sisse toodud banaani ning tsitrusvilju, ent viimastel aastatel (2011. ja 2012. aasta) on suurimateks imporditavateks külmutatud puuviljad ja marjad. Impordi kogused on aastate lõikes jäänud 70–80 tuhande tonni piirimaile. Puuvilju imporditi kõige rohkem 2012. aastal

(80,5 tuhat tonni) ja kõige vähem 2005. aastal (70,8 tuhat tonni). Läbi aastate on koguliselt toodud enim sisse õunu ja pirne, ent 2012. aastal oli esikohal tsitrusviljade import.

Suurim impordipartner aastatel 2004–2009 oli Holland, kust toodi keskmiselt 19,2% puuviljadest. 2010. aastal kerkis peamiseks impordipartneriks Läti, kust aastatel 2012–2012 toodi ligi 30% sisseveetavatest puuviljadest.



Allikas: SA

Joonis 20. Puuviljade ning marjade eksport ja import rahalises väärtuses, tuhat eurot

9.5. PUU- JA KÖÖGIVILJA TÖÖTLEMINE JA TARBIMINE

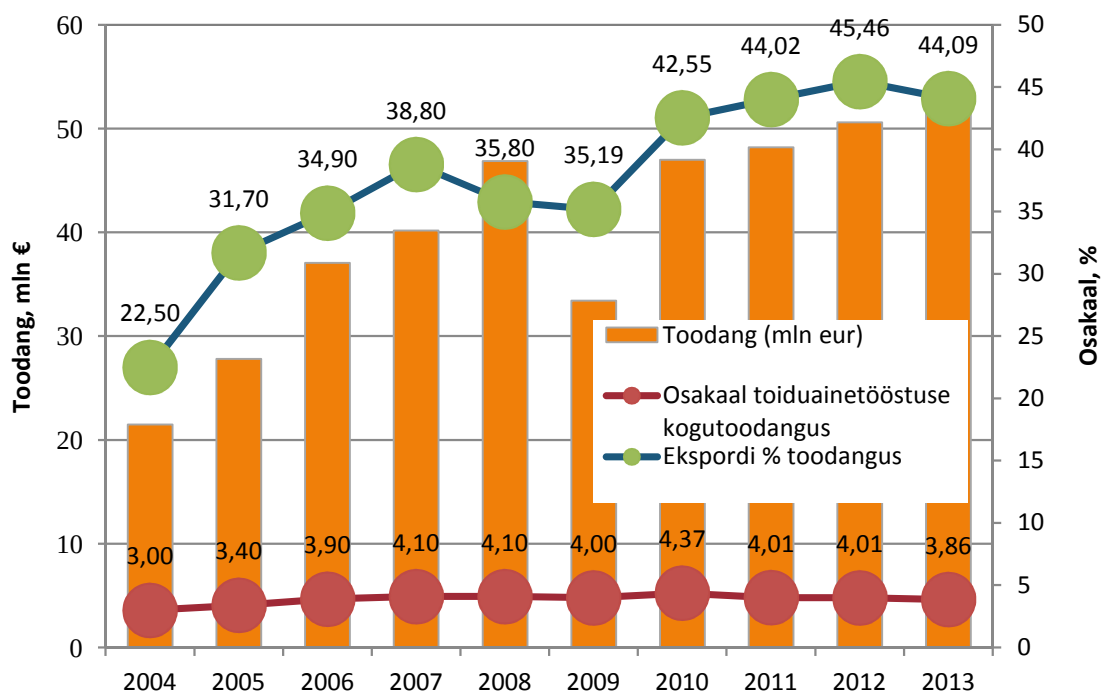
PUU- JA KÖÖGIVILJA TÖÖTLEMINE

Taasiseseisvumise järgsel ajal on Eestis puu- ja köögivilja kasvupinnad märgatavalt vähenenud ning isearustatuse tase madalam kui kliimaatilised tingimused võimaldaksid. See on ka üheks oluliseks põhjuseks, miks kodumaise puu- ja köögivilja toodangu kogused ja sortiment ei rahulda Eesti toidutööstuse vajadusi.

Puu- ja köögiviljatööstusena käsitletakse ettevõtteid, mis tegelevad kartuli töötlemise ja säilitamisega ning puu- ja köögiviljatoodete ja mahla valmistamisega. SA andmetel tegutses puu- ja köögiviljatööstuses 2013. aastal 32 ettevõtet (juriidilist isikut). Vaatamata suurele ettevõtete arvule annavad kolm suuremat tööstust ligikaudu 60% puu- ja köögiviljatööstuse müügitulust. Suurusgrupiti (tööga hõivatud isikute³⁵ arvu järgi) oli puu- ja köögivilja töötlevas tööstuses kõige enam alla 10 töötajaga nn mikroettevõtteid – 19, moodustades 60% kogu ettevõtete arvust. Samas on mikroettevõtete arv kõige muutuvam, sest nemad on tugevas konkurentsisis kõige haavatavamad nappide ressursside ja tihti ka oskuste tõttu.

³⁵ Kõik ettevõttes töötavad isikud, olenemata tööajala pikkusest

Puu- ja köögivilja töötleva tööstuse poolt toodeti 2013. aastal 54 miljoni euro eest toodangut, mida oli ligikaudu kolm korda rohkem kui 2004. aastal. Eelneva aastaga võrreldes suurenes toodangu rahaline väärtus 6,7%. Toodangu kasvu üheks olulisemaks teguriks oli eksportturgude nõudluse suurenemine. Puu- ja köögiviljatööstuse toodangu osakaal moodustas 2013. aastal 3,9% toiduainetööstuse ning 0,6% töötleva tööstuse kogutoodangust.



Allikas: SA

Joonis 21. Puu- ja köögiviljatööstuse toodang (miljonit eurot), toodangu osakaal toiduainetööstuses (%), ekspordi osakaal toodangus (%)

Toodangumahu tõus eeldab sise- ja välisnõudluse kasvu. Eesti väiksuse tõttu on sisenõudluse kasv piiratud ja seetõttu on võimalik toodangumahtusid kasvatada eelkõige ekspordi suurendades. Kuigi välisturgudele sisenemise teeb Eesti ettevõtjatele raskeks madal tootlikkus, väikesed tootmisvõimsused ning suured riskid välisturgudel tegevuse alustamisel, on viimasel aastakümnel ekspordi osakaal toodangus oluliselt kasvanud. Kui 2004. aastal moodustas ekspord puu- ja köögiviljatööstuse toodangust vaid 18%, siis 2013. aastal juba 44%. Puu- ja köögiviljatööstus eksportis 2013. aastal 24 miljoni euro väärtuses toodangut, mida oli u viis korda rohkem kui 2004. aastal. Puu- ja köögiviljatööstuse eksport moodustab 5,1% toiduainetööstuse ning 0,4% töötleva tööstuse ekspordist.

Eestis suureneb pidevalt nende inimeste hulk, kes järgivad teadlikult tervisliku toitumise põhimõtteid. See trend on suurendanud nõudlust mahetoidu järele.

Veterinaar ja Toiduameti (VTA) andmetel oli 2012. aastal mahetoidu töötlejaid 64, neist 22 olid puu- ja köögivilja ning marjatöötlejad.

Enamasti peavad suured tööstused maheturgu veel liiga väikeseks, logistiliselt kalliks ja kahe tootmissuuna (mahe ja tava) ühendamist keeruliseks. Sellest tulenevalt annab mahetöötlemine hea võimaluse väikestele ettevõtetele eristuda tavapärasest toiduainetööstusest ja tõmmata seeläbi oma toodangule suuremat tähelepanu. Tarbijate nõudlus mahekauba järele on suurem kui pakkujate valmisolek seda turustada. Kuigi mahepõllumajanduslik taime- ja loomakasvatus on Eestis kiiresti laienenud, valmistavad jätkuvalt probleemi mitmete tootegruppide väikesed toodangumahud ja kesine töödeldud mahetoodete valik. See omakorda põhjustab imporditud mahetoodete järjest laialdasemat turustamist. Töötlejate vähesus ja nende tootmismahude väiksus on mahetoidu kättesaadavuse peamisi takistusi.

Tabel 4. Puu- ja köögivilja³⁶ mahetöötlemisega tegelevate ettevõtete arv ja tootmismahud

	2009	2010	2011	2012
Ettevõtete arv	12	14	16	22
Tootmismahud, tonni	135,9	162,1	269	169,4

Allikas: VTA

PUU- JA KÖÖGIVILJA TARBIMINE

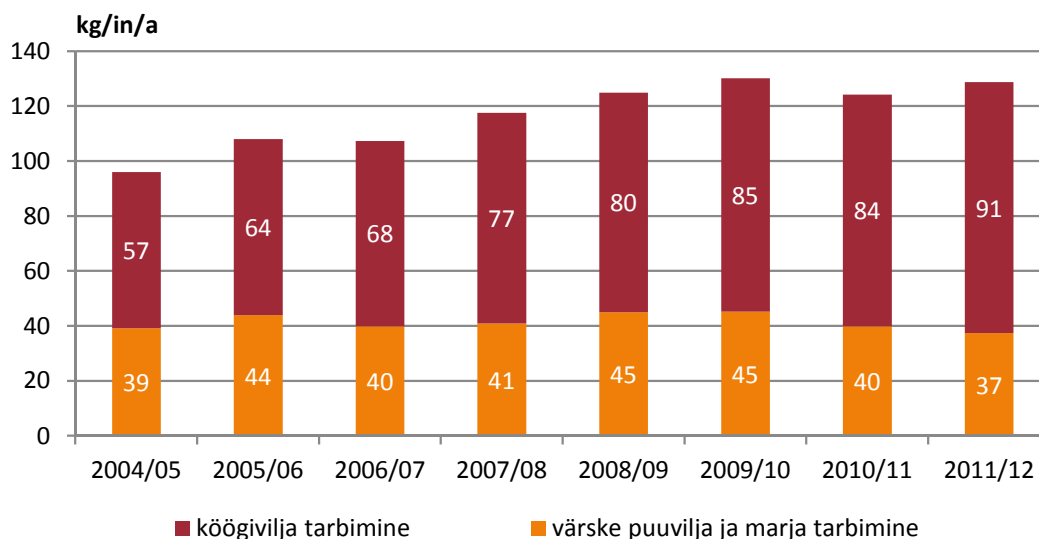
Tarbijad nõuavad üha enam mugavust toidu ostmisel ja valmistamisel, samuti mitmekülsust ning üha enam on nad mures toidu ohutuse ja kvaliteedi pärast.

Värske köögivilja tarbimine (vaata joonis 21) inimese kohta on viimastel aastatel suurenenud, 2012. aastal oli see 91,4 kilogrammi inimese kohta, mida on 60% rohkem kui 2004. aastal. Viimase viie aasta keskmine tarbimine oli 83,5 kilogrammi inimese kohta.

Värskete puuviljade ja marjade tarbimine on viimasel kolmel aastal olnud langevas trendis. 2012. aastal tarbiti inimese kohta 37,4 kilogrammi, mis on 4% vähem kui 2004. aastal ja 11% vähem kui viimase aasta keskmine (41,6 kilogrammi; arvestuses on kasutatud rahvaarvu aruandeaasta 1. jaanuari seisuga).

Köögiviljade, puuviljade ja marjade tarbimine kokku on kasvanud ja seda eelkõige tänu suuremale köögiviljade tarbimisele. SA andmete järgi tarbiti 2012. aastal puu- ja köögivilju ning marju kokku 128,8 kilogrammi inimese kohta, mis on 34% rohkem kui 2004. aastal. Ühe inimese kohta tarbiti päevas puuvilju ja marju 350 grammi, WHO soovituslik puu- ja köögivilja tarbimise kogus on 400–450 grammi päevas.

³⁶ Tooted puu- ja köögiviljadest, kartulist, marjadest sh metsamarjad



Allikas: SA

Joonis 22. Värске puuvilja ja marja ning köögivilja tarbimine inimese kohta 2004. aasta juuli – 2012. aasta juuli, kilogrammi

Faostat ja Eurostat statistika põhjal³⁷ tarbiti EL-is värскеid puu- ja köögivilju 2012. aastal keskmiselt 387 grammi inimese kohta päevas, mida on vähem kui WHO poolt soovitatud minimaalne kogus. Puuviljade tarbimine oli elaniku kohta keskmiselt 168 grammi päevas ja köögiviljade tarbimine 219 grammi päevas. Antud andmetele tuginedes tarbiti Eestis elaniku kohta köögivilju 166 grammi päevas ja puuvilju 123 grammi päevas, kokku 289 grammi, mida on ligi 100 grammi vähem kui EL-is keskmiselt. Lätis oli 2012. aastal värске puu- ja köögivilja tarbimine 339 grammi, Leedus 386 grammi ja Soomes 262 grammi elaniku kohta päevas.

2012. aastal oli 18-s EL-i liikmesriigis värске puu- ja köögivilja tarbimine väiksem kui WHO poolt soovitatud päevane kogus. Värскеid puu- ja köögivilju tarbiti soovitatud koguses kümnes liikmesriigis: Belgias (641 grammi), Kreekas (612 grammi), Rumeenias (567 grammi), Portugalis (519 grammi), Austrias (512 grammi), Maltal (502 grammi), Poolas (452 grammi), Ungaris (451 grammi), Küprosel (448 grammi) ja Hollandis (414 grammi). 2011. aasta andmetel vähenes puu- ja köögivilja tarbimine EL-is 3% võrra võrreldes eelneva viie aasta keskmist tarbimist.

Puu- ja köögivilja tarbimise suurendamisele on kaasa aidanud koolipuuvilja ja –köögivilja kava (vaata punkt 8.2) ja TAI poolt läbi viidud kampaaniad, näiteks „Sööme ära”, mille eesmärk on mõjutada inimesi sööma vähem rasvast ning vähemalt viis peotäit puu- ja köögivilju päevas.

³⁷ 11th edition of the annual Freshfel Consumption Monitor
http://www.abpm.org.br/portugues/mensagens/imprensa/152_2014/freshfe_monitor2013_final.pdf

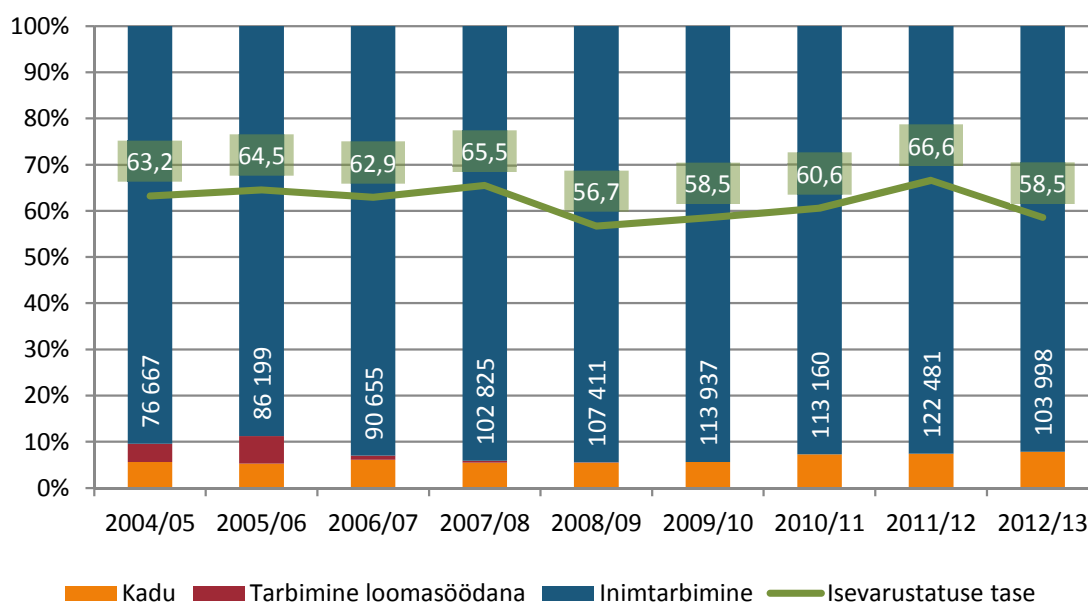
9.6. PUU- JA KÖÖGIVILJAGA ISEVARUSTATUSE TASE

Eestis on mitmed traditsioonilised põllumajanduse tootmissuunad muutunud pakkumise kasvu või imporditavate toodete suurenemise tõttu vähetasuvaks. Eriti raskes seisus on siiani olnud aiandusvaldkond, mille kasvupinnad on taasiseseisvumise järgsel ajal Eestis märgatavalt vähenenud ning isevarustatuse tase madalam kui kliimaatilised tingimused seda võimaldaksid. Kui eelnevalt on valdav osa puu- ja köögiviljakasvatajatest olnud väiketootjad, siis nüüd on väiketootmine muutunud majanduslikult ebaotstarbekaks ning müügiks kasvatamine on koondumas konkurents- ja investeerimisvõimelisemate suuremate majapidamiste kätte.

Tootmise vähenemine aiandussektoris on toimunud mitmete tegurite koosmõjul: odava importkauba sissetoomine, toorme madal kokkuostuhind, turustamisvõimaluste vähenemine, väike tootmisesefektiivsus ja tootmise kaasajastamise probleemid. Hetkel on Eestis puuviljade, marjade ja köögivilja tarbimine oluliselt suurem, kui nende kohapealne kasvatamine, mistõttu ei suuda kodumaine põllumajandus katta koduturu vajadust aiandussaadustega.

Köögivilja tarbitakse Eestis põhiliselt toiduna (inimtarbimine) (vaata joonis 22). 2012/2013. saagiaastal (saagiaastaks loetakse perioodi 1. juulist kuni 30. juunini) kasutati köögivilja toiduna 104 tuhat tonni ehk 92,2% kogutarbimisest. Võrreldes eelneva saagiaastaga vähenes köögivilja tarbimine toiduks 18,5 tuhat tonni võrra (15,1%). Alates 2009/2010. saagiaastast ei ole köögiviljade kasutamist loomasöödana enam statistikas kajastamist leidnud. Üldiselt on köögivilja tarbimine toiduks viimastel aastatel suurenenud.

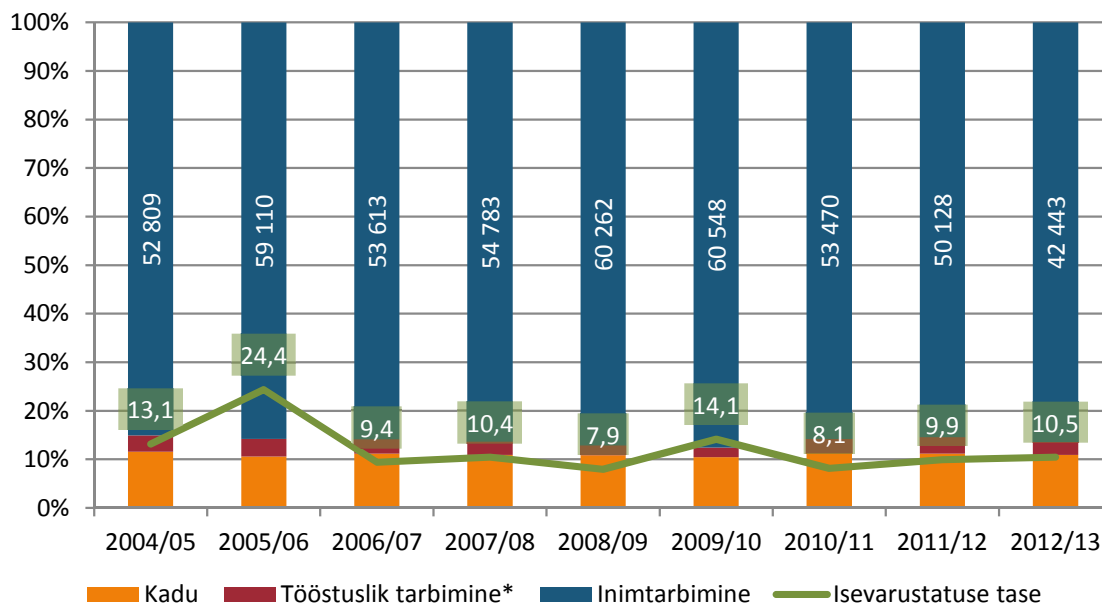
Avamaaköögiviljade saagikused on sõltuvalt kasvuaegsetest ilmastikutingimustest küllaltki varieeruvad, mis mõjutab kokkuvõttes ka isevarustatuse taset. 2012/2013. saagiaasta köögivilja isevarustatuse tase oli 58,5%, mis on koguni 8,1 protsendipunkti võrra väiksem eelmise saagiaasta näitajast.



Allikas: SA, PM arvutused

Joonis 23. Kõogivilja tarbimine ja isevarustatuse tase 2004. aasta juuli – 2013. aasta juuni, tonni

Puuvilja ja marjade tarbimine oli Eestis 2012/2013. saagiaastal 49,1 tuhat tonni, mis vähenes eelmise perioodiga võrreldes 16,4%. Suurem osa toodetust läheb toiduks ja vähesel määral ka tööstuslikuks tarbimiseks (vaata joonis 23). 2012/2013. saagiaastal oli inimtarbimine 42,4 tuhat tonni, mis moodustab puuviljade ja marjade kogutarbimisest 86,4%. Tööstuslik tarbimine oli 1,3 tuhat tonni ehk 2,7% kogutarbimisest, mis hõlmab tarbimist kääritatud mahla ja alkoholsete jookide valmistamiseks. Tööstuslik tarbimine on viimastel aastatel hakanud vähenema, kuna marjaveinidel on raske konkureerida viinamarjaveinidega. Kuna Eestis ei ole suuri marja- ega õunaaedu, siis napib kohalikku tooret ja seda tuleb asendada imporditud marjakontsentraatidega. Eesti veiniturg muutub sarnasemaks ülejäänud EL-i turuga, kus sõstra- ja õunaveini tootjaid on väga vähe.



* - Kääritatud mahla ja alkohoolsete jookide valmistamiseks

Allikas: SA, PM arvutused

Joonis 24. Värske puuvilja ja marja tarbimine ja isevarustatuse tase, koos tsitruste ja troopiliste puuviljadega 2004. aasta juuli – 2013. aasta juuni, tonni

Puuvilja- ja marjaaedade üldpinna vähenemise põhjuseks on olnud viljapuude loomulikust vananemisest tingitud tootmisaedade likvideerimine, mille asemele ei ole uusi aedasid rajatud. See on omakorda avaldanud negatiivset mõju puuvilja ja marjade isevarustatuse tasemele. 2012/2013. saagiaastal oli puuvilja ja marjade isevarustatuse tase 10,5%, mis oli küll pisut kõrgem kui eelneval saagiaastal, kuid oluliselt madalam kui 2005/2006. saagiaastal. 10,5%-line isevarustatuse tase näitab, et puuvilja ja marjade kasvatamine on Eestis 9,6 korda väiksem kui nende kogutarbimine.

9.7. ÜPP ÜLEVAADE LÄHTUDES AIANDUSSEKTORIST

ÜPP eesmärkideks on:

- jätkusuutlik ja elujõuline toiduainete tootmine;
- loodusvarade säästev majandamine ja kliimameetmed;
- maapiirkondade territoriaalse tasakaalu ja mitmekesisuse säilitamine.

Aastate jooksul on eesmärkide saavutamise instrumente muudetud ja kohandatud. Aiandussektorit reguleeritakse ja toetatakse ÜPP kahesambalise struktuuri alusel. Esimese samba raames on põhilisteks turule sekkumise instrumentideks otsetoetused ja põllumajandustoodete ühine turukorraldus ning teise samba maaelu arengu meetmed.

ÜPP esimese samba toetusabinõud aitavad tagada põllumajandustootjate sissetuleku ja konkurentsivõime ning stabiliseerida puu- ja köögiviljaturgu. Otsetoetuste raames

on aianduskultuuride kasvatajatel võimalik saada otsetoetusi põllumajandusmaa hektari kohta ühtse pindalatoetusena ning alates 2015. aastast täiendavalt ka seotud toetusena, mida hakatakse maksma puu- ja köögiviljasektorile.

ÜPP esimese samba turukorralduse abinõudeks puu- ja köögiviljaturu suhtes on põllumajandustootjate koondumine ühise tegutsemise eesmärgil tootjaorganisatsioonidesse ja turustusnormide kehtestamine värskest turustatavale puu- ja köögiviljale. Lisaks on aiandussektoris ÜPP turukorralduslikuks meetmeks koolipuuvilja ja -köögivilja kava, mille raames jagatakse kavaga liitunud lasteaeades ja koolides lastele värsket puu- ja köögivilja. Kava eesmärk on suurendada puu- ja köögivilja tarbimist ning edendada laste tervislikku toitumisharjumust.

ÜPP teise samba peamiseks eesmärgiks on luua maapiirkondade tuleviku kindlustamiseks sidus ja jätkusuutlik raamistik, mis põhineks suutlikkusel pakkuda peale toiduainete tootmise ka hulgaliselt avalikke teenuseid ning maamajanduse potentsiaalil luua uusi tuluvallikaid ja töökohti, kaitstes samal ajal kohalikku kultuuri-, keskkonna- ja muinsuspärandit. Aiandussektoris teostatakse eelpool mainitud eesmärke MAK-i meetmete kaudu, mille põhirõhk on teadmussiirdel, konkurentsivõime suurendamisel, toidutarneahela toimimisel, keskkonnal ning maaettevõtlusel ja kohalikul algatusel. Aiandussektori olulisemateks meetmeteks on keskkonnasõbraliku aianduse toetus, kohalikku sorti taime kasvatamise toetus ja mahepõllumajandustoetus.

EL-i puu- ja köögiviljasektor saab ligi 3% ÜPP abirahadest ning moodustab 18% EL-i põllumajandusliku toodangu koguväärtusest, esindab 3% kasutatavast põllumajandusmaast ja toodangu väärtus on enam kui 50 miljardit eurot.³⁸

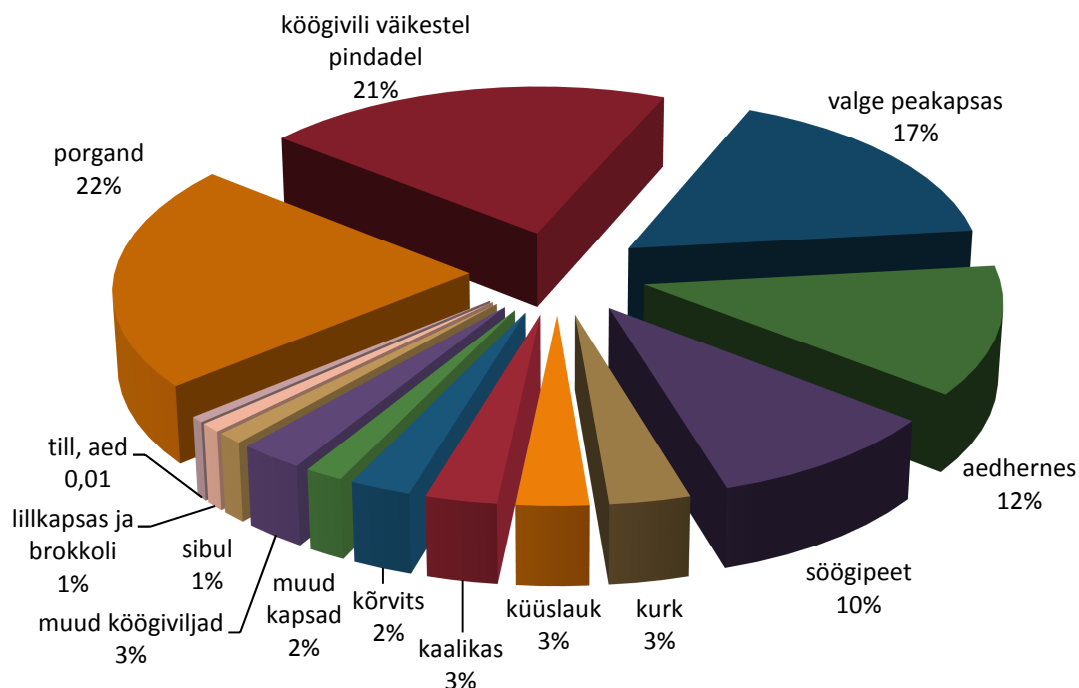
9.8. ÜPP TOETUSMEETMED JA NENDE KASUTAMISE NÄITED AIANDUSSEKTORIS 2007-2013

Antud peatükis kirjeldatakse lühidalt mõningaid ÜPP toetusmeetmeid, mida aiandussaaduste tootjad on kasutanud või mida on olnud võimalik kasutada. Kuna laialt on levinud arusaam, et aiandussektorile toetusi Eestis ei ole, siis antud peatükk esitab tõenduse tegelike võimaluste kohta. Järgnevalt kirjeldame meetmeid, mis on antud arengukava koostamise raames osutunud aktuaalseks erinevaid teemasid käsitledes, näiteks vähene ühistegevus (tootjarühmade ja tootjaorganisatsioonide toetus), investeeringute vajadus (MAK alameede 1.4.1), informatsiooni ja teadmiste jagamine (MAK meede 1.1), kohalikku päritolu toodete tarbimine (kooli puu- ja köögivilja toetus), noorte vähene osalemine sektoris (MAK meede 1.2) ja sissetulekud (ühtne pindalatoetus).

³⁸ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A7-2014-0048+0+DOC+PDF+V0//ET>

ÜHTNE PINDALATOETUS

Ühtse pindalatoetuse raames on 2012. aastal toetusõiguslikuks põllumajandusmaa pindalaks määratud 908 176 hektarit, millele taotles ühtset pindalatoetust kokku 16 719 taotlejat. Avamaaköögivilja, maitsetaimi või puuvilja- ja marjakultuure kasvatati kokku 3518,2 hektaril. Erinevate avamaaköögiviljade eest maksti pindalatoetust kokku 1666,2 hektarile. Puuvilja- ja marjakultuuride eest maksti toetust kokku 1771,9 hektarile ning ravim- ja maitsetaimede eest kokku 80,1 hektarile. Väljamakstud toetuste kogusumma oli 353 512,8 eurot.



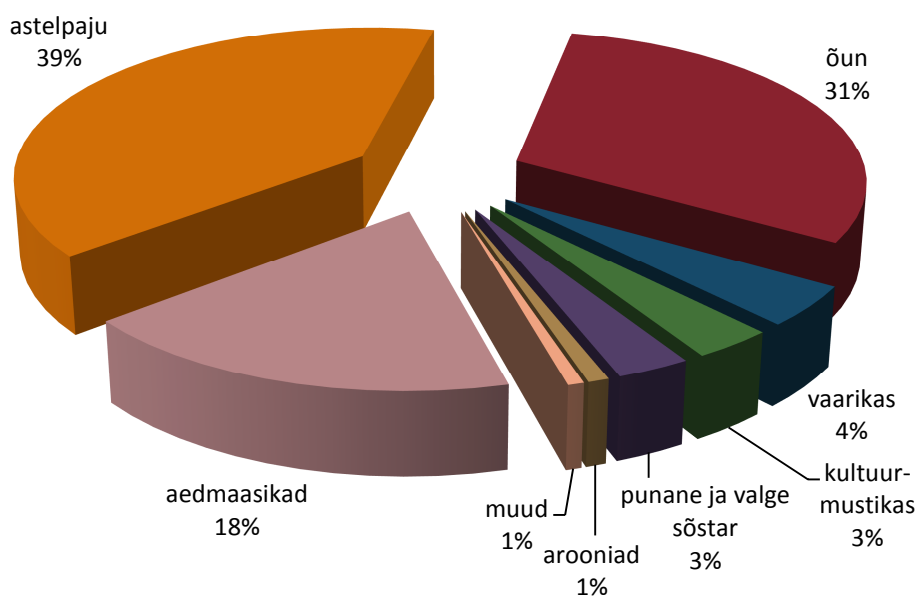
Allikas: PRIA

Joonis 25. Ühtse pindalatoetuse taotluste alusel avamaaköögivilja pinna jaotumine 2012. aastal

Avamaaköögiviljadest taotleti ühtset pindalatoetust 2012. aastal kõige rohkem küüslaugu (98 taotlejat), valge peakapsa (63 taotlejat), porgandi (58 taotlejat), söögipeedi (46 taotlejat) ja kurgi (41 taotlejat) kasvatamiseks. Ühtse pindalatoetuse taotlustel eristatud aianduskultuuride kasvupindade alusel kasvatavad taotlejad porgandit 365,71 hektaril, mis moodustas 22% kogu avamaaköögivilja taotluste pinnast (vaata joonis 24). Taotluste alusel järgnesid porgandile valge peakapsas 281,21 hektariga, aedhernes 207,73 hektariga ja söögipeet 162,3 hektariga. Teisi avamaaköögivilju kasvatatakse väiksemal pinnal.

Ühtset pindalatoetust taotles kokku 488 puuvilja- ja marjakultuuri kasvatajat. Kõige rohkem taotlusi tehti maasika (445 taotlejat), astelpaju (238 taotlejat), vaarika (172 taotlejat), õuna (158 taotlejat) ning mustsõstra (132 taotlejat) kasvatajate poolt.

Ühtse pindalatoetuse taotluste alusel oli kõige suurema kasvupinnaga kultuur astelpaju 851 hektarit, mis moodustas kogu puuvilja- ning marjakultuuride taotluste pinnast 39% (vaata joonis 25). Taotluste alusel järgnesid astelpajule õunaaiad (660,8 hektarit), maasikaistandikud (387,3 hektarit), mustsõstraistandikud (271,2 hektarit), vaarikaistandikud (91,2 hektarit) ja kultuurmustikaistandikud (70,45 hektarit).



Allikas: PRIA

Joonis 26. Ühtse pindalatoetuse taotluste alusel puuvilja- ja marjakultuuride pinna jaotumine

KOOLIPUUVILJA JA -KÖÖGIVILJA KAVA

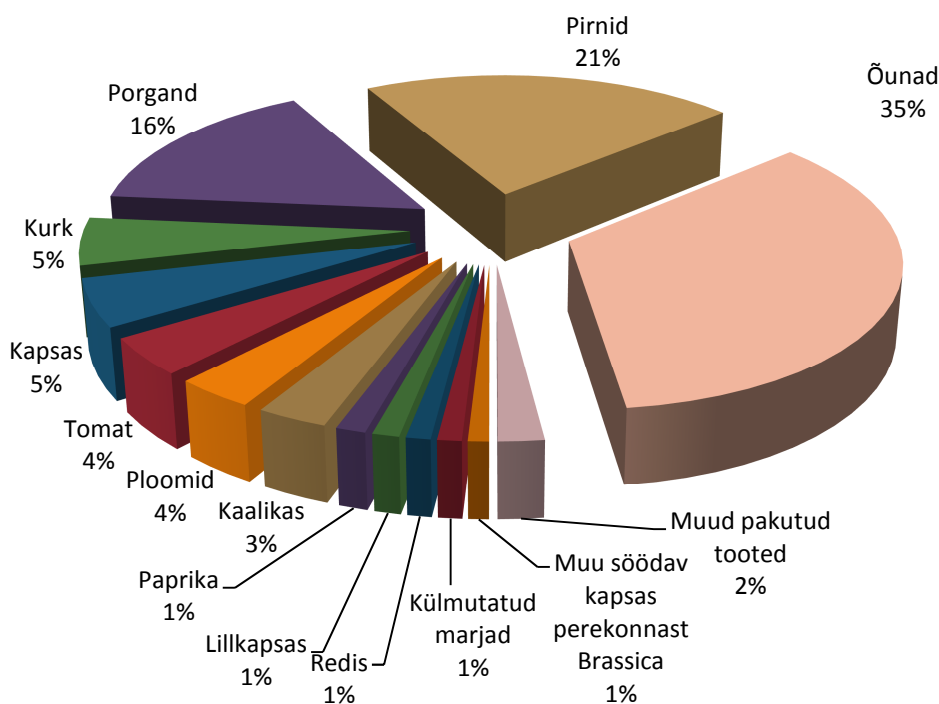
Eestis on EL-i poolt kaasrahastatavat koolipuuvilja ja -köögivilja kava rakendatud alates 2009. aastast, mille raames jagatakse kavaga liitunud lasteasutustes lastele tasuta värsket puu- ja köögivilja. Kava eesmärgiks on edendada laste puu- ja köögiviljade tarbimist ning kujundada tervisliku toitumise harjumusi.

Kava rakendamise kolmel esimesel õppeaastal oli sihtrühmaks 1.–4. klass, 2012/2013. õppeaastast laiendati kava sihtrühma ka koolieelsetesse lasteasutusse ja 5. klassidele.

2012/2013. õppeaastal osales kavas 93 000 õpilast 664 haridusasutusest. Sihtrühma osaluse protsent jäi samale tasemele kahe viimase õppeaastaga (70%). Kokku pakuti viie taotlusperioodi jooksul õpilastele 620 tonni puu- ja köögivilju. Populaarsemad tooted on nelja õppeaasta jooksul olnud samad: õunad, pirnid, porgandid ja kurk.

Koolipuuvilja ja -köögivilja kava hindamine³⁹

Koolipuuvilja ja -köögivilja kavas (edaspidi *KPK*) osalevatel liikmesriikidel on kohustus hinnata kava rakendamist ning mõjusid. Esimene kava hindamine toimus 2011. aastal ja 2012. aasta märtsis esitati hindamise kokkuvõtte Euroopa Komisjonile. Uuring viidi läbi TAI koordineerimisel. Küsitlustöödeks töötati TAI poolt välja uuringu valimivõtu meetodika ja küsitlusmaterjalid. Küsitlusmeetodiks valiti isiku enda poolt täidetaval paber kandjal ankeedi täitmine (PAPI). Küsitletavad koolid võeti juhuvaliku teel Eesti viiest regioonist. Uuringust selgus, et koolidest olid kõikide perioodide keskmiselt enim kaasatud olnud Viljandi maakonna (62,8%), kõige vähem aga Hiiu maakonna (13,2%) koolid. Keskmise kilohinna järgi asuvad suuremates kogustes õpilastele pakutud viljad pigem hinnaskaala alumises otsas. Pakkumisperioodide keskmiselt oli suurim viljade valik keskmiselt 11,4 erinevat vilja kooli kohta. Seitsmes koolis pakuti perioodide keskmiselt vaid ühte vilja. Kõige enam oli koole, kus perioodi keskmiselt pakuti 3–4 vilja või 4–5 vilja. Viljade varieeruvus on suurim aasta kahel viimasel perioodil (september-oktoober ja november-detsember), aja jooksul on viljade pakkumine mitmekesisistunud. Joonisel 27 on näha, et 2012/2013. õppeaastal moodustas KPK raames pakutud puu- ja köögiviljadest ligikaudu 72% kolm kultuuri: õun (35%), pirn (21%) ja porgand (16%). Teiste pakutud puu- ja köögiviljade osakaal jäi alla 5%.



Allikas: PRIA

Joonis 27. 2012/2013. õppeaastal koolipuuvilja ja -köögivilja kava raames pakutud puu- ja köögiviljade osakaal

³⁹ Koolipuuvilja ja -köögivilja kava hindamise tulemustega on võimalik laiemalt tutvuda: http://agri.ee/public/juurkataloog/Pollumajandus_ja_toiduturg/uuring_koolipuuvilja_2012_raport.pdf

Õpilaste seas läbi viidud küsitlusest selgus, et KPK olemasolust teab 98% õpilastest, sealhulgas ei olnud vahet õpilaste sool. Küsimustikele vastanutest 64% arvas, et see toimub tema koolis. Samas tervisliku toitumisega seotud plakateid märkavad õpilased küllaltki juhuslikult, hoolimata sellest, et KPK osalejate teadlikkuse tõstmiseks EL-i rollist kavas on osalevatel koolidel kohustus paigaldada nähtavale kohale teavitav plakat (komisjoni määrus (EÜ) nr 288/2009 artikli 14 lõige 1). Värskete viljade ja marjade pakkumist koolis hindavad õpilased väheseks või ebapiisavaks. Taoline hinnang on antud nii soo, piirkondade kui kooli suuruse lõikes. Olukord on parem KPK-ga liitunud koolides. 72% õpilaste hinnangul pakutakse värsked puuvilju koolis kas vähe või ebapiisavalt.

KPK vajalikkuses on veendunud nii koolide õpetajad kui KPK vahendajad. KPK on õpetajate ja vahendajate hinnangul vajalik peamiselt sellepärast, et nii saavad õpilased rohkem puu- ja köögivilju ning on õpilasi, kelle kodune olukord ei võimalda piisavat puu- ja köögiviljade söömist. Samuti rõhutakse puu- ja köögiviljade söömise harjumuse kujundamise tähtsust. KPK-ga liitumise ja selles osalemisega seotud korraldust hinnatakse KPK vahendajate poolt lihtsaks (87%). Liitumisel tuli ette takistusi 3% hinnangul, kuid need ei olnud väga keerulised.

74% KPK-s osalevate toitlustajate hinnangul pakuti värsked puuvilju 1–2 päeva nädalas. Värsked köögivilju pakutakse samuti peamiselt 1–2 päeva nädalas (68%). Marjade pakkumine koolis on kõige väiksem, 65% vahendajate hinnangul tehakse seda paar korda kuus või harvem. 77% KPK-s osalejatest kasutab ka imporditud vilju ja 23% vaid eestimaise päritoluga vilju. Peamised põhjused, miks ei kasutata ainult eestimaise päritoluga vilju on asjaolud, et neid ei ole võimalik aastaringselt saada (92%), need on kallimad kui välismaised (58%) ning neid ei saa osta kohalikult pakkujalt (25%). Eestimaist päritolu viljad ja marjad, mida KPK raames pakutakse on peamiselt porgand, kaalikas, kapsas, kõrvits, kurk ja peet. Ülejäänud viljade puhul oli eestimaise päritolu märkimine märgatavalt väiksem. KPK raames pakutavad mitte-eestimaise päritoluga viljad ja marjad on kõige sagedamini pirn, tomat, õun ja ploom. Alates 2014. aasta augustist suureneb koolipuuvilja ja -köögivilja kava EL-i eelarve, kokku on 2014. aastast eelarve 150 miljonit eurot aastas. Liikmesriikide eelarved suurenevad ning muutuvad kaasrahastamise määrad. Eesti puhul saab kaasrahastamise määraks 10%. Lisaks võib Euroopa Komisjoni eelarvest alates 2014/2015. õppeaastast rahastada ka täiendavaid meetmeid, mille abil kava tõhusust suurendada.

TURUKORRALDUSE PUU- JA KÖÖGIVILJASEKTORI TOOTJAORGANISATSIOONIDE TOETUS

Alates 1996. aastast on ÜPP turukorralduse raames toetatud puu- ja köögiviljasektoris ühistegevust. Tunnustatud tootjaorganisatsioonide poolt koostatud rakenduskavade tegelikest kuludest hüvitatakse 50% (teise 50% panustavad tootjaorganisatsiooni liikmed) või 4,1% turustatud toodangu väärtusest, olenevalt sellest, milline summa on väiksem. Rakenduskavad sisaldavad toodangu planeerimise, toodete kvaliteedi parandamise, toodete kaubandusliku väärtuse suurendamise, värskete või töödeldud

toodete tarbimise edendamise, riskide vältimise ja juhtimise meetmeid ning keskkonnasõbralikke tootmismeetodeid.

EL-s oli 2010. aastal 23 liikmesriigis kokku 1599 tunnustatud puu- ja köögiviljasektori tootjaorganisatsiooni ning nende poolt turustatud toodangu väärtus moodustas EL puu- ja köögiviljasektori kogutoodangu väärtusest umbes 43% (koos tootjarühmadega 43,9%). Kuigi puu- ja köögiviljasektori tootjaorganisatsioonid on toetatud EL-s enam kui 15 aastat, ei kuulu üle poole EL-i puu- ja köögiviljakasvatavatest ühtegi tootjaorganisatsiooni, hoolimata Euroopa Komisjoni seatud eesmärgist saavutada 2013. aastaks keskmiseks tootjaorganisatsioonidesse kuulumise määraks 60%. Organiseerumise madal määr tekitab ebakindlust põllumajandustootjate seas ning viib ebasoodsa konkurentsikorra tekkimiseni kavas osalevate ja mitteosalevate poolte vahel. EL liikmesriikidest puuduvad tunnustatud tootjaorganisatsioonid Eestis, Luksemburgis, Leedus ja Sloveenias⁴⁰. Põhjuseks, miks Eestis ei ole puu- ja köögiviljasektoris ühtegi tunnustatud tootjaorganisatsiooni, võib pidada asjaolu, et ühistegevuse areng Eestis üldisemalt on alles algusfaasis. Teiseks põhjuseks on puu- ja köögiviljasektori tootjaorganisatsiooni toetuse suhteliselt madal määr (4,1% turustatud toodangu väärtusest), mis siinsetele võimalikele väikestele organisatsioonidele väga suurt tuge ei paku. Lisaks on toetusskeem keeruline ja bürokraatlik, mis nõuaks suurt tööjõupanust. Nii on Euroopa Parlamendi Põllumajanduse ja maaelu arengu komisjon oma 2014. aasta 27. jaanuari raportis „Euroopa aianduse tulevik ja kasvustrateegia”, kui ka liikmesriigid Euroopa Liidu põllumajandusministrite nõukogu kohtumistel juhtinud Euroopa Komisjoni tähelepanu toetuse keerulisusele ning kutsunud Euroopa Komisjoni üles esitama ettepanekuid lihtsustamiseks. Euroopa Komisjon on lubanud esitada ettepanekud enne järgmist eelarveperioodi.

MAK 2007–2013 ALAMEEDE 1.4.1, INVESTEERINGUD MIKROPÕLLUMAJANDUSETTEVÕTETE ARENDAMISEKS

Alameede on ette nähtud põllumajandusettevõtjate tehnoloogilise taseme tõstmiseks, keskkonna ja loomade heaolu parandamiseks ning tööhõive säilitamiseks maapiirkondades.

EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituudi poolt koostatud Eesti maaelu arengukava 2007–2013 alameetme 1.4.1 rakendamistulemuste analüüsi⁴¹ kohaselt on aianduse tegevusalas esitatud kuues taotlemisvoorus 246 taotlust, millest on heaks kiidetud 193 ehk 78%. Määratud toetussumma oli 4,9 miljonit eurot. Kõige enam on toetatud masinate ja seadmete soetamist (v.a traktorid; 1,9 miljonit eurot), ehitamisega seonduvaid tegevusi (1,0 miljonit eurot) ning traktorite soetamist (0,8 miljonit eurot).

⁴⁰ <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=ET&f=ST%207312%202014%20INIT>

⁴¹ http://www.agri.ee/sites/default/files/public/alameetme_1_4_1_rakendusanalüüs_2013.pdf

MAK 2007–2013 MEEDE 1.9, TOOTJARÜHMADE LOOMISE JA ARENDAMISE TOETUS

Eesti maaelu arengukavas 2007–2013 on tootjarühmade tunnustamise eesmärgiks parandada põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori konkurentsivõimet. Tootjarühma eesmärgiks on turustada oma liikmete toodetud põllumajandustooteid ja liikmete oma toodetud põllumajandustoodete töötlemisel saadud tooteid.

Tootjarühma moodustamise ja arendamise toetuse eesmärgiks on:

1. põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine läbi nende ühise majandustegevuse edendamise, sh jätkusuutlike tootjarühmade loomine ja arendamine;
2. nende müügitulu ja liikmete arvu kasv;
3. põllumajandustoodete ühisturustuse osatähtsuse kasv põllumajandussektori müügitulus, ühiselt müügiks ettevalmistatud ja töödeldud põllumajandustoodete osatähtsuse suurenemine tootjarühmade müügitulus;
4. tootjarühmadesse kuuluvate põllumajandustootjate tootmise ja toodangu turunõuetele vastavaks viimine.

Eestis oli 2013. aasta lõpu seisuga 21 tunnustatud tootjarühma, millest ükski ei olnud spetsialiseerunud ainult puu- ja köögivilja kasvatamisele (kartul välja arvatud). Samas on 89 liikmega tunnustatud tootjarühma TÜ Eesti Mahe üheks tegevusalaks mahepõllumajanduslikult kasvatatud puu- ja köögivilja tunnustamine, kus tunnustatud toodeteks on mahepõllumajanduslikult kasvatatud suhkrupeet ja söödajuurvili, avamaal kasvatatud värske köögivili ja maasikas ning puuvili.

MAK 2007–2013 MEEDE 1.1, KOOLITUS JA TEAVITUSTEGEVUS

Toetuse eesmärgiks on parandada põllumajanduse-, toidu- ja metsandussektori konkurentsivõimet läbi vastavate sektorite inimpotentsiaali arendamise. Toetus on suunatud põllumajanduse-, toidu- ja metsandussektoris hõivatud isikute täiend- ja ümberõppele ning teadmiste edasiandmisele, et tõsta nende konkurentsivõimet tööturul ja arendada nende ettevõtlikkust.

Meetme 1.1 raames anti toetust tööalase koolitus- ja teavitustegevuste läbi viimiseks. Toetatavad tegevused olid:

- mitmepäevased koolitustegevused;
- ühepäevased teavitustegevused;
- konverentsi korraldamine ja nendel osalemine;
- juhendaja teenuse ostmine;
- kutse andmine kutseseaduse tähenduses;
- väljaande, sh käsikirja koostamine ja ostmine;
- koolitusprogrammi ja õppekava väljatöötamine.

Meede jaguneb 1.1 jagunes tegevuste ulatuse mõistes kaheks: üleriigilised ja maakondlikud tegevused. Kogu perioodi jooksul on enim aiandusvaldkonna taotlusi heaks kiidetud maakondlike tegevuste elluviimiseks, 210 taotlust ning üleriigiliste tegevuste elluviimiseks 49 taotlust. (vaata tabel 5).

Tabel 5. Meetme 1.1 tegevuste arv 2008–2014, sh aiandust puudutavad tegevused

Üleriigilised	Taotlemine kokku	Aiandus	Heaks kiidetud kokku	Aiandus
2008	81	13	15	1
2009	65	6	47	3
2010	92	17	44	8
2011	87	17	69	14
2012	107	27	50	15
2013	110	13	52	8
2014	101	35	39	17
KOKKU	643	93	316	49
Maakondlik	Taotlemine kokku	Aiandus	Heaks kiidetud kokku	Aiandus
2008	89	5	83	4
2009	201	26	150	19
2010	210	26	163	20
2011	236	47	200	41
2012	260	50	199	43
2013	336	59	298	54
2014	209	50	105	29
KOKKU	1541	263	1198	210

Allikas: PRIA seisuga 31.08.2014

Summaliselt on heaks kiidetud 2008–2014 perioodil aianduse valdkonnas üleriigilisi tegevusi 330 290 euro ulatuses ja maakondlike tegevusi 290 842 tuhande euro ulatuses.

Aianduse valdkonna peamiseks heakskiidu saanud toetuse saajateks olid (sulgudes on heakskiidetud taotluste arv): Räpina Aianduskool (55), Eesti Taimekasvatuse Instituut (37), Eesti Maaülikool (36), MTÜ Saarte Nõuandekeskus (21), Põllumajandusnõuanne (18), Viljandi Põllumajanduse Nõuandehing (13), Eesti Mahepõllumajanduse SA (11), MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskus (10), Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskus (9), Järvamaa Kutsehariduskeskus (8), Põllumajandus-Kaubanduskoda (8), Pärnumaa Kutsehariduskeskus (7), MTÜ Läänemaa Nõuandekeskus (6), Võrumaa Talupidajate Liit (6), MTÜ Virumaa Põllumeeste Liit (5). Vähem on toetust saanud Põlvamaa Põllumeeste Liit (3), Vana-Antsla Kutsekeskkool (3), Valgamaa Põllumeeste Liit (3), MTÜ Jõgevamaa Põllumeeste Liit (3), Valgamaa Kutseõppekeskus (3), Aiandusliit (2), Ida-Virumaa Talupidajate Liit (2), Eesti Eesti Põllumeeste Keskliit (1), Eesti Sommeljeede Assotsiatsioon (1), Harju Taluliit (1), MTÜ Abiks Põllumehele (1), MTÜ Viljeluspäevad (1), Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool (1), Põllumajandusuuringute Keskus (1), SA Eesti Maaülikooli Mahekeskus (1).

MAK 2007–2013 MEEDE 1.2, NOORE PÕLLUMAJANDUSTOOTJA TEGEVUSE ALUSTAMINE

Eesmärgiks on toetada noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamist põllumajandusliku majapidamise sisseadmisel, millega kaasneb põlvkondade vahetusele kaasaaitamine ning noortele tööhõivevõimaluste laiendamine põllumajandussektoris.

Aianduse tegevusalas on kuues voorus toetust saanud 81 taotlejat, mis on 13% kõigist taotlejatest, toetuseks on määratud 2,9 miljonit eurot.

9.9. AIANDUSHARIDUS JA -TEADUS

Aiandusharidus

Eestis on viis kutseõppeasutust ja üks kõrgkool, kus on võimalik õppida aianduserialasid. Aiandusvaldkonna kutseõppe erialad on väga populaarsed vanemate õppijate seas, viimasel viiel õppeaastal on õpilaste keskmine vanus olnud üle 30 eluaasta. Probleeme riikliku koolitustellimuse täituvusega ei ole – 2013. aastal oli täituvus 103%. Aianduse õppekavarühmas lõpetanud leiavad tõenäoliselt erialast tööd ka põllumajanduse, ehituse või kinnisvarahoolduse sektoris. Tööjõuvajaduse prognoosi alusel ei ole võimalik välja tuua ühtegi otseselt aiandusharidusega seotud majandusharu. Riikliku koolitustellimuse komisjoni otsusega nähakse aiandussektoris – 2014. ja 2015. aastaks 700 koolituskohta, 2016. aastaks 690 koolituskohta.

Suurim aiandusharidust andev kutsekool on Räpina Aianduskool. Räpina Aianduskoolis on võimalik aiandust õppida nii põhi- kui keskhariduse baasil. Aianduslikku haridust on võimalik omandada kolmel erialal: aedniku (sh abiaedniku), floristi ja maastikuehitaja erialal. Kõikidel erialadel on võimalik õppida statsionaarses ja mittestatsionaarses õppes. Ligikaudu kaks kolmandikku õpilastest omandab aiandusalase hariduse mittestatsionaarses õppes, mis näitab Räpina Aianduskooli populaarsust mittestatsionaarses õppevormis õppivate õpilaste hulgas. Räpina Aianduskooli Maarja Küla õpperühmas on aianduslikku kutseharidust võimalik omandada ka erivajadustega õpilastel. Alates 2012. aastast toimub aianduse ja maastikuehituse erialade kursustel õppetöö osaliselt Tallinnas.

Räpina Aianduskool on aiandusliku kutsevõistluse „Noor aednik” eestvedaja ja läbiviija. Selle võistluse korraldamisega tunnustatakse noori aednikke. 2012/2013. õppeaastal oli koolis 742 õppijat. Õpilaste arv koolis on pidevalt kasvanud. Räpina Aianduskoolil on suur praktikabaas kaasaegsete õppetingimustega. Sinna hulka kuuluvad avamaa tootmispõllud, kollektsioonaiad, õppekasvuhoone, liigirohke Sillapää mõisapark ning haljasalad koos kaasaegse haljastus-, aia- ja põllumajandustehnikaga. Õppemajandi tootmispõldudel kasvatakse köögivilja- ja marjakultuure, paljundatakse viljapuude, marjapõõsaste ning ilupuude ja -põõsaste istikuid. Räpina Aianduskooli 2010. aastal rajatud 1200 m² suurune õppekasvuhoone

on kaasaegse sisustusega Eesti üks moodsam ja täiuslikum. Tänapäevases kasvuhoones põllu- ja katmikkultuuride kasvatamisel on võimalik omandada kõige uuemad teadmised katmikala taimekasvatustehnoloogiast. Õppekasvuhoones kasvatatakse aastaringselt lille- ja maitsetaimi ning hooajaliselt köögivilju, maitsetaimi, potililli (alpikann, jõulutäht) ja ajatatakse sibullilli (tulp, nartsiss, kobarahüatsint, idahüatsint). Õppekasvuhoones paikneb sisehaljastustaimede kollektsioon.

Õppekasvuhoone katuse alla mahub ka maastikuehituse hall, kus on võimalik aastaringselt õppida näiteks erinevate kivisillutiste, aiaehitiste ehitamist, isegi veesilma rajamist või suurte puude istutamist, kiviktaimla, turbaaia jt eriotstarbeliste istutusala rajamist. Toimub aktiivne koostöö valdkonna ettevõtetega. Räpina Aianduskool on aedniku, floristi ja maastikuehitaja kutseksamikeskuseks. Lisaks toimub valdkonna täienduskoolituskursuste korraldamine ja läbiviimine. Täienduskoolitusi viiakse läbi nii Räpina Aianduskooli õppekompleksis kui ka partnerite juures üle Eesti.

Lüua Metsanduskoolis on võimalik omandada maastikuehituse ja puukoolimajandamise eriala. Maastikuehitust on võimalik õppida nii põhikooli kui keskkooli baasil. Puukoolimajanduse õpe toimub mittetatsionaarses õppevormis kestusega üks aasta. Hariduse omandamisel antakse baasoskused, mis on vajalikud kõigile, kes aednikutööd teevad ja oskusi, mis on seotud puukoolide spetsiifikaga. Õppetöös on olulisel kohal praktika erineva tootmissuunaga puukoolides. Praktika käigus omandatakse kõik vajalikud töövõtted. Kooli praktikabaasi kuulub liigirohke puukool-arboreetum, Lüua mõisapark ja maastikuehituse õppehall. 2013/2014. õppeaastal õppis aiandusvaldkonna õppekavarühmas 120 õppijat, täienduskoolitustel osaleb keskmiselt 125 inimest aastas.

Pärnu Kutsehariduskeskuses on võimalik omandada aiandusharidust. Aianduse (abiaedniku) õpe toimub töökohapõhises õppevormis põhihariduse baasil. Õppe kestvus on üks aasta. Õppekava eesmärk on anda õpilastele teadmisi ja oskusi, arendada vilumusi ning hoiakuid töötamiseks aedniku abiliseks, kujundada õpilastes valmidus iseseisvaks tööks, koostööks ja pidevaks erialaseks enesetäienduseks, eriala omandanul on võimalik sooritada kutseksam aedniku esimese astme saamiseks.

Hiumaa Ametikoolis on võimalik õppida ning täiendada end floristi ja maastikuehituse eriala ning Tallinna Kopli Ametikoolis on võimalik õppida aiandust. EMÜ on Eesti ainuke kõrgkool aiandusliku kõrghariduse omandamiseks. EMÜ kujundab säästlikku ja looduslähedast eluhoiakut, loodushoidlikku mõtteviisi ning väärtustab elu hoidmist ja looduse säästmist. Viieaastase õppe (bakalaureuse ja magistritaseme) läbinud lõpetajad saavad Euroopas tunnustatud ja akadeemilisel ning professionaalsel tasemel erialase ettevalmistuse. Aianduse eriala omandab aastas 10–14 magistranti. Aianduse osakonnal on mitmeid rakendusürituste projekte, millest võtavad osa ka magistrandid.

Aiandusteadus

EMÜ aianduse osakonna teadustöö tulemusi käiakse tutvustamas konverentsidel ja tööde tulemusi võetakse kokku magistritöödes. Aiandusteaduse arendamisel on üheks suunaks agrotehniliste võtete uurimine ja arendamine, mis mõjutavad toote omadusi; teine põhisuund on sordiaretus. Peamiselt viiakse teaduskatseid läbi koostöös Rõhu katsejaama ja Polli Aiandusuuringute Keskusega, lisaks tehakse palju katseid põllumajandustootjate juures koostöös teiste põllumajandustootjatega.

Suurim aiandusuuringutega tegelemise keskus on PKI Polli Aiandusuuringute Keskus (edaspidi *Polli AK*), kus toimub puuviljanduse alane uurimistöö. Polli AK uurimistöö peamised suunad on:

- 1) õuna-, pirni-, ploomi-, maguskirsipuu, musta sõstra ja vaarika sordiaretus;
- 2) puuvilja- ja marjakultuuride kasvatustehnoloogiate, taimekaitse ja maheviljeluse alane teadustöö;
- 3) uute sortide sissetoomine ja katsetamine ning nende perspektiivsuse selgitamine Eesti oludes;
- 4) uute puuvilja- ja marjakultuuride katsetamine, sealhulgas astelpaju, söödava kuslapuu ja pihlaka sordid;
- 5) viljapuude kloonaluste aretamine ja uurimine;
- 6) Eestis aretatud puuvilja- ja marjasortide geenivaramu säilitamine, uurimine ning kasutamine aretuses.

Polli AK-s on aretatud ligi 100 uut puuvilja- ja marjasorti. Keskus on Eestis aretatud sortide säilitaja, uurija ja andmepanga koostaja. Andmepank on siirdatud ka Eesti Taimekasvatuse Instituudi geenipanka ja Põhjamaade Geenipanka. Eestis kasvatatavate puuvilja- ja marjasortidega saab tutvuda EMÜ puuvilja- ja marjakultuuride sordivaramu kodulehel.⁴² Lisaks asub Polli AK-s puuviljade ja marjade tootearenduskeskus, mida kasutatakse õppe-, katse- ja arendustöö laboratooriumina. Tootearenduskeskus käivitati 2009. aasta mais Eesti-Läti programmi projekti „Goodfruit” ja EMÜ toel. Projekti abil on väikeettevõtjatel võimalus kasutada uusima tehnoloogiaga varustatud tootearenduskeskust ja katsekööki tootmaks ning testimaks oma tooteid. Loodud tootearenduskeskuse eesmärgid on aiandussaaduste töötlemise ning tootearenduse edendamine Eestis ja Lätis, saaduste koristusjärgsete kadude vähendamine, valdkonna õppe-, teadus-, nõuande- ja arendustegevuse edendamine ning koostöö tugevdamine ettevõtjatega.

Keskuse poolt pakutavate teenuste seas on erinevate uuringute, koolitusprogrammide, seminaride, õppepäevade ning grupinõustamiste läbiviimine aiandussaaduste töötlemisest ja tootearendusest, koolitusjärgne assisteeritud seadmepargi kasutamine, väikesemahuline katsetootmine ettevõtjatele, töötlemis- ja tootearendusalane nõustamine.

⁴² <http://sordivaramu.emu.ee/>

Lisaks valmib Polli AK teadmispõhiste tervise- ja loodustoodete kompetentsi keskus, mille ülesandeks saab taimse materjali täielikum ärakasutamine toidulistes ja mittetoidulistes toodetes, tõstes nende kvaliteeti, funktsionaalsust ning säilivust. Keskuse kaudu arendatavateks teenusteks saavad tervikliku tootearendustoe pakkumine koos konsultatsioonidega, tehnoloogia ja seadmete kasutamine, laboratoorsed analüüsid ning koolitus ja nõuandeteenused. Projekt valmis 2014. aastal. Vähemal määral tegeletakse aiandusliku katsetööga ka Rõhu Katsejaamas. Rõhu Katsejaam liideti 02. märtsil 2007. aastal EMÜ põllumajandus- ja keskkonnainstituudiga. Instituudil on tulevikus kavas rajada Rõhule tänapäevane katsekeskus ja koondada sinna enamik oma põldkatsetest. Eesmärk on jätkata seniseid iluaia- ja aedviljakatseid, pakkuda rohkem praktikavõimalusi maastikuarhitektuuri üliõpilastele. Praegusel hetkel viiakse Rõhu Katsejaamas muude katsete hulgas läbi ka EMÜ aiandusosakonna katseid.

9.10. ÜHISTEGEVUS

Põllumajandustootjate turujõu suurendamisel on oluline nende omavaheline koostöö ja ühistegevus, mis võimaldab pakkuda turule korraga suuremaid tootekoguseid ning arendada välja kompetents äritehingute sõlmimiseks nii koduturul kui ka ekspordiks. Arenenud riikide kogemus on näidanud, et majanduslik ühistegevus on põllumajandustootjate sissetulekute kasvu ja konkurentsivõime võti, mis on oluline kogu maapiirkonna jätkusuutlikkuse tagamisel. Ühiselt tegutsedes suudavad põllumajandustootjad tugevdada oma positsiooni tarneahelas, sest sageli ei jaotu lõpptarbija poolt makstav hind tarneahelas põllumajandustootjate ja -töötajate ning kaubanduse vahel mitte vastavalt tehtud kulutustele, vaid kasumimarginaali jaotumist dikteerivad ahela tugevamad lülid. Ühisturustamine eeldab toodangu kvaliteedi jälgimist ja selle ühtset parandamist ning loob pikemas perspektiivis soodsad tingimused koondatud toodangule kõrgema lisandväärtuse andmiseks. Ühistute poolt tekitatud konkurentsi tulemusel saavad paljudel juhtudel kasu nii ühistute liikmed kui ka mitteliikmed.

Põllumajandusliku ühistegevuse järjepidevuse katkemine ja negatiivsed kogemused nõukogudeaegsetest ühismajanditest on jätnud oma jälje, mistõttu on ühistegevus taasiseseisvumise järgsel perioodil Eesti põllumajandussektoris olnud nõrk, võrreldes arenenud lääneriikide ühistegevusega. Eriti keeruline on olukord aiandussektoris.

Euroopa Liidu riikidest on kõige parem turupositsioon Hollandi, Belgia ja Rootsi puu- ja köögiviljaühistel kui lähtuda nende turuosast puu- ja köögiviljasektoris, mis on nendes riikides üle 70%.⁴³ Võrreldes Põhja-Euroopa riikidega on Lõuna-Euroopa riikides (Hispaania, Portugal, Itaalia, Kreeka, Prantsusmaa) puu- ja köögiviljasektori tootjaorganisatsioonid rohkem, kuid majandusliku suuruse poolest on sealsed tootjaorganisatsioonid väiksemad (keskmine turustatava toodangu väärtus väiksem kui 15 miljonit eurot). Põhja-Euroopas on majanduslikult suuremad

⁴³ <http://edepot.wur.nl/244941>

tootjaorganisatsioonid ning organiseerituse tase puu- ja köögiviljasektoris samuti kõrgem.⁴⁴

2011. aastal EMÜ poolt läbiviidud uuringu „Tootjarühmade toetamine maaelu arengukava raames ja selle mõju põllumajandussektori konkurentsivõime kasvule”⁴⁵ kohaselt oli 2010. aasta veebruaris Eesti äriregistris registreeritud 85 põllumajandustootjate tulundusühistut. Põllumajanduslike sektorite lõikes tegutses kõige rohkem tulundusühistuid piimandussektoris 34, teravilja ja õlikultuuride kasvatusega tegeles 19, taimekasvatuse abitegevustega 16, seakasvatusega 5, kartuli- ja köögiviljakasvatusega 4, puuvilja- ja marjakasvatusega 3 ning segapõllumajandusega 2 põllumajandustootjate tulundusühistut

EMÜ uuringu „Ühistegevus Eesti põllumajandussektoris”⁴⁶ järgi oli põllumajandustootjate tulundusühistute 2011. aasta müügitulu kokku 264 miljonit eurot. Tootmisvaldkondade järgi andsid suurima müügitulu piimanduse ühistud (75%), teraviljaühistud olid teisel kohal (15%) ja kolmandal lihaühistud (5%). Teiste valdkondade osatähtsus (sh puu- ja köögiviljaühistud) jäi alla ühe protsendi.

Esialgsete andmete kohaselt oli äriregistris 2014. aasta jaanuari seisuga 11 puuvilja-, marja- ja köögiviljasektoris (ka kartulikasvatus) tegutsevat tulundusühistut, kellest 3 oli registreeritud Harjumaal (TÜ Eesti Mahe, Eesti Aedvili, Talismaa), 3 Tartu maakonnas (Eestimaa Kartul, Peipsiveere, Vasula Aed), 2 Võru maakonnas (Seto Aedvili, A-Mari) ning 1 tulundusühistu Järva, Valga ja Viljandi maakonnas (vastavalt Talukartul, Eesti Marjakasvatus ja Agroberrry).

Tegevusalade lõikes kuulus 47% eelpoolnimetatud tulundusühistutest tootmise valdkonda, 35% hulgimüügi valdkonda ja 18% töötlemise valdkonda. Kõige vanem tegutsev tulundusühistu on asutatud 1997. aastal ja noorim 2010. aastal, kusjuures tulundusühistu keskmine vanus on 12 aastat.

Arvestades Eesti aiandussektori tootmispotentsiaali, võiks puuvilja-, marja- ja köögiviljasektoris olla märksa rohkem tulundusühistuid. Samas on selge, et tulundusühistut on lihtsam luua nendes valdkondades, kus on palju sama suurusgrupi põllumajandustootjaid, kelle toodangu kvaliteet on stabiilselt hea. Vähem levinud tootmisvaldkondade puhul on aga raske leida piisavalt palju sama suuruse ja huviga põllumajandustootjaid ning isegi kui nad on olemas, võib ühistegevuse takistuseks olla põllumajandustootjate hajali paiknemine Eesti erinevates piirkondades.

Maamajanduse Infokeskuse ja Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja (EPKK) poolt 2008–2009. aastal läbi viidud uuringus „Põllumajandussaaduste ja -toodete ühisturustuse praktilised näited”⁴⁷ selgus, et ühistegevusega tegelevate ettevõtjate

⁴⁴ <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/57990/2/Camanzi.pdf>

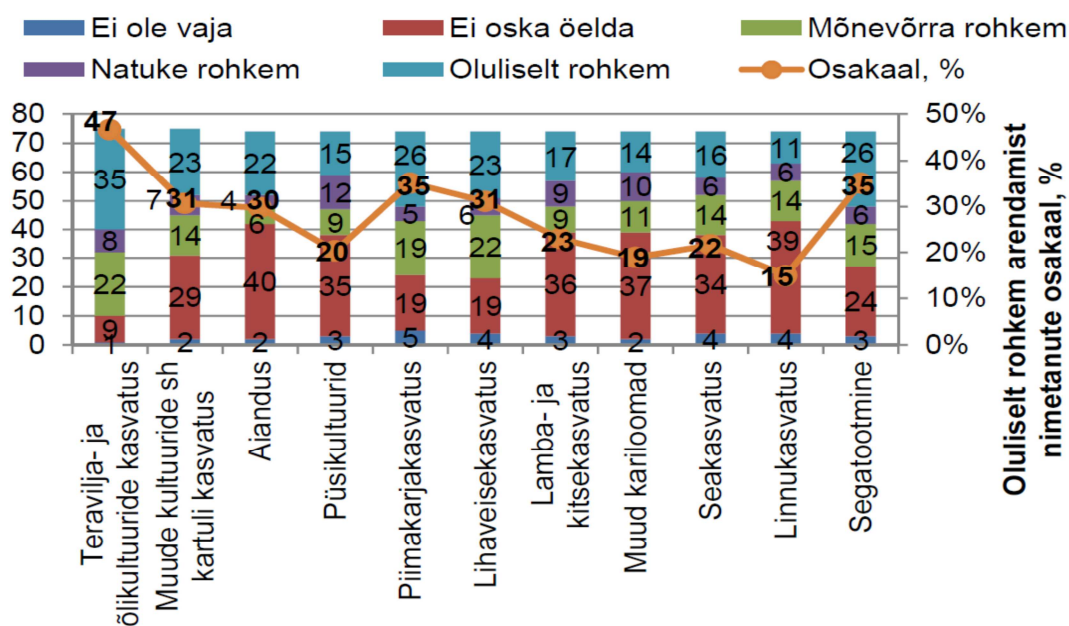
⁴⁵ http://www.agri.ee/public/1.9_uuring_2011.pdf

⁴⁶ <http://www.digar.ee/arhiiv/en/books/98747>

⁴⁷ http://www.maainfo.eu/data/Maaeluvirgustik/2009_maaeluvirgustiku_uritused/2009.02.06-yhisturustuse_uuringu_tutvustus/2009_03_13_Uuringu_lopparuanne_ilma_lisata_3_PDF.pdf

hinnangul takistasid ühistegevuse arengut Eesti põllumajandustootjate hulgas eelkõige ettevõtjate usaldamatus üksteise vastu ning ettevõtjate eelistus tegutseda individuaalselt. Probleemidena nähti ka võimekate juhtide puudumist ning ebapiisavaid teadmisi ja kogemusi ühistegevusest. 2011. aastal läbiviidud uuringu järelküsitlus näitas, et vastajate hinnang ühistegevuse olukorrale on kahe aastaga paranenud ning ühistegelikes organisatsioonides on toimunud positiivsed muutused. Samas mainiti arengut takistavate teguritena endiselt pädevate inimeste ja rahaliste vahendite nappust ning madalat investeerimisvõimet. Samuti lihkmete erinevatest tootmismahutustest tulenevaid erinevaid huvisid ja arenguvõimeid. Nii on ka aiandussektoris, kus suuremad põllumajandustootjad on oma kaubamärgiga turul juba teatud positsiooni kindlustanud, ning neil puudub sisuline vajadus teistega koostööd teha. Teisalt on väiksema tootmismahuga majapidamistel vajaka initsiatiivist ning raskusi stabiilsete ja ühtlase kvaliteediga kaubakoguste tootmisel.

EMÜ 2011. aasta tootjarühmade (edaspidi TR) uuringu eesmärgiks oli analüüsida majandusliku ühistegevuse võimalusi põllumajandussektoris ning MAK meetmete mõju põllumajandustootjate TR-desse koondumisele, TR-de tegevusaktiivsusele, müügitulu kasvule ja põllumajandussektori konkurentsivõimele tervikuna. TR liikmete ja mitteliikmete seas viidi läbi küsitlus, milles uuriti muuhulgas ühistegevuse arendamise vajadust aiandussektoris. Jaotuse tulemusel oli vastajate seas 75 TR liiget ja 76 mitteliikmest põllumajandustootjat.



Allikas: EMÜ uuring „Tootjarühmade toetamine maaelu arengukava raames ja selle mõju põllumajandussektori konkurentsivõime kasvule“⁴⁸

Joonis 28. Tootjarühmade (TR) liikmete ja mitteliikmete hinnang ühistegevuse arendamise vajadusele aiandussektoris

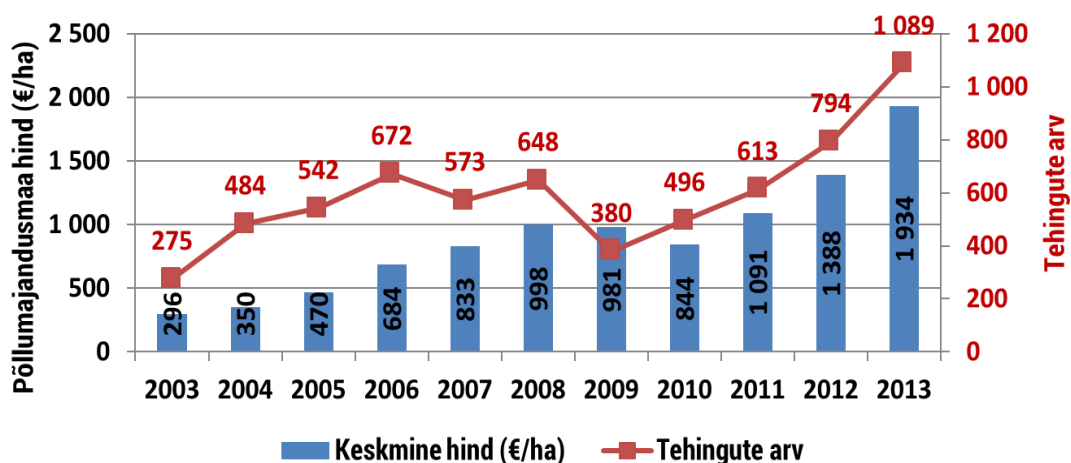
⁴⁸ www.agri.ee/sites/default/files/public/1.9uuring_2012.pdf

Aiandussektori ühistegevuse arendamise vajaduse osas leidis 30% vastanud TR liikmetest, et aianduses peaks ühistegevust oluliselt rohkem arendama. Mitteliikmetest oli samal seisukohal 15% vastanutest (vaata joonis 27). 16% mitteliikmetest leidis, et aiandussektori ühistegevust tuleks natuke rohkem arendada ja 18% leidis, et mõnevõrra rohkem. TR liikmete puhul oli suhe vastavalt 5% ja 8%. Mõlema ettevõtjate grupi puhul ei osanud üle poolte vastanutest seisukohta võtta. 3% tootjarühma liikmetest ja 1% mitteliikmetest leidis, et aiandussektoris ei ole vaja arendada ühistegevust. TR-de liikmete ja teiste põllumajandustootjate hulgas on suur osakaal neutraalse suhtumisega ettevõtjaid, kellel puudub seisukoht ühistegevuse arendamise vajaduse kohta aiandussektoris. Seega tuleks rohkem tegeleda ühistegevuse võimaluste tutvustamisega.

Kokkuvõttes võib öelda, et ühistegevuse arenguväljavaated on üldjuhul head ning „pinna” majanduslikuks ühistegevuseks soodne. TR liikmed näevad märksa suuremat vajadust ühistegevuse arendamiseks aiandussektoris kui mitteliikmed, millest võib järeldada liikmete rahulolu TR-de tegevusega ja arusaamist ühistegevuse kasulikkusest.

9.11. PÕLLUMAJANDUSMAA TURG⁴⁹

Viimase kümne aasta jooksul on haritava maa tehingute arv kasvanud ligikaudu neli korda, seejuures keskmine haritava maa hektari maksumus on suurenenud rohkem kui kuus korda (vaata joonis 28). Majanduskriisi ajal toimus nii tehingute arvu kui maa hindade osas mõningane langus, kuid pärast seda on toimunud väga kiire kasv mõlema osas. 2013. aastal tehti haritava maa tehinguid kogusummas 23 miljonit eurot, mis on võrreldes aasta varasemaga 10 miljoni euro võrra rohkem. Maksimaalne hektari maksumus oli 2013. aastal 4776 eurot hektari kohta, mis on võrreldes eelneva aastaga üle 2000 euro enam.



Allikas: Maa-amet

Joonis 29. Tehingud haritava maaga aastatel 2003–2013, eurot hektari kohta

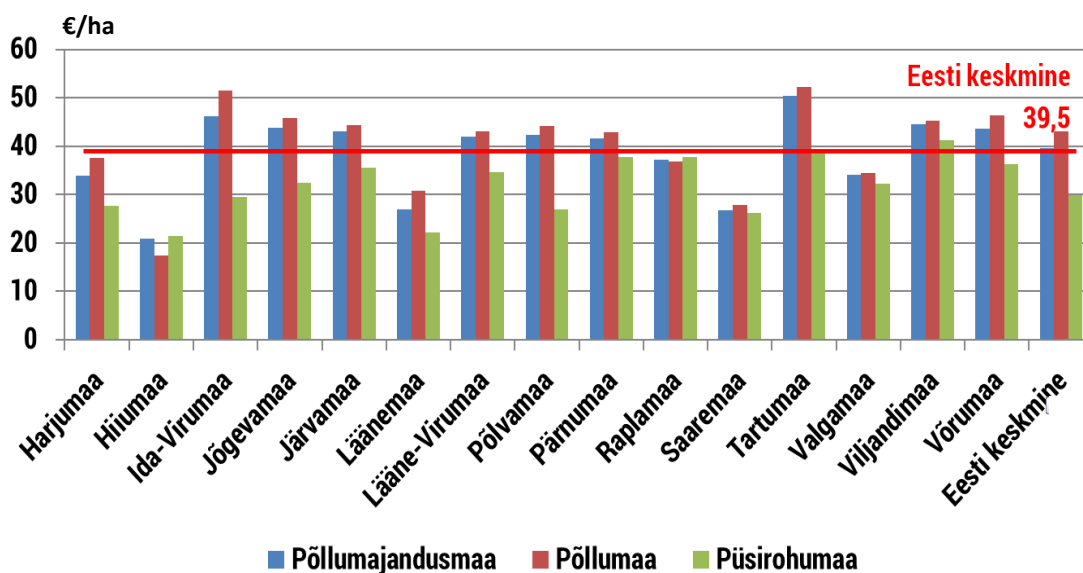
⁴⁹ <https://maablogi.wordpress.com/2014/06/10/milline-on-pollumajandusmaa-turg-eestis/>

Rendimaade osatähtsus on kümne aasta jooksul stabiilselt kasvanud. Kui 2003. aastal oli rendimaa osakaal 46%, siis 2013. aastaks oli vastav näitaja kasvanud 54%-ni. Üldise trendina on suurem rendimaade osatähtsus suuremate linnade läheduses – Tallinn, Tartu, Pärnu, Viljandi. Vähem on rendimaid madala viljakusega maakondades – Läänemaa, Ida-Virumaa, Võrumaa. Eelkõige on seda soodustanud erinevad pindalatoetused, mis on põllumajandusmaa kasutamise kasvu kõrval toonud kaasa ka rendimaa osakaalu kasvu.

Kui vaadata rendimaade osakaalu EL tasandil, siis üldjuhul on rendimaade osakaal suurem uutes liikmesriikides. Eesti rendimaa osakaalu osas kuidagi teistest liikmesriikidest ei eristu, kuna seitsmel liikmesriigil on vastav näitaja veelgi kõrgem kui meil.

Statistikaameti andmetel oli 2013. aastal keskmine põllumajandusmaa rendihind 39,5 eurot hektari kohta, seejuures põllumaa rendihind oli 43 eurot hektari kohta ja püsirohumaa rendihind 30 eurot hektari kohta. Enam kui poolel põllumajandusmaast jääb rendihind vahemikku 20–50 eurot hektari kohta.

Üheksas maakonnas ületab rendihind Eesti keskmist (vaata joonis 29). Kõrgeimad rendihinnad on Tartumaal (50,3 eurot/ha), Ida-Virumaal (46,1 eurot/ha) ja Viljandimaal (44,5 eurot/ha). Kõige vähem makstakse keskmisena renti Hiiumaal (20,9 eurot/ha), Saaremaal (26,7 eurot/ha) ja Läänemaal (27 eurot/ha). Kui üldjuhul on rendihinnad põllumaa puhul kõrgemad kui püsirohumaa puhul (püsirohumaa rendihind keskmiselt 70% põllumaa rendihinnast), siis Hiiumaal ja Raplamaal maksti püsirohumaa eest kõrgemat renti.



Allikas: SA

Joonis 30. Keskmised rendihinnad 2013. aastal, €/ha

Maa kui peamine põllumajanduse tootmisressurss on muutunud atraktiivseks investeringuks. Palju on räägitud sellest, et põllumajandusmaa ostetakse ära

välismaalaste poolt. Numbrid seda siiski ei kinnita. Välismaalaste omandis on ligikaudu 40 tuhat hektarit põllumajandusmaad (4% põllumajandusmaast). Viimasel kolmel aastal on see number püsitud stabiilne ja mingit olulist kasvu selles osas toimunud ei ole.

Seejuures kõige sagedamini omandatakse maad läbi Eesti ettevõtete – 70% välismaalaste omandis olevast põllumajandusmaast kuulub välismaa osanikuga Eesti juriidilistele isikutele ning 22% Euroopa Liidu majanduspiirkonna juriidilistele isikutele. Kõige enam on põllumajandusmaad välismaalaste omandis Lääne-Virumaal (5058 hektarit) ja Viljandimaal (5008 hektarit). Kui vaadata välismaalaste omandis oleva põllumajandusmaa osakaalu maakonna põllumajandusmaast, siis see on kõrgeim Läänemaal (8%) ja Saaremaal (7%).

9.12. MTÜ EESTI AIANDUSLIIT

MTÜ Eesti Aiandusliit on asutatud 1989. aastal ja on suurim üksnes aiandusvaldkonnale keskendunud organisatsioon Eestis. Liidu liikmeskond on aastate jooksul mitmekesisunud ja ulatub hobiaednikest aianduslike suurtootjateni, kaasates enda liikmeskonda põllumajandustootjaid, maastikuehitajaid ning sisendite tarnijaid, samuti haridus- ja teadusasutusi. Kui enamasti on tegevusaasta liikmete arv olnud 60–70, siis üldse on nimekirjas aastate jooksul figureerinud ligikaudu 250 liikme nimed. Liitu kuuluvad ettevõtted toodavad 90% kodumaisest puu- ja köögiviljast ning annavad tööd ligi üheksasajale inimesele.

Eesti Aiandusliidu eesmärkideks on edendada:

- 1) kodumaiste aiandussaaduste tootmist ja turustamist;
- 2) osaleda aianduspoliitika väljatöötamisel ja teha ettepanekuid õigusaktide täiustamiseks;
- 3) kaitsta oma liikmete huve asjaomastes riigiasutustes;
- 4) korraldada koolitusi ja infopäevi;
- 5) organiseerida liikmete toodangu tutvustamist messidel ja näitustel;
- 6) panustada jätkusuutliku ja konkurentsivõimelise aiandushariduse arengusse;
- 7) esindada liikmeid erinevates koostööprojektides.

Aiandusliit alustas 1996. aastal värsketele aiasaadustele, kartulitele, lilledele, istikutele mõeldud kvaliteedi- ja kodumaisusmärgi kavandi, põhikirja ning statuudi väljatöötamist. Kodumaisus- ja kvaliteedimärki „Eestis kasvatatud” saab Eesti põllumajandustootja kasutada värskete (töötlemata) aiasaaduste (köögiviljad, kartul, puuviljad, marjad, seemned) ja lillede müügi pakenditel või puukoolides istikute nimelipikutel, transpordivahenditel.



Joonis 31. Kodumaisus- ja kvaliteedimärk "Eestis kasvatatud"

Esimesed ettevõtted taotlesid „Eestis Kasvatatud” märgi kasutamist 1997. aastal. Praegu kasutab kodumaisus- ja kvaliteedimärki „Eestis kasvatatud” kokku 17 ettevõtet. Märgi kasutamine aitab tarbijal eristada kodumaiseid saadusi sisseveetud aiandussaadustest, tagab tarbija varustamise värskes, kvaliteetse ja ohutu kaubaga, annab tarbijale teada, et aiasaadus on kasvatatud tema kodu lähedal, kohustab põllumajandustootjat ning pakkiijat pidevalt jälgima müügile saadetava kauba kvaliteeti, ekspordi korral reklaamib Eestit kui kauba päritolumaad.

1997. aastal alustati Aiandusfoorumi korraldamist, kus arutatakse aianduse hetkeaktuaalsematest probleemidest ja suundumustest. Alates 2010. aastast on Aiandusfoorumi põhikorraldajad olnud Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja Aiandustoimkond koostöös Aiandusliiduga.

9.13. AIANDUSSEKTORI UURING

Eesti põllumajandustootjate seas 2013. aasta lõpul ja 2014. aasta algul läbiviidud uuringu eesmärgiks oli saada ülevaade Eesti aiandussektori hetkeolukorrast, uuringu ülesandeks oli anda ülevaade tootmismahutusest ja majanduslikust olukorrast, selgitada välja arengut piiravad tegurid ning võimalikud arengu- ja ekspordi eeldused. Läbiviidud küsimustikus osales kokku 109 vastajat. Uuringus osalemine jäi oodatust tagasihoidlikumaks põhiliselt uuringu mahukuse tõttu.

Vastanute põhjal jagati uuringus osalejad kolme suurusgruppi, jaotamise aluseks võeti kolme aasta keskmine müügitulu, mille alusel jagati vastajad kolme gruppi. Väikesed ettevõtted (müügitulu alla 1000 euro aastas), keskmised (müügitulu 1000 - 50 000 eurot aastas) ja suured ettevõtted (müügitulu üle 50 000 euro aastas).

Vastanud ettevõtetest 60% oli tegutsenud aiandussektoris üle kümne aasta ja 23% kuni viis aastat. Uuringus osalenutest olid pooled juriidilised isikud ja pooled füüsilised isikud. Füüsilisi isikuid oli sealjuures rohkem üle kümne aasta sektoris tegutsenute hulgas, kuni viis aastat sektoris tegutsenute hulgas oli ligi kaks korda rohkem juriidilisi isikuid.

Kõikidest vastanud ettevõtetest 32% märkis, et kasvatavad köögivilja avamaal ja 15% märkis, et tegeletakse marjade kasvatamisega, puuviljade kasvatamisega tegeles 22% vastanutest. Üks vastaja võis märkida ka mitu tegevusala, kuid enamus vastanutest (59%) tegeles siiski ühe kultuurigrupi kasvatamisega, vastajatest kasvas kahte kultuurigrupi 16,5%.

Keskmiselt kasutasid aiandusettevõtjad (86 vastanut) 2012. aastal 74,7 hektarit põllumaad. Viimasel kolmel aastal on eelkõige suurenenud suurte suurusgruppi kuuluvate ettevõtete kasutatava põllumajandusmaa pindala, keskmise suurusgruppi põllumajandusmaa pindala on olnud kolme aasta lõikes stabiilne ja väikeste suurusgruppi kuuluvate ettevõtjate puhul on olnud väike langustrend. Rendimaa osakaal on suurim väikese suurusgruppi ettevõtetele, nende kasutatavast maast moodustab 2010–2012. aasta keskmisena 75% rendimaa. Ka suurtel ja keskmistel ettevõtetele jääb rendimaa osakaal 70% lähedale, vastavalt 72,1% ning 69,2%. Keskmise rendimaa suurus, mida ettevõtte kasutab oli 2012. aastal 62,6 hektarit.

Aiandussektori probleemidena mainiti uuringus sarnaselt arengukava töörühma kohtumistele investeeringute suurt vajadust, turustamisprobleeme ja tööjõuprobleeme, lisaks ka ebavõrdset konkurentsi importtoodetega.

Aiandussektori tööjõuprobleemist olenemata on keskmine alaliselt ettevõttes töötavate keskmine töötajate arv viimaste aastate jooksul kasvanud, seda peamiselt suurte ettevõtete töötajaskonnas. Üldjuhul jääb suurte ettevõtete alaliste töötajate arv vahemikku 5–20 töötajat. Hooajaliselt aiandussektoris töötajate osakaal on suur, kuid siiski pigem vähenenud. Hooajaliselt töötavate töötajate arv on suurem eelkõige väikestes ettevõtetes, kus 2012. aastal oli keskmiselt 1,6 hooajalist töötajat. Suurtel ettevõtetes on alaliselt töötavaid töötajaid rohkem, mistõttu on ka hooajalise töötajate osakaal kogu töötajaskonnast väiksem, keskmiselt töötas seal 2012. aastal 5,7 hooajalist töötajat. Agronoomia või aiandusala haridusega töötajate osakaal on madalam just suurtel ettevõtetes, kuna seal on kõige rohkem töötajaid, väikeste ettevõtete seas on see osakaal suurem.

Aiandussektori ettevõtete tehtud investeeringud olid vaadeldud perioodil suurimad 2012. aastal (väikestes ettevõtetes keskmiselt 9674 eurot, keskmistes 8209 eurot ja suurtel 356 589 eurot). Väikeste ning keskmiste ettevõtete investeeringud on

2012. aastal tehtud põhiliselt seadmetesse, suured ettevõtted on investeerinud ehitistesse.

Aiandusettevõtete tulevikuplaanides prognoosib 1–5 aastases plaanis tootmismahu kasvatamist 43% vastanutest, uute liikide kasvatamist enamus vastanutest tulevikus ei plaani, vaid 24% kaalub seda. Võimalusena nähakse ka toodangu töötlemisastme tõstmist (18%). Lisatööjõu vajadust 1–5 aasta perspektiivis prognoosib 26% vastanutest. Olukord on sarnane ka 6–10 aastases perspektiivis, tootmismahu kasvamist plaanivad ligikaudu 42% ettevõtteid, uutele eksportturgudele laienemist pikemas plaanis näeb 18% vastanuid.

Ants Noot
Kantsler



PÕLLUMAJANDUS-
MINISTEERIUM

Kinnitatud
Põllumajandusministri
03.02.2015 käskkirjaga nr 25

Lisa 2

RAKENDUSPLAAN

Eesti aiandussektori arengukava aastateks 2015 – 2020 rakendusplaan

MÕÕDIKUD	ÜHIK	ALGTASE	SIHTTASE							2012–2020 kasv
		2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
MÕÕDIK 1 Kõõgivilja isevarustatuse tase Puuvilja ja marjade isevarustatuse tase (Allikas: SA)	% %	58 10	60 10	62 11	63 11	67 11	70 12	73 13	75 15	17 5
MÕÕDIK 2 Avamaakõõgivilja kasvupind Katmikkõõgivilja kasvupind Viljapuu- ja marjaaedade kasvupind Avamaalillede ja ehistaimede kasvupind Katmikala lillede ja ehistaimede kasvupind (Allikas: SA)	ha ha ha ha ha	2 923 242 6 892 20 10	3 011 244 6 965 23 11	3 101 246 7 038 26 13	3 194 248 7 111 29 14	3 354 250 7 184 32 16	3 521 252 7 257 35 17	3 698 254 7 330 38 18	3 800 255 7 400 40 20	877 13 508 20 10
MÕÕDIK 3 Eesti päritolu kõõgivilja osatähtsus elanike ostudes Eesti päritolu puuvilja ja marjade osatähtsus elanike ostudes (Allikas: PM uuring)	% %	36 18	37 19	37 19	38 20	39 21	40 22	41 23	42 25	6 7
MÕÕDIK 4 Netolisandväärtus aianduse tootmistüübi tööjõu aastaühiku kohta (Allikas: FADN)	€	8 153	8 357	8 566	8 780	9 219	9 680	10 164	10 500	2 347
MÕÕDIK 5 Eesti päritolu kõõgiviljade eksport (rahalisel väärtuses) Eesti päritolu kõõgiviljade eksport (koguseliselt) Lillekasvatuse eksport (Allikas: SA)	mln € t mln €	3,2 2 000 4,3	4,1 2 571 4,4	5,0 3 143 4,4	5,9 3 714 4,5	6,9 4 286 4,6	7,8 4 857 4,7	8,7 5 429 4,7	9,6 6 000 4,8	6,4 4 000 0,5
MÕÕDIK 6 Puukoolide pind (iluaiandus- ja tarbetaimed) Puukoolide toodangumahud (viljapuu- ja marjapõõsaistikute arv) (Allikas: PMA)	ha tk	497 635 221	519 658761	541 682301	563 705841	585 729381	607 752921	629 776461	650 800000	153 164 779

1. Eesmärk: Aiandussaadustega isevarustatuse taseme tõus

Meede	Tegevus/alategevus	Võimalik rahastamine	Sihtgrupp/Täitja
1.1 Investeeringud tootmise efektiivsuse tõstmiseks ja tõhustamiseks	1.1.1 Aiandussaaduste tootmise ja tootlikkuse suurendamiseks vajalike masinate ja seadmete soetamine	MAK- Investeeringud põllumajandusettevõtte tulemuslikkuse parandamiseks Põllumajandustootjad ja töötlejad	PM, PRIA, põllumajandustootjad ja -ühistud
	1.1.2 Aiandusettevõtjate tootlikkuse suurendamiseks vajalike hoonete ja rajatiste ehitamine ning renoveerimine ja nendesse paigutatavate seadmete soetamine	MAK- Investeeringud põllumajandusettevõtte tulemuslikkuse parandamiseks Põllumajandustootjad ja töötlejad	PM, PRIA, põllumajandustootjad ja -ühistud
	1.1.3 Uue tehnoloogia või tootmisviisi tutvustamiseks vajaliku investeeringu teostamine	MAK- Teadmussiire ja teavitus Riigieelarve Põllumajandustootjad ja töötlejad	PM, PRIA, õppeasutused, teadus- ja arendusasutused, põllumajandustootjad, koolitajad, nõustajad konsulendid
1.2 Ühistegevuse soodustamine ja rakendamine sektoris	1.2.1 Tootjate omavahelise koostöö ning tootjate ja töötlejate vahelise koostöö arendamine	MAK- Tootjarühmade loomine MAK- Koostöö klaster, teadus ja arendustegevuse projektid Põllumajandustootjad ja töötlejad	PM, PRIA, PMK, teadus- ja arendusasutused, koolitajad, põllumajandustootjad ja töötlejad
	1.2.2 Ühistegevust tutvustavate koolituste ning seminaride läbiviimine	MAK- Teadmussiire ja teavitus MAK- Koostöö Põllumajandustootjad ja töötlejad	PM, PRIA, põllumajandustootjad ja töötlejad, sektori organisatsioonid
	1.2.3 Koostöö arendamine läbi lühikese tarneahela	MAK- Koostöö (lühikese tarneahela projektid) MAK- Kvaliteedikavades osalemine ja kvaliteedikavade raames toodetud toodete edendamine Põllumajandustootjad ja töötlejad	PM, PRIA, põllumajandustootjad, töötlejad, nõustajad, konsulendid, teadus- ja arendusasutused
	1.2.4 ÜPP turukorraldusmeetmete rakendamine	EL eelarvevahendid	PM, PRIA, põllumajandustootjad
1.3 Aiandushariduse ja -teaduse arendamine ning teadusuuringute tulemuste tutvustamine sektorile	1.3.1 Koostöö suurendamine ja tõhustamine põllumajandustootjate ja -töötlejate ning teadusasutuste vahel	MAK- Teadmussiire ja teavitus MAK- Koostöö klaster, teadus ja arendustegevuse projektid Põllumajandustootjad ja töötlejad	PM, teadus- ja arendusasutused, õppeasutused, nõustajad ja konsulendid

1.3.2 Põllumajandustootjate vajadustest lähtuvate rakendusuuringute läbiviimine	MAK- Koostöö klaster, teadus ja arendustegevuse projektid, Põllumajandustootjad ja töötajad	PM, teadus- ja arendusasutused
1.3.3 Õpilastele praktikasüsteemi loomine koos valdkonna ekspertide kaasamisega	Põllumajandustootjad ja töötajad	PM, õppeasutused ja koolitajad, sektori organisatsioonid, põllumajandustootjad ja töötajad
1.3.4 Konkurentsivõimeliste kohalike sortide aretamine	„Sordiaretusprogramm 2009-2019“	Põllumajandustootjad ja töötajad, avalikkus teadus- ja arendusasutused
1.3.5 Aiandussektori vajadustele vastavate teadmistega tööjõu (töölised, spetsialistid, juhid ja teadlased) koolitamine	MAK- Teadmussiire ja teavitus Põllumajandustootjad ja töötajad	PM, PRIA, põllumajandustootjad ja töötajad, õppeasutused, teadus- ja arendusasutused
1.3.6 Aiandusvaldkonna edendamine noorte hulgas (sealhulgas valikaine võimalus, kooliaedade rajamine).	Põllumajandustootjad Riigieelarve Sektori organisatsioonid	Õppeasutused, teadus- ja arendusasutused, sektori organisatsioonid
1.3.7 Kaasaegsete õppekavade koostamine	Riigieelarve Sektori organisatsioonid	Õppeasutused, teadus- ja arendusasutused, sektori organisatsioonid
1.3.8 Kohalikesse tingimustesse sobivate sortide ja paljundusmaterjali kohta info kogumine ja teabe levitamine	Selgub tegevuste täpsustamisel	Avalikkus, põllumajandustootjad ja töötajad sektori organisatsioonid, teadus- ja arendusasutused
1.3.9 Järjepidevuse propageerimine ja õpi- ja karjääriteede loomine erinevate haridusastmete vahel	Selgub tegevuste täpsustamisel	Õppeasutused, teadus- ja arendusasutused
1.3.10 Uue tehnoloogia või tootmisviisi tutvustamine	Sektori organisatsioonid	Põllumajandustootjad ja töötajad sektori organisatsioonid, teadus- ja arendusasutused

	1.3.11 Kutsehariduse ja aiandusvaldkonna kutse väärtustamisele suunatud edendustegevus	Sektori organisatsioonid	Põllumajandustootjad ja töötajad sektori organisatsioonid, teadus- ja arendusasutused, õppeasutused
1.4 Põllumajandustootjate teadmiste tõstmine	1.4.1 Konsulentide ja kompetentsikeskuste omavahelise koostöö suurendamine	MAK- Koostöö	Konsulendid ja nõustajad, sektori organisatsioonid, teadus- ja arendusasutused
	1.4.2 Nõustamisteenuse pakkumine ning kättesaadavuse tagamine	MAK- Nõustamise toetamine Põllumajandustootjad ja töötajad	PM, PRIA, nõuandekeskused, nõustajad, konsulendid ja MES
	1.4.3 Nõustajate ja konsulentide koolitamine, et tagada nende asja- ja ajakohased teadmised ning kõrge nõustamisteenuse kvaliteet	MAK- Nõustajate koolitamise meede Konsulendid ja nõustajad	PM, PRIA, õppeasutused, koolitajad ja MES
	1.4.4 Aiandussektori pikaajaline programm	MAK- Teadmussiire ja teavitus, EL eelarvevahendid	PM; PRIA, teadus- ja haridusasutused, põllumajandustootjad
1.5 Aiandussektori ülevaadete ja analüüside koostamine, statistiliste andmete kogumine	1.5.1 Ülevaadete ja analüüside koostamine läbipaistvuse tagamiseks	Riigieelarve	PM, põllumajandustootjad, avalikkus
	1.5.2 Statistiliste ja muude andmete vajaduse kaardistamine	Riigieelarve	PM, põllumajandustootjad, avalikkus
1.6 Toetusmeetmete väljatöötamine ja rakendamine	1.6.1 Võimalike toetusmeetmete analüüs ja võimalusel rakendamine	Riigieelarve, EL eelarvevahendid	PM, põllumajandustootjad
	1.6.2 Puu- ja köögivilja kasvatamise otsetoetus	EL eelarvevahendid	PM, põllumajandustootjad
	1.6.3 Keskkonnasõbralik köögivilja, ravim- ja maitsetaimede kasvatus	MAK, EL eelarvevahendid	PM, PRIA, põllumajandustootjad

	1.6.4 Keskkonnasõbralik puuvilja- ja marjakasvatus v.a. maasikakasvatus	MAK, EL eelarvevahendid	PM, PRIA, põllumajandustootjad
	1.6.5 Keskkonnasõbralik maasikakasvatus	MAK, EL eelarvevahendid	PM, PRIA, põllumajandustootjad
	1.6.6 Mahepõllumajandusliku tootmise toetus köögivilja, maasika ning ravim- ja maitsetaimede, puuvilja- ja marjakultuuride kasvatamiseks	MAK, EL eelarvevahendid	PM, PRIA, põllumajandustootjad
	1.6.7 Kohalikku sorti taime kasvatamise toetus	MAK, EL eelarvevahendid	PM, PRIA, põllumajandustootjad

2. Eesmärk: Eesti aiandussektori toodete lisandväärtuse suurendamine

Meede	Tegevus/alategevus	Võimalik rahastamine	Sihtgrupp/Täitja
2.1 Tootmistehnoloogia kaasajastamine	2.1.1 Investeeringud aianduslikuks tootmiseks vajalikesse masinatesse ja seadmetesse	MAK- Investeeringud põllumajandusettevõtte tulemuslikkuse parandamiseks Põllumajandustootjad ja töötlejad	Põllumajandustootjad ja töötlejad
	2.1.2 Investeeringute teostamine aianduslikuks tootmiseks vajalikesse hoonetesse ja rajatistesse	MAK- Investeeringud põllumajandusettevõtte tulemuslikkuse parandamiseks	Põllumajandustootjad ja töötlejad
2.2 Töötlemistehnoloogia kaasajastamine	2.2.1 Tootearenduseks vajalike investeeringute teostamine	MAK- investeeringud põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks	Põllumajandustootjad ja töötlejad
	2.2.2 Uute tehnoloogiate tutvustamine	MAK-Teadmussiire ja teavitus	Konsulendid ja nõustajad, põllumajandustootjad ja töötlejad

	2.2.3 Toodangu töötlemisvõimaluste parandamiseks vajalike seadmete soetamine ja rajatiste kaasajastamine/rajamine	MAK- Investeeringud põllumajandusettevõtte tulemuslikkuse parandamiseks Töötlejad	PM, PRIA, põllumajandustootjad ja töötlejad
2.3 Uute tootmis- ja töötlemisvõimaluste analüüs ja leidmine	2.3.1. Põllumajandustootjate ja töötlejate tootlikkuse suurendamine läbi innovaatiliste lahenduste rakendamise	MAK- Koostöö klastrid, teadus ja arendustegevuse projektid Põllumajandustootjad ja töötlejad	PM, PRIA, põllumajandustootjad, töötlejad, konsulendid, teadus- ja arendusasutused
	2.3.2. Uute toodete, protsesside, tehnoloogiate arendamine ja katseprojektide elluviimine	MAK- Koostöö klastrid, teadus- ja arendustegevuse projektid Põllumajandustootjad ja töötlejad	PM, PRIA, põllumajandustootjad, töötlejad, konsulendid, teadus- ja arendusasutused
2.4 Turuseire ja -info kogumine läbipaistvuse tagamiseks	2.4.1 Turu- ja hinnainfo kogumine ja analüüsimine	Riigieelarve	PM, põllumajandustootjad, avalikkus

3. Eesmärk: Aiandussaaduste (sh kodumaiste) tarbimise kasv

Meede	Tegevus/alategevus	Võimalik rahastamine	Sihtrühm/Täitja
3.1 Kohaliku toidu tarbimise edendamine	3.1.1 Puu- ja köögivilja saaduste ja toodete tutvustamine ja propageerimine arengukava „Eesti Toit” raames	Turuarendustoetus Põllumajandussaaduste ja –toodete teavitamis- ja müügiedendamismeetmed Arengukava „Eesti Toit”	Avalikkus sektori organisatsioonid, põllumajandustootjad
	3.1.2 Kohalike toodete turustamisvõimaluste parandamine	MAK - Kvaliteedikavades osalemine ja kvaliteedikavade raames toodetud toodete edendamine MAK-Koostöö (tarneahelad) Põllumajandustootjad ja töötlejad	Avalikkus sektori organisatsioonid, põllumajandustootjad, teadus- ja arendusasutused

	3.1.3 Koolipuuvilja ja - köögivilja kavast teavitamine ning täiendamine	EL, Riigieelarve	Avalikkus, PM, PRIA, õppeasutused, põllumajandustootjad
	3.1.4 Kohaliku toidu kvaliteedimärkide arendamine ning aktiivne kasutuselevõtt	Vajadus selgub tegevuste täpsustamisel	Avalikkus, põllumajandustootjad, sektori organisatsioonid
	3.1.5 Puu- ja köögiviljade soovitusvormimendi põhjalikum uuendamine iga 5 aasta tagant ja selle tutvustamine	Vajadus selgub tegevuste täpsustamisel	Avalikkus, põllumajandustöötajad- ja tootjad, sektori organisatsioonid, teadus- ja arendusasutused
3.2 Aiandussaaduste tervislikkusest teavitamine	3.2.1 Teavituskampaaniate läbiviimine puu- ja köögivilja kasulikkusest	Põllumajandustootjad ja töötajad Riigieelarve	Avalikkus
	3.2.2 Koostöö tervislikku käitumist edendavate organisatsioonidega	Põllumajandustootjad ja töötajad	Avalikkus põllumajandustootjad ja töötajad
3.3 Toodangu realiseerimisvõimaluste laiendamine läbi lühikese tarneahela	3.3.1 Koostöö arendamine läbi lühikese tarneahela	MAK- Koostöömeede (tarneahelad)	Avalikkus, põllumajandustootjad ja töötajad
	3.3.2 Alternatiivsete jaemüügivõrgustike ja otseturustus-projektide arendamine	MAK- Koostöömeede (tarneahelad)	Avalikkus, põllumajandustootjad ja töötajad

4. Eesmärk: Meeldiv elukeskkond ja aiandusvaldkonna edendamine

Meede	Tegevus/alategevus	Võimalik rahastamine	Sihtrühm/Täitjad
4.1 Meeldiva elukeskkonna kujundamine	4.1.1 Maastikuehituse valdkonna tutvustamine avalikkusele	Sektori organisatsioonid, Valdkonna ettevõtjad	Avalikkus

	4.1.2 Maastikuehituse valdkonna statistiliste andmete vajaduste kaardistamine	Selgub tegevuste täpsustamisel	Valdkonna ettevõtjad, avalikkus
	4.1.3 Maastikuehituse valdkonna ettevõtete registreerimisega seotud küsimused	Selgub tegevuste täpsustamisel	Valdkonna ettevõtjad, avalikkus
	4.1.4 Kvaliteedimärgi ja/sertifitseerimissüsteemi loomine maastikuehituse valdkonnale	Sektori organisatsioonid, valdkonna ettevõtjad	Sektori organisatsioonid
	4.1.5 Aiandusvaldkonna kutsevõistluse läbiviimine	Riigieelarve	Õppeasutused, Sektori organisatsioonid
	4.1.6 Koostöö linna või avaliku ruumi planeerijatega.	Vajadus selgub tegevuste täpsustamisel	Valdkonna ettevõtjad, avalikkus, valla- ja linnavalitsused
4.2 Aianduse edendamine	4.2.1 Õppeasutuste juurde kooliaedade rajamine	Riigieelarve, EL	Avalikkus, sektori organisatsioonid, õppeasutused
	4.2.2 Kohalike sortide kasvatamine ja aretamine	„Sordiaretusprogramm 2009-2019“ MAK	Avalikkus, põllumajandustootjad
	4.2.3 Kohalike sortide seemnevaru tagamine	Selgub tegevuste täpsustamisel	Põllumajandustootjad
	4.2.4 Kohaliku paljundusmaterjali mahu tagamine	Selgub tegevuste täpsustamisel	Põllumajandustootjad, puukoolid
4.3 Tehnoloogia ja tehnika kaasajastamine	4.3.1 Uute tehnoloogiate tutvustamine	Selgub tegevuste täpsustamisel	Avalikkus, õppeasutused, teadus- ja arendusasutused

Ants Noot
Kantsler